שמואל א

עם פירוש רש״י

נוסח המקרא: מקרא על פי המסורה (CC BY-SA), באדיבות ספריא.
פירוש רש״י: On Your Way (Public Domain), באדיבות ספריא.
הקובץ מופץ בחינם ברישיון CC BY-SA: מותר להעתיק ולהפיץ, עם ציון המקור ובאותו רישיון.
geulaquiz.com

פרק א׳

א׳ וַיְהִי֙ אִ֣ישׁ אֶחָ֔ד מִן־הָרָמָתַ֖יִם צוֹפִ֑ים מֵהַ֣ר אֶפְרַ֔יִם וּשְׁמ֥וֹ אֶלְקָנָ֛ה בֶּן־יְרֹחָ֥ם בֶּן־אֱלִיה֖וּא בֶּן־תֹּ֣חוּ בֶן־צ֑וּף אֶפְרָתִֽי׃

ויהי איש אחד. הכל לפי הסדר, משה מסר את התורה ליהושע, ויהושע לזקנים, ושופט מסר לשופט, עד שהגיע לעלי, וממנו לשמואל, כמו ששנינו (אבות א א): וזקנים לנביאים:

מן הרמתים צופים. שתי רמות היו, שצופות ורואות זו את זו ויונתן תרגם: צופים, מתלמידי נביאיא:

אלקנה. לוי היה, מבני אביאסף בן קרח, כן נתייחס בדברי הימים (א ה ח):

אפרתי. יונתן תרגם: בטורא דבית אפרים (בהר אפרים). ומדרש אגדה (ילקוט שמעוני שמואל א רמז עז): **אפרתי.** בן פלטין אבגינוס, אדם חשוב, כמו (בבא מציעא קיט א): אפריון נמטייה לרבי שמעון, לשון חן:

ב׳ וְלוֹ֙ שְׁתֵּ֣י נָשִׁ֔ים שֵׁ֥ם הָאַחַ֖ת חַנָּ֑ה וְשֵׁם֙ הַשֵּׁנִ֣ית פְּנִנָּ֔ה וַיְהִ֥י לִפְנִנָּ֖ה יְלָדִ֑ים וּלְחַנָּ֖ה אֵ֥ין יְלָדִֽים׃

ג׳ וְעָלָ֣ה הָאִ֣ישׁ הַה֗וּא מֵעִירוֹ֙ מִיָּמִ֣ים ׀ יָמִ֔ימָה לְהִשְׁתַּחֲוֹת֙ וְלִזְבֹּ֣חַ לַיהוָ֔ה צְבָא֖וֹת בְּשִׁלֹ֑ה וְשָׁ֣ם שְׁנֵֽי־בְנֵ֤י עֵלִי֙ חָפְנִ֣י וּפִנְחָ֔ס כֹּהֲנִ֖ים לַיהוָֽה׃

ועלה האיש. לשון הוה הוא, היה עולה מזמן מועד למועד לשילה ומדרש אגדה (ילקוט שמעוני שם): בדרך שהיה עולה בשנה זו, לא היה עולה בשנה אחרת, כדי להשמיע ישראל ויעשו כמותו:

ד׳ וַיְהִ֣י הַיּ֗וֹם וַיִּזְבַּ֙ח֙ אֶלְקָנָ֔ה וְנָתַ֥ן לִפְנִנָּ֖ה אִשְׁתּ֑וֹ וּלְכָל־בָּנֶ֥יהָ וּבְנוֹתֶ֖יהָ מָנ֥וֹת׃

ויהי היום. תרגום: והוה יום מועדא:

ה׳ וּלְחַנָּ֥ה יִתֵּ֖ן מָנָ֣ה אַחַ֑ת אַפַּ֣יִם כִּי֩ אֶת־חַנָּ֨ה אָהֵ֜ב וַיהוָ֗ה סָגַ֥ר רַחְמָֽהּ׃

מנה אחת אפים. (תרגום:) חולק חד בחיר, הראוי להתקבל בסבר פנים יפות:

ו׳ וְכִעַסַּתָּ֥הּ צָרָתָ֖הּ גַּם־כַּ֑עַס בַּעֲב֗וּר הַרְּעִמָ֛הּ כִּי־סָגַ֥ר יְהוָ֖ה בְּעַ֥ד רַחְמָֽהּ׃

צרתה. אשת בעלה, פנינה:

גם כעס. כעס אחר כעס, תמיד, לכך נאמר ׳גם כעס׳, היתה אומרת לה: כלום קנית היום מעפורת לבנך גדול, או חלוק לבנך קטן:

בעבור הרעימה. שתתאונן, ורבותינו אמרו (בבא בתרא טז א): בעבור הרעימה, שתתפלל, ולשם שמים נתכוונה:

בעד רחמה. כנגד רחמה, וכן כל לשון ׳בעד׳:

ז׳ וְכֵ֣ן יַעֲשֶׂ֗ה שָׁנָה֙ בְּשָׁנָ֔ה מִדֵּ֥י עֲלֹתָ֖הּ בְּבֵ֣ית יְהוָ֑ה כֵּ֥ן תַּכְעִסֶ֖נָּה וַתִּבְכֶּ֥ה וְלֹ֖א תֹּאכַֽל׃

וכן יעשה. אלקנה:

שנה בשנה. נותן לה חלק מובחר, להראותה שמחבבה וצרתה, לפי חבה שבעלה מראה לה, כן תרבה גם היא להכעיסה:

ח׳ וַיֹּ֨אמֶר לָ֜הּ אֶלְקָנָ֣ה אִישָׁ֗הּ חַנָּ֙ה֙ לָ֣מָּה תִבְכִּ֔י וְלָ֥מָּה֙ לֹ֣א תֹאכְלִ֔י וְלָ֥מָּה יֵרַ֖ע לְבָבֵ֑ךְ הֲלוֹא֙ אָנֹכִ֣י ט֔וֹב לָ֖ךְ מֵעֲשָׂרָ֥ה בָנִֽים׃

אנכי טוב לך. מחבבך:

מעשרה בנים. שילדה לי פנינה:

ט׳ וַתָּ֣קָם חַנָּ֗ה אַחֲרֵי֙ אָכְלָ֣ה בְשִׁלֹ֔ה וְאַחֲרֵ֖י שָׁתֹ֑ה וְעֵלִ֤י הַכֹּהֵן֙ יֹשֵׁ֣ב עַל־הַכִּסֵּ֔א עַל־מְזוּזַ֖ת הֵיכַ֥ל יְהוָֽה׃

אכלה בשילה. לא מפיק ה״א, והאל״ף חטף קמ״ץ, והוא כמו: **אחרי אכול בשילה ואחרי שתה.** והלשון נופל בין לזכר בין לנקבה, אחרי אכלה, לשון פעול, כמו לאכלה, לשון לפעול:

ועלי הכהן ישב על הכסא. אותו היום ישב על כסא גדול, שנתמנה שופט (ובילקוט שמעוני: כהן גדול) על ישראל:

על מזוזת. כמו: אצל מזוזת:

י׳ וְהִיא מֵרֹת נָפֶשׁ וַתִּתְפַּלֵּל עַל־יְהוָה וּבָכֹה תִּבְכֶּה׃

י״א וַתִּדֹּר נֶדֶר וַתֹּאמַר יְהוָה צְבָאוֹת אִם־רָאֹה תִרְאֶה | בְּעֳנִי אֲמָתֶךָ וּזְכַרְתַּנִי וְלֹא־תִשְׁכַּח אֶת־אֲמָתֶךָ וְנָתַתָּה לַאֲמָתְךָ זֶרַע אֲנָשִׁים וּנְתַתִּיו לַיהוָה כָּל־יְמֵי חַיָּיו וּמוֹרָה לֹא־יַעֲלֶה עַל־רֹאשׁוֹ׃

ה׳ צבאות. למה נתייחד שם זה כאן, אמרה לפניו: רבונו של עולם, שני צבאות ברא בעולמך, העליונים, לא פרים ולא רבים ולא מתים, והתחתונים, פרים ורבים ומתים, אם אני מן התחתונים, אהיה פרה ורבה ומתה, ואם אני מן העליונים, לא אמות זו מצאתי באגדה של רבי יוסי הגלילי (פסיקתא רבתי). ורבותינו דרשו במסכת ברכות (לא ב) מה שדרשו: עד הנה לא היה אדם שקראו להקב״ה ׳צבאות׳, אלא כך אמרה לפניו: רבונו של עולם, מכל צבאות שבראת בעולמך קשה בעיניך ליתן לי בן אחד:

אם ראה תראה. רבותינו דרשו בו במסכת ברכות (שם) מה שדרשו:

אמתך. האמור ג׳ פעמים במקרא, כנגד שלשה דברים שהאשה מצווה עליהם:

זרע אנשים. צדיקים, כמה דאת אמר (מלכים-א ב לב): בשני אנשים צדיקים:

אנשים. חשובים, כמה דאת אמר (דברים א יג): אנשים חכמים וידעים:

ונתתיו לה׳. שיהא ראוי לתתו לה׳:

ומורה. תרגם יונתן: ומרות אנש לא תהא עלוהי:

י״ב וְהָיָה כִּי הִרְבְּתָה לְהִתְפַּלֵּל לִפְנֵי יְהוָה וְעֵלִי שֹׁמֵר אֶת־פִּיהָ׃

שומר את פיה. מצפה מתי תפסיק, כך תרגמו יונתן: ועלי אוריך לה עד דתפסוק:

שומר. לשון המתנה, כמו (בראשית לז יא): שמר את הדבר, (איוב יד טז): לא תשמור על חטאתי:

י״ג וְחַנָּה הִיא מְדַבֶּרֶת עַל־לִבָּהּ רַק שְׂפָתֶיהָ נָעוֹת וְקוֹלָהּ לֹא יִשָּׁמֵעַ וַיַּחְשְׁבֶהָ עֵלִי לְשִׁכֹּרָה׃

ויחשבה עלי לשכורה. שלא היו רגילין להתפלל בלחש:

י״ד וַיֹּאמֶר אֵלֶיהָ עַד־מָתַי תִּשְׁתַּכָּרִין הָסִירִי אֶת־יֵינֵךְ מֵעָלָיִךְ׃

ט״ו וַתַּעַן חַנָּה וַתֹּאמֶר לֹא אֲדֹנִי אִשָּׁה קְשַׁת־רוּחַ אָנֹכִי וְיַיִן וְשֵׁכָר לֹא שָׁתִיתִי וָאֶשְׁפֹּךְ אֶת־נַפְשִׁי לִפְנֵי יְהוָה׃

לא אדוני. לא אדון אתה בדבר הזה, גלית בעצמך שאין רוח הקודש שורה עליך שתדע שאיני שכורת יין:

ט״ז אַל־תִּתֵּן אֶת־אֲמָתְךָ לִפְנֵי בַּת־בְּלִיָּעַל כִּי־מֵרֹב שִׂיחִי וְכַעְסִי דִּבַּרְתִּי עַד־הֵנָּה׃

אל תתן את אמתך. כלפי שאמרה לו דבר קשה, חזרה ופייסתו, שלא יתננה הפקר ובזיון לפני צרתה בת בליעל:

כי מרוב שיחי. דברתי לפניך קושי:

שיחי. יש מקומות שהוא לשון אנינות לב דבר אחר: מרוב שיחי ; כתרגומו: ארי מסגי אקניותי וארגיזותי אורכית בצלו עד כען:

וכעסי. שצרתי מכעסת אותי:

אל תתן. לשון מסירה, כמו (תהלים כז יב): אל תתנני בנפש צרי:

י״ז וַיַּעַן עֵלִי וַיֹּאמֶר לְכִי לְשָׁלוֹם וֵאלֹהֵי יִשְׂרָאֵל יִתֵּן אֶת־שֵׁלָתֵךְ אֲשֶׁר שָׁאַלְתְּ מֵעִמּוֹ׃

את שלתך. חסר א׳, לדרוש בו לשון בנים, כמו (דברים כח כז): ובשליתה היוצאת וגו׳:

יתן את שלתך. בשרה שנתקבלה תפלתה:

י״ח וַתֹּאמֶר תִּמְצָא שִׁפְחָתְךָ חֵן בְּעֵינֶיךָ וַתֵּלֶךְ הָאִשָּׁה לְדַרְכָּהּ וַתֹּאכַל וּפָנֶיהָ לֹא־הָיוּ־לָהּ עוֹד׃

תמצא שפחתך חן. לבקש עליה רחמים:

ופניה לא היו לה. פנים של זעם:

י״ט **וַיִּשְׁכְּמוּ בַבֹּקֶר וַיִּשְׁתַּחֲווּ לִפְנֵי יְהוָה וַיָּשֻׁבוּ וַיָּבֹאוּ אֶל־בֵּיתָם הָרָמָתָה וַיֵּדַע אֶלְקָנָה אֶת־חַנָּה אִשְׁתּוֹ וַיִּזְכְּרֶהָ יְהוָה:**

ויבואו אל ביתם וידע אלקנה. מכאן לאכסנאי, שאסור בתשמיש המטה:

כ׳ **וַיְהִי לִתְקֻפוֹת הַיָּמִים וַתַּהַר חַנָּה וַתֵּלֶד בֵּן וַתִּקְרָא אֶת־שְׁמוֹ שְׁמוּאֵל כִּי מֵיְהוָה שְׁאִלְתִּיו:**

לתקפות הימים. מיעוט תקופות שתים, מיעוט ימים שנים, לששה חדשים ושני ימים, מכאן היולדת לשבעה, יולדת למקוטעים:

שמואל. על שם אל ועל שם המעשה הוא נקרא, כי ממנו שאלתיו:

כ״א **וַיַּעַל הָאִישׁ אֶלְקָנָה וְכָל־בֵּיתוֹ לִזְבֹּחַ לַיהוָה אֶת־זֶבַח הַיָּמִים וְאֶת־נִדְרוֹ:**

את זבח הימים. (תרגום:) ית דבח מועדיא:

ואת נדרו. נדרים שנדר בין רגל לרגל, היה מקריב ברגל:

כ״ב **וְחַנָּה לֹא עָלָתָה כִּי־אָמְרָה לְאִישָׁהּ עַד יִגָּמֵל הַנַּעַר וַהֲבִאֹתִיו וְנִרְאָה אֶת־פְּנֵי יְהוָה וְיָשַׁב שָׁם עַד־עוֹלָם:**

עד יגמל. לסוף כ״ב (ספרים אחרים: כ״ד) חדשים, שכך זמן תינוק לינק:

וישב שם עד עולם. עולמם של לוים חמשים שנה, שנאמר (במדבר ח כה): ומבן חמשים שנה ישוב מצבא העבודה, וכך היו ימיו של שמואל, חמשים ושתים, שהרי עלי שפט את ישראל ארבעים שנה, וביום תפלת חנה נתמנה שופט, צא אותה שנה לעיבורו של שמואל, נשתיירו ל״ט, ושמואל פירנס את ישראל משמת עלי י״ג שנה, שהרי יום שמת עלי, גלה הארון וישב בשדה פלשתים ז׳ חדשים (לקמן שמואל א ו א), משם בא לקרית יערים, עד שהעלהו דוד, משמלך שבע שנים בחברון על יהודה, והמליכוהו כל ישראל עליהם, וכתיב (שם ז ב): ויהי מיום שבת הארון בקרית יערים וירבו הימים ויהיו עשרים שנה, צא מהן שבע שנים שמלך דוד בחברון, נמצא משגלה הארון עד שמת שאול שלש עשרה שנה ושבעה חדשים, ושמואל מת לפני שאול ארבעה חדשים:

כ״ג **וַיֹּאמֶר לָהּ אֶלְקָנָה אִישָׁהּ עֲשֵׂי הַטּוֹב בְּעֵינַיִךְ שְׁבִי עַד־גָּמְלֵךְ אֹתוֹ אַךְ יָקֵם יְהוָה אֶת־דְּבָרוֹ וַתֵּשֶׁב הָאִשָּׁה וַתֵּינֶק אֶת־בְּנָהּ עַד־גָּמְלָהּ אֹתוֹ:**

אך יקם ה׳ את דברו. את ששאלת ממנו זרע אנשים, ועלי בישרך ברוח הקודש אלהי ישראל יתן את שלתך, יקם ה׳ את דברו, וזהו לפי פשוטו ומדרש אגדה: רבי נחמיה בשם רבי שמואל בר רב יצחק אמר: בכל יום ויום בת קול יוצאת ומפוצצת בעולם ואומרת: עתיד צדיק אחד לעמוד ושמו שמואל, וכל אשה שהיתה יולדת בן, היתה קוראה שמו שמואל, כיון שהיו רואים את מעשיו, היו אומרים אין זה שמואל, וכיון שנולד זה וראו מעשיו, אמרו דומה שזה הוא, וזהו שאמר: יקם ה׳ את דברו, שיהא זה שמואל הצדיק:

כ״ד **וַתַּעֲלֵהוּ עִמָּהּ כַּאֲשֶׁר גְּמַלַתּוּ בְּפָרִים שְׁלֹשָׁה וְאֵיפָה אַחַת קֶמַח וְנֵבֶל יַיִן וַתְּבִאֵהוּ בֵּית־יְהוָה שִׁלוֹ וְהַנַּעַר נָעַר:**

ואיפה אחת קמח. שמעתי בשם רבינו יצחק הלוי, איפה אחת קמח, שלש סאין, להוציא ממנה שלשה עשרונים סלת הראוי לפר האחד, כדתנן (מנחות עו ב) לחם הפנים כ״ד עשרונים מכ״ד סאין, עשרון סולת לסאה חטין:

ונבל יין. לנסך:

והנער נער. (תרגום:) ורביא הוה יניק:

כ״ה **וַיִּשְׁחָטוּ אֶת־הַפָּר וַיָּבִאוּ אֶת־הַנַּעַר אֶל־עֵלִי:**

ויביאו את הנער אל עלי. לראות שנתקיימה נבואתו ורבותינו דרשו מה שדרשו: שהורה הלכה, שאינו צריך כהן לשחיטת קדשים, כדאיתא בברכות (לא ב):

כ״ו **וַתֹּאמֶר בִּי אֲדֹנִי חַי נַפְשְׁךָ אֲדֹנִי אֲנִי הָאִשָּׁה הַנִּצֶּבֶת עִמְּכָה בָּזֶה לְהִתְפַּלֵּל אֶל־יְהוָה:**

בי אדני. לתת עיניך עליו שיהא תלמידך ולפי מדרש רבותינו: שלא יענישהו מיתה:

כ״ז אֶל־הַנַּעַר הַזֶּה הִתְפַּלָּלְתִּי וַיִּתֵּן יְהוָה לִי אֶת־שְׁאֵלָתִי אֲשֶׁר שָׁאַלְתִּי מֵעִמּוֹ׃

אל הנער הזה התפללתי. אל תאמר: זה ימות וינתן לך אחר:

כ״ח וְגַם אָנֹכִי הִשְׁאִלְתִּהוּ לַיהוָה כָּל־הַיָּמִים אֲשֶׁר הָיָה הוּא שָׁאוּל לַיהוָה וַיִּשְׁתַּחוּ שָׁם לַיהוָה׃ {ס}

וגם אנכי השאלתיהו לה׳. כאדם המשאיל כלי לרבו, או משאילו בנו לשמשו:

הוא שאול. אנפרוצטי״ץ בלע״ז, כלומר אין אתה רשאי לענשו, הקב״ה נעשה עליו שואל, כי השאלתיו לו, ועליו להחזירו לי:

וישתחו שם. שמואל, ויש אומרים אלקנה:

פרק ב׳

א׳ וַתִּתְפַּלֵּל חַנָּה וַתֹּאמַר עָלַץ לִבִּי בַּיהוָה רָמָה קַרְנִי בַּיהוָה רָחַב פִּי עַל־אוֹיְבַי כִּי שָׂמַחְתִּי בִּישׁוּעָתֶךָ׃

רחב פי על אויבי. על פנינה:

ב׳ אֵין־קָדוֹשׁ כַּיהוָה כִּי אֵין בִּלְתֶּךָ וְאֵין צוּר כֵּאלֹהֵינוּ׃

ואין צור כאלהינו. אין צייר כאלהינו, הצר צורה בתוך צורה:

ג׳ אַל־תַּרְבּוּ תְדַבְּרוּ גְּבֹהָה גְבֹהָה יֵצֵא עָתָק מִפִּיכֶם כִּי אֵל דֵּעוֹת יְהוָה (ולא) [וְלוֹ] נִתְכְּנוּ עֲלִלוֹת׃

אל תרבו תדברו. כל גסי הרוח אשר שעתם מצלחת, ובשביל פנינה שהיתה מתגאה עליה היא מדברת, לפי פשוטו ולפי דרשו, כתרגומו שתרגם יונתן:

עתק. דבר חזק דבר אחר: לשון סרה, כמו: (בראשית יב ח) ויעתק משם ההרה, יצא דבר סרה מפיכם:

כי אל דעות ה׳. יודע מה שבלבבכם:

ולו נתכנו עלילות. כל מעשי האדם נמנין לפניו:

נתכנו. לשון מנין, כמו: (שמות ה יח) ותוכן לבנים תתנו:

ד׳ קֶשֶׁת גִּבֹּרִים חַתִּים וְנִכְשָׁלִים אָזְרוּ חָיִל׃

קשת גבורים חתים וגו׳. כך אומנותו של הקב״ה, מתיש את הגבורים ומחזק את החלשים, משביע את הרעבים ומרעיב את השבעים:

ה׳ שְׂבֵעִים בַּלֶּחֶם נִשְׂכָּרוּ וּרְעֵבִים חָדֵלוּ עַד־עֲקָרָה יָלְדָה שִׁבְעָה וְרַבַּת בָּנִים אֻמְלָלָה׃

שבעים בלחם. ולא צריכים להיות נשכרים לשום מלאכה, מרעיבם, ונשכרו בלחם פרנסתם:

ורעבים. שהיו טורחים ויגעים על מזונות:

חדלו. מטרחם:

עד עקרה ילדה שבעה ורבת בנים וגו׳. ובעוד שהעקרה יולדת שבעה בנים, רבת בנים אמללה וקוברת בניה חנה ילדה שבעה, שנאמר (להלן פסוק כא) כי פקד ה׳ את חנה ותהר ותלד שלשה בנים ושתי בנות, וכשחנה יולדת אחד, פנינה קוברת שנים, ועשרה בנים היו לה, שנאמר (לעיל א ח): הלא אנכי טוב לך מעשרה בנים, של פנינה, כשילדה חנה ארבעה, קברה פנינה שמונה, וכשנתעברה וילדה ולד חמישי, נשתטחה פנינה לרגליה ובקשה רחמים וחיו ונקראו על שמה, אלו דברי רבי נחמיה. רבי יהודה אומר: בני בנים הרי הן כבנים. ויש אומרים: שבעה, בגימטריא כמנין שמואל:

ו׳ יְהוָה מֵמִית וּמְחַיֶּה מוֹרִיד שְׁאוֹל וַיָּעַל׃

ז׳ יְהוָה מוֹרִישׁ וּמַעֲשִׁיר מַשְׁפִּיל אַף־מְרוֹמֵם׃

ח׳ מֵקִים מֵעָפָר דָּל מֵאַשְׁפֹּת יָרִים אֶבְיוֹן לְהוֹשִׁיב עִם־נְדִיבִים וְכִסֵּא כָבוֹד יַנְחִלֵם כִּי לַיהוָה מְצֻקֵי אֶרֶץ וַיָּשֶׁת עֲלֵיהֶם תֵּבֵל׃

ט׳ רַגְלֵי חֲסִידָו֙ יִשְׁמֹ֔ר וּרְשָׁעִ֖ים בַּחֹ֣שֶׁךְ יִדָּמ֑וּ כִּ֥י לֹא בְכֹ֖חַ יִגְבַּר־אִֽישׁ׃

חסידו. חסידו כתיב, חסידיו קרי, בין יחיד בין רבים, וכן יחתו מריביו (פסוק י), מריבו, בין יחיד בין רבים׃

י׳ יְהוָ֔ה יֵחַ֖תּוּ מְרִיבָ֑ו עָלָ֤ו בַּשָּׁמַ֙יִם֙ יַרְעֵ֔ם יְהוָ֖ה יָדִ֥ין אַפְסֵי־אָ֑רֶץ וְיִתֶּן־עֹ֣ז לְמַלְכּ֗וֹ וְיָרֵ֥ם קֶ֝֗רֶן מְשִׁיחֽוֹ׃ {פ}

עלו בשמים ירעם. עלו כתיב, אפילו עלו בשמים, מרעים עליהם ומורידם׃

ידין אפסי ארץ. שופטן ומייסרן, יושטיציי״א בלע״ז׃

י״א וַיֶּ֥לֶךְ אֶלְקָנָ֖ה הָרָמָתָ֑ה עַל־בֵּיתוֹ֙ וְהַנַּ֣עַר הָיָ֔ה מְשָׁרֵ֖ת אֶת־יְהוָ֑ה אֶת־פְּנֵ֖י עֵלִ֥י הַכֹּהֵֽן׃

היה משרת את ה׳ את פני עלי. מכאן למשמש פני תלמידי חכמים, כמשמש פני השכינה׃

י״ב וּבְנֵ֥י עֵלִ֖י בְּנֵ֣י בְלִיָּ֑עַל לֹ֥א יָדְע֖וּ אֶת־יְהוָֽה׃

י״ג וּמִשְׁפַּ֤ט הַכֹּהֲנִים֙ אֶת־הָעָ֔ם כָּל־אִ֖ישׁ זֹבֵ֣חַ וָבָ֑א וּבָ֣א נַ֤עַר הַכֹּהֵן֙ כְּבַשֵּׁ֣ל הַבָּשָׂ֔ר וְהַמִּזְלָ֥ג שְׁלֹ֖שׁ הַשִּׁנַּ֥יִם בְּיָדֽוֹ׃

ומשפט הכהנים. הם קבעו להם חק זה, ולהם לא היה לנחלה כי אם חזה ושוק של שלמים׃

י״ד וְהִכָּ֣ה בַכִּיּ֗וֹר אוֹ֙ בַּדּ֣וּד אוֹ֙ בַּקַּלַּ֣חַת אוֹ֙ בַּפָּר֔וּר כָּל־אֲשֶׁ֥ר יַעֲלֶ֖ה הַמִּזְלָ֑ג יִקַּ֣ח הַכֹּהֵ֔ן בּ֥וֹ יַעֲשׂ֖וּ לְכָל־יִשְׂרָאֵ֥ל הַבָּאִ֖ים שָׁ֥ם בְּשִׁלֹֽה׃

בדוד. סיר׃

בקלחת. יורה׃

בפרור. מחבת׃

ט״ו גַּם֩ בְּטֶ֨רֶם֙ יַקְטִ֣רוּן אֶת־הַחֵ֔לֶב וּבָ֥א | נַ֖עַר הַכֹּהֵ֑ן וְאָמַר֙ לָאִ֣ישׁ הַזֹּבֵ֔חַ תְּנָ֥ה בָשָׂ֖ר לְצְלוֹת֙ לַכֹּהֵ֔ן וְלֹא־יִקַּ֥ח מִמְּךָ֖ בָּשָׂ֥ר מְבֻשָּׁ֖ל כִּ֥י אִם־חָֽי׃

ט״ז וַיֹּ֤אמֶר אֵלָיו֙ הָאִ֔ישׁ קַטֵּ֥ר יַקְטִ֖ירוּן כַּיּ֣וֹם֙ הַחֵ֔לֶב וְקַח־לְךָ֖ כַּאֲשֶׁ֣ר תְּאַוֶּ֣ה נַפְשֶׁ֑ךָ וְאָמַ֕ר | [לֹא] (לו) כִּ֥י עַתָּ֖ה תִּתֵּ֑ן וְאִם־לֹ֖א לָקַ֥חְתִּי בְחָזְקָֽה׃

י״ז וַתְּהִ֤י חַטַּאת֙ הַנְּעָרִ֣ים גְּדוֹלָ֔ה מְאֹ֖ד אֶת־פְּנֵ֣י יְהוָ֑ה כִּ֣י נָאֲצ֗וּ הָֽאֲנָשִׁ֛ים אֶת־מִנְחַ֥ת יְהוָֽה׃

כי נאצו. לשון בזיון׃

י״ח וּשְׁמוּאֵ֖ל מְשָׁרֵ֣ת אֶת־פְּנֵ֣י יְהוָ֑ה נַ֥עַר חָגוּר֙ אֵפ֣וֹד בָּֽד׃

נער חגור אפוד בד. (תרגום:) כרדוט דבוץ, והוא לשון מעיל, שהרי תרגם יונתן, (שמואל-ב יג יח): ׳מעילי׳, דכי כן תלבשנה בנות המלך הבתולות מעילים, (שמואל-ב יג יח): כרדוטין׃

י״ט וּמְעִ֤יל קָטֹן֙ תַּעֲשֶׂה־לּ֣וֹ אִמּ֔וֹ וְהַעֲלְתָ֥ה לוֹ֙ מִיָּמִ֣ים | יָמִ֔ימָה בַּעֲלוֹתָ֖הּ אֶת־אִישָׁ֑הּ לִזְבֹּ֖חַ אֶת־זֶ֥בַח הַיָּמִֽים׃

ומעיל קטן תעשה לו אמו. משנה לשנה׃

כ׳ וּבֵרַ֤ךְ עֵלִי֙ אֶת־אֶלְקָנָ֣ה וְאֶת־אִשְׁתּ֔וֹ וְאָמַ֕ר יָשֵׂ֥ם יְהוָ֛ה לְךָ֥ זֶ֖רַע מִן־הָאִשָּׁ֣ה הַזֹּ֑את תַּ֚חַת הַשְּׁאֵלָ֣ה אֲשֶׁר־שָׁאַ֔ל לַיהוָ֖ה וְהָלְכ֥וּ לִמְקוֹמֽוֹ׃

וברך עלי. לשון הוה הוא, מברכו היה בכל שנה׃

תחת השאלה אשר שאל. לו בן, ואמר לו ישים ה׳ לך זרע וגו׳, יהי רצון שכל בנים שיהו לך, יהו מן הצדקת הזו, והרי זה מקרא מסורס׃

כ״א כִּֽי־פָקַ֥ד יְהוָ֖ה אֶת־חַנָּ֑ה וַתַּ֣הַר וַתֵּ֗לֶד שְׁלֹשָׁ֤ה־בָנִים֙ וּשְׁתֵּ֣י בָנ֔וֹת וַיִּגְדַּ֥ל הַנַּ֖עַר שְׁמוּאֵ֑ל עִם־יְהוָֽה׃ {ס}

כ״ב וְעֵלִ֣י זָקֵ֔ן מְאֹ֖ד וְשָׁמַ֣ע אֵת֩ כָּל־אֲשֶׁ֨ר יַעֲשׂ֜וּן בָּנָ֗יו לְכָל־יִשְׂרָאֵל֙ וְאֵת֙ אֲשֶׁר־יִשְׁכְּב֣וּן אֶת־הַנָּשִׁ֔ים הַצֹּבְאוֹת֖ פֶּ֥תַח אֹ֥הֶל מוֹעֵֽד׃

אשר ישכבן. כמשמעו ורבותינו אמרו (יומא ט ב): מתוך ששהו את קניהן, והם היו ממתינות עד שתראן קניהן קריבין, מעלה עליהם כאלו שכבום׃

כ״ג וַיֹּאמֶר לָהֶם לָמָּה תַעֲשׂוּן כַּדְּבָרִים הָאֵלֶּה אֲשֶׁר אָנֹכִי שֹׁמֵעַ אֶת־דִּבְרֵיכֶם רָעִים מֵאֵת כָּל־הָעָם אֵלֶּה׃

כ״ד אַל בָּנַי כִּי לוֹא־טוֹבָה הַשְּׁמֻעָה אֲשֶׁר אָנֹכִי שֹׁמֵעַ מַעֲבִרִים עַם־יְהוָה׃

אשר אנכי שומע מעבירים עם ה׳. שמועה שעם ה׳ מעבירים עליכם, לשון ויעבירו (שמות לו ו): קול במחנה, מוציאים עליכם קול שמועה לא טובה:

כ״ה אִם־יֶחֱטָא אִישׁ לְאִישׁ וּפִלְלוֹ אֱלֹהִים וְאִם לַיהוָה יֶחֱטָא־אִישׁ מִי יִתְפַּלֶּל־לוֹ וְלֹא יִשְׁמְעוּ לְקוֹל אֲבִיהֶם כִּי־חָפֵץ יְהוָה לַהֲמִיתָם׃

ופללו. לשון משפט, כמו (שם כא כב): ונתן בפלילים:

אלהים. דיין:

כי חפץ ה׳ להמיתם. שכבר נחתם גזר דין, אבל קודם שנחתם גזר דין, נאמר (יחזקאל יח לב): כי לא אחפוץ במות המת:

כ״ו וְהַנַּעַר שְׁמוּאֵל הֹלֵךְ וְגָדֵל וָטוֹב גַּם עִם־יְהוָה וְגַם עִם־אֲנָשִׁים׃ {פ}

כ״ז וַיָּבֹא אִישׁ־אֱלֹהִים אֶל־עֵלִי וַיֹּאמֶר אֵלָיו כֹּה אָמַר יְהוָה הֲנִגְלֹה נִגְלֵיתִי אֶל־בֵּית אָבִיךָ בִּהְיוֹתָם בְּמִצְרַיִם לְבֵית פַּרְעֹה׃

ויבא איש אלהים. זה אלקנה:

הנגלה נגליתי אל בית אביך. מכאן שנתנבא אהרן במצרים, ומה היא הנבואה, הוא שנאמר (שם כ ז): ואומר אליהם איש שקוצי עיניו השליכו ובגלולי מצרים אל תטמאו:

הנגלה נגליתי. הידעתם כי הטובה הזאת והגדולה הזאת נתתי לאהרן:

כ״ח וּבָחַר אֹתוֹ מִכָּל־שִׁבְטֵי יִשְׂרָאֵל לִי לְכֹהֵן לַעֲלוֹת עַל־מִזְבְּחִי לְהַקְטִיר קְטֹרֶת לָשֵׂאת אֵפוֹד לְפָנָי וָאֶתְּנָה לְבֵית אָבִיךָ אֶת־כָּל־אִשֵּׁי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל׃

כ״ט לָמָּה תִבְעֲטוּ בְּזִבְחִי וּבְמִנְחָתִי אֲשֶׁר צִוִּיתִי מָעוֹן וַתְּכַבֵּד אֶת־בָּנֶיךָ מִמֶּנִּי לְהַבְרִיאֲכֶם מֵרֵאשִׁית כָּל־מִנְחַת יִשְׂרָאֵל לְעַמִּי׃

אשר צויתי מעון. אשר צויתי במעוני:

להבריאכם מראשית וגו׳. הרי זה מקרא מסורס, ותכבד את בניך ממני לעמי, לעיני עמי כבדת את בניך ממני, ומהו הכבוד, להבריאכם מראשית כל מנחת ישראל, קדמה סעודתכם לסעודתי, כמה שנאמר (לעיל פסוק טו): גם בטרם יקטירון את החלב וגו׳:

להבריאכם. לשון סעודה, כמו (שמואל-ב יג ה): תבא נא תמר אחותי ותברני לחם:

לעמי. מוסב על ׳ותכבד את בניך ממני׳, הראיתם לעמי שאתם נכבדים ממני, ובמה הראיתם, ׳להבריאכם מראשית מנחתי׳:

ל׳ לָכֵן נְאֻם־יְהוָה ׀ אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל אָמוֹר אָמַרְתִּי בֵּיתְךָ וּבֵית אָבִיךָ יִתְהַלְּכוּ לְפָנַי עַד־עוֹלָם וְעַתָּה נְאֻם־יְהוָה חָלִילָה לִּי כִּי־מְכַבְּדַי אֲכַבֵּד וּבֹזַי יֵקָלּוּ׃

אמור אמרתי. שני פעמים פסקתי גדולה לבני איתמר, בבני גרשון ובבני מררי נאמר (במדבר ד כח לג), ביד איתמר בן אהרן הכהן, ועלי מבני איתמר היה, זו ראיתי במדרש שמואל ולשון הגון מזה שמעתי: אמור אמרתי ביתך ובית אביך וגו׳ ; מתחלה נתתי כהונה גדולה לאלעזר הכהן, שנאמר (שם כ כו): והפשט את אהרן את בגדיו וגו׳, ובימי פלגש שפקרו ישראל ברוב המצות, ומי גרם להם, פנחס וכיוצא בו, שהיה להם לסבב מעיר אל עיר ולהוכיחם, נטלתי הכהונה גדולה מהם ונתתיה לך, שמבני איתמר אתה, ואמרתי יתהלכו לפני עד עולם, שכשפוסקין לו גדולה לאדם, פוסקין לו ולדורותיו עד עולם:

כי מכבדי אכבד. את בני פנחס, שכבד אותי בשטים (שם פרק כה יא), וכן היתה בימי שלמה, כשנבנה בית המקדש, (מלכים-א ב כז): ויגרש שלמה את אביתר מהיות כהן לה׳ כדבר ה׳ אשר דבר אל בית עלי, ונעשה צדוק כהן גדול תחתיו, שהיה מבני פנחס, שכן נתייחסו בדברי הימים (א ו לח):

ובוזי יקלו. מאליהם, משאסתלק מהם:

ל״א הִנֵּה יָמִים בָּאִים וְגָדַעְתִּי אֶת־זְרֹעֲךָ וְאֶת־זְרֹעַ בֵּית אָבִיךָ מִהְיוֹת זָקֵן בְּבֵיתֶךָ׃

וגדעתי את זרועך. החוזק שיש לכם בביתי, שאתם אומרים ואם לא לקחתי בחזקה:

ל״ב וְהַבַּטָּ֥ה צֹ֖אן מָעֹ֑ון בְּכָל אֲשֶׁר־יֵיטִ֣יב אֶת־יִשְׂרָאֵ֗ל וְלֹא־יִהְיֶ֤ה זָקֵן֙ בְּבֵיתֶ֔ךָ כָּל־הַיָּמִֽים׃

והבטת צר מעון. וראית צרתך בצדך בתוך מעוני, כאשה הרואה צרתה עמה בבית׃

בכל אשר ייטיב את ישראל. כשיבנה בית עולמים בימי שלמה, ותהא טובתם של ישראל שלימה, כמה שנאמר שם (מלכים-א ח נו)׃ לא נפל דבר אחד מכל דברו הטוב, (שם ה א) יהודה וישראל רבים כחול אשר על שפת הים וגו׳. (שם שם ה) וישב יהודה וישראל לבטח איש תחת גפנו ואיש תחת תאנתו כל ימי שלמה (שם פסוק ה)׃

ולא יהיה זקן בביתך. מדה כנגד מדה, אתם אכלתם קדשים לפני זמנן, בטרם יקטירון את החלב, אף אתם תמותון בלא זמן׃

ל״ג וְאִ֣ישׁ לֹא־אַכְרִ֗ית לְךָ֙ מֵעִ֣ם מִזְבְּחִ֔י לְכַלּ֥וֹת אֶת־עֵינֶ֖יךָ וְלַאֲדִ֣יב אֶת־נַפְשֶׁ֑ךָ וְכָל־מַרְבִּ֥ית בֵּיתְךָ֖ יָמ֥וּתוּ אֲנָשִֽׁים׃

ולאדיב. כמו ולדאיב׃

ימותו אנשים. בחורים, אינו דומה אבלו של בחור, לאבלו של תינוק׃

ל״ד וְזֶה־לְּךָ֣ הָאֹ֔ות אֲשֶׁ֥ר יָבֹ֖א אֶל־שְׁנֵ֣י בָנֶ֑יךָ אֶל־חָפְנִ֥י וּפִינְחָ֖ס בְּיֹ֥ום אֶחָ֛ד יָמ֥וּתוּ שְׁנֵיהֶֽם׃

וזה לך האות. שיתקיים הדבר, ביום אחד ימותו שני בניך, והיא תהיה לך אות שיתקיים כל הפורענות שנאמר לך, והבטת צר מעון, וכל מרבית ביתך ימותו אנשים׃

ל״ה וַהֲקִימֹתִ֥י לִי֙ כֹּהֵ֣ן נֶאֱמָ֔ן כַּאֲשֶׁ֥ר בִּלְבָבִ֖י וּבְנַפְשִׁ֑י וְעָשָׂ֣ה וּבָנִ֤יתִי לֹו֙ בַּ֣יִת נֶאֱמָ֔ן וְהִתְהַלַּ֖ךְ לִפְנֵ֥י מְשִׁיחִ֖י כָּל־הַיָּמִֽים׃

כהן נאמן. הוא צדוק׃

ל״ו וְהָיָ֗ה כָּל־הַנֹּותָ֙ר֙ בְּבֵיתְךָ֔ יָבֹוא֙ לְהִשְׁתַּחֲוֹ֣ת לֹ֔ו לַאֲגֹ֥רַת כֶּ֖סֶף וְכִכַּר־לָ֑חֶם וְאָמַ֗ר סְפָחֵ֤נִי נָא֙ אֶל־אַחַ֣ת הַכְּהֻנֹּ֔ות לֶאֱכֹ֖ל פַּת־לָֽחֶם׃ {פ}

לאגורת כסף. בשביל להשתכר מעה כסף׃

לאגורת כסף. ממשקלות: עשרים גרה הוא (שמות ל יג)׃

ספחני. אספני׃

פרק ג׳

א׳ וְהַנַּ֣עַר שְׁמוּאֵ֗ל מְשָׁרֵ֛ת אֶת־יְהוָ֖ה לִפְנֵ֣י עֵלִ֑י וּדְבַר־יְהוָ֗ה הָיָ֤ה יָקָר֙ בַּיָּמִ֣ים הָהֵ֔ם אֵ֥ין חָזֹ֖ון נִפְרָֽץ׃ {ס}

היה יקר. היה מנוע, וכן (משלי יז כז)׃ יקר רוח איש תבונה, מנוע דברים, אדם מבין׃

אין חזון נפרץ. (תרגום:) לית נבואה גליא. נפרץ - לשון (בראשית כח יד)׃ ופרצת ימה וקדמה׃

ב׳ וַיְהִי֙ בַּיֹּ֣ום הַה֔וּא וְעֵלִ֖י שֹׁכֵ֣ב בִּמְקֹומֹ֑ו וְעֵינָ֙יו֙ הֵחֵ֣לּוּ כֵהֹ֔ות לֹ֥א יוּכַ֖ל לִרְאֹֽות׃

ג׳ וְנֵ֤ר אֱלֹהִים֙ טֶ֣רֶם יִכְבֶּ֔ה וּשְׁמוּאֵ֕ל שֹׁכֵ֖ב בְּהֵיכַ֣ל יְהוָ֑ה אֲשֶׁר־שָׁ֖ם אֲרֹ֥ון אֱלֹהִֽים׃ {פ}

ושמואל שוכב. במקומו בעזרת הלוים השומרים בית המקדש, וכן תרגם יונתן׃ ושמואל שכיב בעזרת לואי׃

בהיכל ה׳ אשר שם ארון האלהים.

ד׳ וַיִּקְרָ֣א יְהוָ֔ה אֶל־שְׁמוּאֵ֖ל וַיֹּ֣אמֶר הִנֵּֽנִי׃

ויקרא ה׳ וקול יצא מהיכל ה׳ מבית קדשי הקדשים, שקרא שמואל, סוף המקרא העליון מחובר לראש המקרא התחתון, זהו שאמר הכתוב (איוב לז ה)׃ ירעם אל בקולו נפלאות, עלי היה כהן ושומר מבפנים, ושמואל היה לוי ושוכב מבחוץ, וקפץ הקול דרך עלי לשמואל, במסכת תמיד׃

ה׳ וַיָּ֣רָץ אֶל־עֵלִ֔י וַיֹּ֖אמֶר הִנֵּ֑נִי כִּֽי־קָרָ֣אתָ לִ֔י וַיֹּ֖אמֶר לֹ֣א קָרָ֑אתִי שׁ֥וּב שְׁכָ֖ב וַיֵּלֶךְ֙ וַיִּשְׁכָּֽב׃ {ס}

ו׳ וַיָּסֶף יְהוָה קְרֹא עוֹד שְׁמוּאֵל וַיָּקָם שְׁמוּאֵל וַיֵּלֶךְ אֶל־עֵלִי וַיֹּאמֶר הִנֵּנִי כִּי קָרָאתָ לִי וַיֹּאמֶר לֹא־קָרָאתִי בְנִי שׁוּב שְׁכָב׃

ז׳ וּשְׁמוּאֵל טֶרֶם יָדַע אֶת־יְהוָה וְטֶרֶם יִגָּלֶה אֵלָיו דְּבַר־יְהוָה׃

טרם ידע את ה׳. עדיין לא היה מכיר ענין קול נבואה, כל ׳טרם׳ שבמקרא, לשון ׳עדיין לא׳, כתרגומו: ׳עד לא׳, ואינו לשון ׳לפני׳, וזה יוכיח, ועוד, (שמות ט ל): כי טרם תיראון, מפורש ממנו, וכן (בראשית ב ה): כל שיח השדה טרם יהיה בארץ:

ח׳ וַיֹּסֶף יְהוָה קְרֹא־שְׁמוּאֵל בַּשְּׁלִישִׁת וַיָּקָם וַיֵּלֶךְ אֶל־עֵלִי וַיֹּאמֶר הִנֵּנִי כִּי קָרָאתָ לִי וַיָּבֶן עֵלִי כִּי יְהוָה קֹרֵא לַנָּעַר׃

ט׳ וַיֹּאמֶר עֵלִי לִשְׁמוּאֵל לֵךְ | שְׁכָב וְהָיָה אִם־יִקְרָא אֵלֶיךָ וְאָמַרְתָּ דַּבֵּר יְהוָה כִּי שֹׁמֵעַ עַבְדֶּךָ וַיֵּלֶךְ שְׁמוּאֵל וַיִּשְׁכַּב בִּמְקוֹמוֹ׃

י׳ וַיָּבֹא יְהוָה וַיִּתְיַצַּב וַיִּקְרָא כְּפַעַם־בְּפַעַם שְׁמוּאֵל | שְׁמוּאֵל וַיֹּאמֶר שְׁמוּאֵל דַּבֵּר כִּי שֹׁמֵעַ עַבְדֶּךָ׃ {פ}

ויאמר שמואל דבר. ולא הזכיר שם מקום כמו שציוהו עלי, אמר שמא קול אחר הוא:

י״א וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־שְׁמוּאֵל הִנֵּה אָנֹכִי עֹשֶׂה דָבָר בְּיִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר כָּל־שֹׁמְעוֹ תְּצַלֶּינָה שְׁתֵּי אָזְנָיו׃

עושה דבר. היא לקיחת הארון ביד פלשתים:

תצלינה. לשון צלצלים, טנטיני״ר בלע״ז:

י״ב בַּיּוֹם הַהוּא אָקִים אֶל־עֵלִי אֵת כָּל־אֲשֶׁר דִּבַּרְתִּי אֶל־בֵּיתוֹ הָחֵל וְכַלֵּה׃

החל וכלה. אותו היום תתחיל גזירתי על בית עלי, שימותו חפני ופנחס, ומכאן ואילך אכלה גזירתי ואשלימה עליהם מדור אל דור, להמיתם אנשים בני שמנה עשרה שנה:

החל וכלה. אקומיינצ״ט אאישפליימנ״ט בלע״ז:

י״ג וְהִגַּדְתִּי לוֹ כִּי־שֹׁפֵט אֲנִי אֶת־בֵּיתוֹ עַד־עוֹלָם בַּעָוֹן אֲשֶׁר־יָדַע כִּי־מְקַלְלִים לָהֶם בָּנָיו וְלֹא כִהָה בָּם׃

כי מקללים להם בניו. מקללים ׳לי׳ היה לו לומר, אלא שכנה הכתוב:

מקללים. מקילים, וכן כל קללה, לשון קלות ובזיון הוא:

ולא כהה. לא הכהה פניהם להעבירם מגדולתן:

י״ד וְלָכֵן נִשְׁבַּעְתִּי לְבֵית עֵלִי אִם־יִתְכַּפֵּר עֲוֹן בֵּית־עֵלִי בְּזֶבַח וּבְמִנְחָה עַד־עוֹלָם׃

ט״ו וַיִּשְׁכַּב שְׁמוּאֵל עַד־הַבֹּקֶר וַיִּפְתַּח אֶת־דַּלְתוֹת בֵּית־יְהוָה וּשְׁמוּאֵל יָרֵא מֵהַגִּיד אֶת־הַמַּרְאָה אֶל־עֵלִי׃

ט״ז וַיִּקְרָא עֵלִי אֶת־שְׁמוּאֵל וַיֹּאמֶר שְׁמוּאֵל בְּנִי וַיֹּאמֶר הִנֵּנִי׃

י״ז וַיֹּאמֶר מֶה הַדָּבָר אֲשֶׁר דִּבֶּר אֵלֶיךָ אַל־נָא תְכַחֵד מִמֶּנִּי כֹּה יַעֲשֶׂה־לְךָ אֱלֹהִים וְכֹה יוֹסִיף אִם־תְּכַחֵד מִמֶּנִּי דָּבָר מִכָּל־הַדָּבָר אֲשֶׁר־דִּבֶּר אֵלֶיךָ׃

כה יעשה לך. כאותה קללה עצמה, שלא יהיה לך בנים הגונים, וכן עלתה בו, ואף על פי שהגיד לו ולא כחד, מכאן אמרו (מכות יא א): קללת חכם אפילו על תנאי היא באה:

י״ח וַיַּגֶּד־לוֹ שְׁמוּאֵל אֶת־כָּל־הַדְּבָרִים וְלֹא כִחֵד מִמֶּנּוּ וַיֹּאמֶר יְהוָה הוּא הַטּוֹב בְּעֵינָו יַעֲשֶׂה׃ {פ}

ה׳ הוא. אדון הוא, והכל שלו:

י״ט וַיִּגְדַּל שְׁמוּאֵל וַיהוָה הָיָה עִמּוֹ וְלֹא־הִפִּיל מִכָּל־דְּבָרָיו אָרְצָה׃

כ וַיֵּדַע כָּל־יִשְׂרָאֵל מִדֵּן וְעַד־בְּאֵר שֶׁבַע כִּי נֶאֱמָן שְׁמוּאֵל לְנָבִיא לַיהוָה׃ {ס}

כ״א וַיֹּסֶף יְהוָה לְהֵרָאֹה בְּשִׁלֹה כִּי־נִגְלָה יְהוָה אֶל־שְׁמוּאֵל בְּשִׁלוֹ בִּדְבַר יְהוָה׃ {פ}

> **כי נגלה ה׳ אל שמואל.** לפי שאמר למעלה ודבר ה׳ היה יקר בימים ההם, אמר כאן כי מעתה בשביל שמואל, נגלה ושנה והרגיל להגלות׃

פרק ד׳

א וַיְהִי דְבַר־שְׁמוּאֵל לְכָל־יִשְׂרָאֵל וַיֵּצֵא יִשְׂרָאֵל לִקְרַאת פְּלִשְׁתִּים לַמִּלְחָמָה וַיַּחֲנוּ עַל־הָאֶבֶן הָעֵזֶר וּפְלִשְׁתִּים חָנוּ בַאֲפֵק׃

> **ויהי דבר שמואל לכל ישראל.** נהיה הדבר שנאמר לשמואל, ובא לכל ישראל, והאיך היה הפורענות, ויצא ישראל לקראת פלשתים למלחמה׃
>
> **האבן העזר.** עדיין לא היה כן שמה, כי בימי שמואל נקראת כן (לקמן ז יב), וכאן קרא על שם סופה׃

ב וַיַּעַרְכוּ פְלִשְׁתִּים לִקְרַאת יִשְׂרָאֵל וַתִּטֹּשׁ הַמִּלְחָמָה וַיִּנָּגֶף יִשְׂרָאֵל לִפְנֵי פְלִשְׁתִּים וַיַּכּוּ בַמָּעֲרָכָה בַּשָּׂדֶה כְּאַרְבַּעַת אֲלָפִים אִישׁ׃

> **ותטש המלחמה.** ותתפשט המלחמה, כמו (לקמן ל טז)׃ והנם נטושים על פני הארץ, וכן (שופטים טו ט)׃ וינטשו בלחי׃

ג וַיָּבֹא הָעָם אֶל־הַמַּחֲנֶה וַיֹּאמְרוּ זְקֵנֵי יִשְׂרָאֵל לָמָּה נְגָפָנוּ יְהוָה הַיּוֹם לִפְנֵי פְלִשְׁתִּים נִקְחָה אֵלֵינוּ מִשִּׁלֹה אֶת־אֲרוֹן בְּרִית יְהוָה וְיָבֹא בְקִרְבֵּנוּ וְיֹשִׁעֵנוּ מִכַּף אֹיְבֵינוּ׃

ד וַיִּשְׁלַח הָעָם שִׁלֹה וַיִּשְׂאוּ מִשָּׁם אֶת אֲרוֹן בְּרִית־יְהוָה צְבָאוֹת יֹשֵׁב הַכְּרֻבִים וְשָׁם שְׁנֵי בְנֵי־עֵלִי עִם־אֲרוֹן בְּרִית הָאֱלֹהִים חָפְנִי וּפִינְחָס׃

ה וַיְהִי כְּבוֹא אֲרוֹן בְּרִית־יְהוָה אֶל־הַמַּחֲנֶה וַיָּרִעוּ כָל־יִשְׂרָאֵל תְּרוּעָה גְדוֹלָה וַתֵּהֹם הָאָרֶץ׃

ו וַיִּשְׁמְעוּ פְלִשְׁתִּים אֶת־קוֹל הַתְּרוּעָה וַיֹּאמְרוּ מָה קוֹל הַתְּרוּעָה הַגְּדוֹלָה הַזֹּאת בְּמַחֲנֵה הָעִבְרִים וַיֵּדְעוּ כִּי אֲרוֹן יְהוָה בָּא אֶל־הַמַּחֲנֶה׃

ז וַיִּרְאוּ הַפְּלִשְׁתִּים כִּי אָמְרוּ בָּא אֱלֹהִים אֶל־הַמַּחֲנֶה וַיֹּאמְרוּ אוֹי לָנוּ כִּי לֹא הָיְתָה כָזֹאת אֶתְמוֹל שִׁלְשֹׁם׃

ח אוֹי לָנוּ מִי יַצִּילֵנוּ מִיַּד הָאֱלֹהִים הָאַדִּירִים הָאֵלֶּה אֵלֶּה הֵם הָאֱלֹהִים הַמַּכִּים אֶת־מִצְרַיִם בְּכָל־מַכָּה בַּמִּדְבָּר׃

> **בכל מכה במדבר.** על ים סוף ויונתן תרגם׃ ולעמיה עבד פרישן במדברא. ובספרי שנינו׃ שהפרשה הזו עירוב דברים, מי שאמר זה לא אמר זה, כשרין שבהם אמרו׃ מי יצילנו מיד האלהים האדירים האלה, והרשעים אמרו׃ אלה הם האלהים המכים את מצרים בכל מכה, כל מכות שהיו לו, על המצרים הביאם, אין לו עוד מכה מעתה׃

ט הִתְחַזְּקוּ וִהְיוּ לָאֲנָשִׁים פְּלִשְׁתִּים פֶּן תַּעַבְדוּ לָעִבְרִים כַּאֲשֶׁר עָבְדוּ לָכֶם וְהְיִיתֶם לַאֲנָשִׁים וְנִלְחַמְתֶּם׃

י וַיִּלָּחֲמוּ פְלִשְׁתִּים וַיִּנָּגֶף יִשְׂרָאֵל וַיָּנֻסוּ אִישׁ לְאָהָלָיו וַתְּהִי הַמַּכָּה גְּדוֹלָה מְאֹד וַיִּפֹּל מִיִּשְׂרָאֵל שְׁלֹשִׁים אֶלֶף רַגְלִי׃

י״א וַאֲרוֹן אֱלֹהִים נִלְקָח וּשְׁנֵי בְנֵי־עֵלִי מֵתוּ חָפְנִי וּפִינְחָס׃

י״ב וַיָּרָץ אִישׁ־בִּנְיָמִן מֵהַמַּעֲרָכָה וַיָּבֹא שִׁלֹה בַּיּוֹם הַהוּא וּמַדָּיו קְרֻעִים וַאֲדָמָה עַל־רֹאשׁוֹ׃

> **איש בנימן.** זה היה שאול, שחטף את הלוחות מיד גלית וברח לו׃

י״ג וַיָּבוֹא וְהִנֵּה עֵלִי יֹשֵׁב עַל־הַכִּסֵּא (יד) [יַד] דֶּרֶךְ מְצַפֶּה כִּי־הָיָה לִבּוֹ חָרֵד עַל אֲרוֹן הָאֱלֹהִים וְהָאִישׁ בָּא לְהַגִּיד בָּעִיר וַתִּזְעַק כָּל־הָעִיר׃

> **יד דרך מצפה.** אצל יד הדרך היה מצפה׃

י״ד וַיִּשְׁמַע עֵלִי אֶת־קוֹל הַצְּעָקָה וַיֹּאמֶר מֶה קוֹל הֶהָמוֹן הַזֶּה וְהָאִישׁ מִהַר וַיָּבֹא וַיַּגֶּד לְעֵלִי׃

ט״ו וְעַלִּי בֶּן־תִּשְׁעִים וּשְׁמֹנָה שָׁנָה וְעֵינָיו קָמָה וְלֹא יָכוֹל לִרְאוֹת׃

ט״ז וַיֹּאמֶר הָאִישׁ אֶל־עֵלִי אָנֹכִי הַבָּא מִן־הַמַּעֲרָכָה וַאֲנִי מִן־הַמַּעֲרָכָה נַסְתִּי הַיּוֹם וַיֹּאמֶר מֶה־הָיָה הַדָּבָר בְּנִי׃

י״ז וַיַּעַן הַמְבַשֵּׂר וַיֹּאמֶר נָס יִשְׂרָאֵל לִפְנֵי פְלִשְׁתִּים וְגַם מַגֵּפָה גְּדוֹלָה הָיְתָה בָעָם וְגַם־שְׁנֵי בָנֶיךָ מֵתוּ חָפְנִי וּפִינְחָס וַאֲרוֹן הָאֱלֹהִים נִלְקָחָה׃ {פ}

י״ח וַיְהִי כְּהַזְכִּירוֹ | אֶת־אֲרוֹן הָאֱלֹהִים וַיִּפֹּל מֵעַל־הַכִּסֵּא אָחֹרַנִּית בְּצַד | יַד הַשַּׁעַר וַתִּשָּׁבֶר מַפְרַקְתּוֹ וַיָּמָת כִּי־זָקֵן הָאִישׁ וְכָבֵד וְהוּא שָׁפַט אֶת־יִשְׂרָאֵל אַרְבָּעִים שָׁנָה׃

> **מפרקתו.** אפרקותיה, עצם הצואר׃

י״ט וְכַלָּתוֹ אֵשֶׁת־פִּינְחָס הָרָה לָלֶת וְתִשְׁמַע אֶת־הַשְּׁמוּעָה אֶל־הִלָּקַח אֲרוֹן הָאֱלֹהִים וּמֵת חָמִיהָ וְאִישָׁהּ וַתִּכְרַע וַתֵּלֶד כִּי־נֶהֶפְכוּ עָלֶיהָ צִרֶיהָ׃

> **ללת.** על כרחו ׳ללדת׳ פירושו, ואין לו דמיון ומנחם חברו בחלק ׳יללה׳, לפי שחבלי לידתה ביללה באו לה, ויסוד יללה, אין אות ביסודה אלא למ״ד לבדה׃
>
> **נהפכו.** נשתנו מכדרכן, לכך מתה׃
>
> **צריה.** צירי דלתי בטנה, קרדוני״ל בלע״ז׃

כ׳ וּכְעֵת מוּתָהּ וַתְּדַבֵּרְנָה הַנִּצָּבוֹת עָלֶיהָ אַל־תִּירְאִי כִּי בֵן יָלָדְתְּ וְלֹא עָנְתָה וְלֹא־שָׁתָה לִבָּהּ׃

כ״א וַתִּקְרָא לַנַּעַר אִיכָבוֹד לֵאמֹר גָּלָה כָבוֹד מִיִּשְׂרָאֵל אֶל־הִלָּקַח אֲרוֹן הָאֱלֹהִים וְאֶל־חָמִיהָ וְאִישָׁהּ׃

> **אי כבוד.** אין כבוד, וכן (איוב כב ל): ימלט אי נקי, אין נקי׃
>
> **אל הלקח.** כמו על הלקח, ואין צריך לזוזו מלשון אל, למי שיודע להבין דברו׃
>
> **אל הלקח.** איטויר״ש לאישטריפו״ש בלע״ז׃
>
> **ואל חמיה.** ואל הרעה הזאת, שמת חמיה ואישה׃

כ״ב וַתֹּאמֶר גָּלָה כָבוֹד מִיִּשְׂרָאֵל כִּי נִלְקַח אֲרוֹן הָאֱלֹהִים׃ {פ}

פרק ה׳

א׳ וּפְלִשְׁתִּים לָקְחוּ אֶת אֲרוֹן הָאֱלֹהִים וַיְבִאֵהוּ מֵאֶבֶן הָעֵזֶר אַשְׁדּוֹדָה׃

ב׳ וַיִּקְחוּ פְלִשְׁתִּים אֶת־אֲרוֹן הָאֱלֹהִים וַיְבִאוּ אֹתוֹ בֵּית דָּגוֹן וַיַּצִּיגוּ אֹתוֹ אֵצֶל דָּגוֹן׃

> **אצל דגון.** דמות עשוי כדמות דג׃

ג׳ וַיַּשְׁכִּמוּ אַשְׁדּוֹדִים מִמָּחֳרָת וְהִנֵּה דָגוֹן נֹפֵל לְפָנָיו אַרְצָה לִפְנֵי אֲרוֹן יְהוָה וַיִּקְחוּ אֶת־דָּגוֹן וַיְשִׁבוּ אֹתוֹ לִמְקוֹמוֹ׃

ד׳ וַיַּשְׁכִּמוּ בַבֹּקֶר מִמָּחֳרָת וְהִנֵּה דָגוֹן נֹפֵל לְפָנָיו אַרְצָה לִפְנֵי אֲרוֹן יְהוָה וְרֹאשׁ דָּגוֹן וּשְׁתֵּי | כַּפּוֹת יָדָיו כְּרֻתוֹת אֶל־הַמִּפְתָּן רַק דָּגוֹן נִשְׁאַר עָלָיו׃

> **המפתן.** אסקופה׃

ה׳ עַל־כֵּ֗ן לֹא־יִדְרְכוּ֩ כֹהֲנֵ֨י דָגוֹ֜ן וְכָל־הַבָּאִ֗ים בֵּ֤ית דָּגוֹן֙ עַל־מִפְתַּ֣ן דָּגוֹ֔ן בְּאַשְׁדּ֖וֹד עַ֥ד הַיּ֖וֹם הַזֶּֽה׃ {פ}

ו׳ וַתִּכְבַּ֤ד יַד־יְהוָה֙ אֶל־הָאַשְׁדּוֹדִ֔ים וַיְשֹׁמֵ֖ם וַיַּ֣ךְ אֹתָ֑ם (בעפלים) [בַּטְּחֹרִ֔ים] אֶת־אַשְׁדּ֖וֹד וְאֶת־גְּבוּלֶ֥יהָ׃

וישמם. לשון שממה׃

בטחורים. חלחולת, כרכשא, מכת הנקב, עכברים נכנסין בנקביהם ושומטין בני מעיהם, ויוצאין׃

ז׳ וַיִּרְא֣וּ אַנְשֵׁ֣י אַשְׁדּ֗וֹד כִּ֤י כֵן֙ וְאָמְר֔וּ לֹא־יֵשֵׁ֥ב אֲר֖וֹן אֱלֹהֵ֣י יִשְׂרָאֵ֑ל עִמָּ֔נוּ כִּֽי־קָשְׁתָ֥ה יָד֖וֹ עָלֵ֥ינוּ וְעַל־דָּג֖וֹן אֱלֹהֵֽינוּ׃

ח׳ וַיִּשְׁלְח֣וּ וַיַּאַסְפ֗וּ אֶת־כָּל־סַרְנֵ֤י פְלִשְׁתִּים֙ אֲלֵיהֶ֔ם וַיֹּאמְר֕וּ מָֽה־נַּעֲשֶׂ֖ה לַאֲר֣וֹן אֱלֹהֵ֣י יִשְׂרָאֵ֑ל וַיֹּ֣אמְרוּ֩ גַּ֨ת יִסֹּ֜ב אֲר֣וֹן אֱלֹהֵ֣י יִשְׂרָאֵ֗ל וַיָּסֹ֥בּוּ אֶת־אֲר֖וֹן אֱלֹהֵ֥י יִשְׂרָאֵ֛ל׃ {ס}

ט׳ וְיִ֗הִי אַחֲרֵי֙ | הֵסַ֣בּוּ אֹת֔וֹ וַתְּהִ֥י יַד־יְהוָ֖ה | בָּעִ֣יר מְהוּמָ֣ה גְדוֹלָ֑ה מְאֹ֗ד וַיַּ֤ךְ אֶת־אַנְשֵׁי֙ הָעִ֔יר מִקָּטֹ֖ן וְעַד־גָּד֑וֹל וַיִּשָּׂתְר֥וּ לָהֶ֖ם (עפלים) [טְחֹרִֽים]׃

וישתרו. כמו ויסתרו, שהרי הוא במסורת כתובים שי״ן, ומפורשים בלשון סמ״ך, מכת בית הסתרים׃

י׳ וַיְשַׁלְּח֥וּ אֶת־אֲר֖וֹן הָאֱלֹהִ֑ים עֶקְרוֹן֙ וַיְהִ֣י כְּבֹ֣וא אֲר֣וֹן הָאֱלֹהִ֗ים עֶקְרוֹן֙ וַיִּזְעֲק֣וּ הָעֶקְרֹנִ֔ים לֵאמֹ֕ר הֵסַ֥בּוּ אֵלַ֖י אֶת־אֲר֣וֹן אֱלֹהֵ֣י יִשְׂרָאֵ֑ל לַהֲמִיתֵ֥נִי וְאֶת־עַמִּֽי׃

י״א וַיִּשְׁלְח֣וּ וַיַּאַסְפ֗וּ אֶת־כָּל־סַרְנֵ֤י פְלִשְׁתִּים֙ וַיֹּאמְר֔וּ שַׁלְּח֗וּ אֶת־אֲר֤וֹן אֱלֹהֵי֙ יִשְׂרָאֵ֔ל וְיָשֹׁ֖ב לִמְקוֹמ֑וֹ וְלֹא־יָמִ֥ית אֹתִ֛י וְאֶת־עַמִּ֖י כִּֽי־הָיְתָ֥ה מְהוּמַת־מָ֖וֶת בְּכָל־הָעִ֑יר כָּבְדָ֥ה מְאֹ֛ד יַד הָאֱלֹהִ֖ים שָֽׁם׃

מהומת מות. כל מהומות על ידי רעם, וזה אביהן, (לקמן ז י)׃ וירעם ה׳ בקול גדול (ביום ההוא) על פלשתים ויהומם, כך מפורש באגדת ׳שלשים ושתים מדות׳ דרבי אליעזר בנו של רבי יוסי הגלילי׃

י״ב וְהָאֲנָשִׁ֞ים אֲשֶׁ֤ר לֹא־מֵתוּ֙ הֻכּ֔וּ (בעפלים) [בַּטְּחֹרִ֖ים] וַתַּ֣עַל שַׁוְעַ֣ת הָעִ֔יר הַשָּׁמָֽיִם׃ {ס}

פרק ו׳

א׳ וַיְהִ֥י אֲר֖וֹן יְהוָ֑ה בִּשְׂדֵ֥ה פְלִשְׁתִּ֖ים שִׁבְעָ֥ה חֳדָשִֽׁים׃

ב׳ וַיִּקְרְא֣וּ פְלִשְׁתִּ֗ים לַכֹּהֲנִים֙ וְלַקֹּסְמִ֔ים לֵאמֹ֕ר מָֽה־נַּעֲשֶׂ֖ה לַאֲר֣וֹן יְהוָ֑ה הוֹדִיעֵ֙נוּ֙ בַּמֶּ֣ה נְשַׁלְּחֶ֔נּוּ לִמְקוֹמֽוֹ׃ {ס}

במה נשלחנו. באיזה ענין נשלחנו שלא יחרה אפו, וישוב חרונו ממנו׃

ג׳ וַיֹּאמְר֗וּ אִם־מְשַׁלְּחִ֞ים אֶת־אֲר֤וֹן אֱלֹהֵי֙ יִשְׂרָאֵ֔ל אַל־תְּשַׁלְּח֥וּ אֹת֖וֹ רֵיקָ֑ם כִּֽי־הָשֵׁ֤ב תָּשִׁ֙יבוּ֙ לוֹ֙ אָשָׁ֔ם אָ֥ז תֵּרָפְא֖וּ וְנוֹדַ֣ע לָכֶ֑ם לָמָּה֙ לֹא־תָס֣וּר יָד֔וֹ מִכֶּֽם׃

אשם. היכר דבר שאתם מודים שמעלתם בו׃

אז. תרפאו ונודע לכם שהוא עשה, כי למה לא תסור ידו אז מכם׃

ד׳ וַיֹּאמְר֗וּ מֶ֚ה הָאָשָׁ֔ם אֲשֶׁ֥ר נָשִׁ֖יב לוֹ֑ וַיֹּאמְר֗וּ מִסְפַּ֤ר סַרְנֵי֙ פְּלִשְׁתִּ֔ים חֲמִשָּׁ֖ה (עפלי) [טְחֹרֵ֣י] זָהָ֑ב וַחֲמִשָּׁ֥ה עַכְבְּרֵי־זָהָ֖ב כִּֽי־מַגֵּפָ֣ה אַחַ֔ת לְכֻלָּ֖ם וּלְסַרְנֵיכֶֽם׃

סרני פלשתים. חמשה הם, כמה שנאמר (ביהושע יג ג)׃ העזתי והאשדודי האשקלוני הגתי והעקרוני׃

ה׳ וַעֲשִׂיתֶם צַלְמֵי (עפליכם) [טְחֹרֵיכֶם] וְצַלְמֵי עַכְבְּרֵיכֶם הַמַּשְׁחִיתִם אֶת־הָאָרֶץ וּנְתַתֶּם לֵאלֹהֵי יִשְׂרָאֵל כָּבוֹד אוּלַי יָקֵל אֶת־יָדוֹ מֵעֲלֵיכֶם וּמֵעַל אֱלֹהֵיכֶם וּמֵעַל אַרְצְכֶם׃

ו׳ וְלָמָּה תְכַבְּדוּ אֶת־לְבַבְכֶם כַּאֲשֶׁר כִּבְּדוּ מִצְרַיִם וּפַרְעֹה אֶת־לִבָּם הֲלוֹא כַּאֲשֶׁר הִתְעַלֵּל בָּהֶם וַיְשַׁלְּחוּם וַיֵּלֵכוּ׃

ז׳ וְעַתָּה קְחוּ וַעֲשׂוּ עֲגָלָה חֲדָשָׁה אֶחָת וּשְׁתֵּי פָרוֹת עָלוֹת אֲשֶׁר לֹא־עָלָה עֲלֵיהֶם עֹל וַאֲסַרְתֶּם אֶת־הַפָּרוֹת בָּעֲגָלָה וַהֲשֵׁיבֹתֶם בְּנֵיהֶם מֵאַחֲרֵיהֶם הַבָּיְתָה׃

> **עלות.** מניקות׃
>
> **אשר לא עלה עליהם עול.** כל זה לנסיון, שאין אלו ראויות למשוך, ועוד שגועות אחר בניהם, ואם יהא כח בארון שיוליכו אותו מאליהם, נדע שהוא עשה לנו׃

ח׳ וּלְקַחְתֶּם אֶת־אֲרוֹן יְהוָה וּנְתַתֶּם אֹתוֹ אֶל־הָעֲגָלָה וְאֶת | כְּלֵי הַזָּהָב אֲשֶׁר הֲשֵׁבֹתֶם לוֹ אָשָׁם תְּשִׂימוּ בָאַרְגַּז מִצִּדּוֹ וְשִׁלַּחְתֶּם אֹתוֹ וְהָלַךְ׃

> **בארגז.** שקריניי״ר בלע״ז׃

ט׳ וּרְאִיתֶם אִם־דֶּרֶךְ גְּבוּלוֹ יַעֲלֶה בֵּית שֶׁמֶשׁ הוּא עָשָׂה לָנוּ אֶת־הָרָעָה הַגְּדוֹלָה הַזֹּאת וְאִם־לֹא וְיָדַעְנוּ כִּי לֹא יָדוֹ נָגְעָה בָּנוּ מִקְרֶה הָיָה הוּא הָיָה לָנוּ׃

י׳ וַיַּעֲשׂוּ הָאֲנָשִׁים כֵּן וַיִּקְחוּ שְׁתֵּי פָרוֹת עָלוֹת וַיַּאַסְרוּם בָּעֲגָלָה וְאֶת־בְּנֵיהֶם כָּלְאוּ בַבָּיִת׃

> **כלו בבית.** לשון כלא׃

י״א וַיָּשִׂמוּ אֶת־אֲרוֹן יְהוָה אֶל־הָעֲגָלָה וְאֶת הָאַרְגַּז וְאֶת־עַכְבְּרֵי הַזָּהָב וְאֶת צַלְמֵי טְחֹרֵיהֶם׃

י״ב וַיִּשַּׁרְנָה הַפָּרוֹת בַּדֶּרֶךְ עַל־דֶּרֶךְ בֵּית שֶׁמֶשׁ בְּמְסִלָּה אַחַת הָלְכוּ הָלוֹךְ וְגָעוֹ וְלֹא־סָרוּ יָמִין וּשְׂמֹאול וְסַרְנֵי פְלִשְׁתִּים הֹלְכִים אַחֲרֵיהֶם עַד־גְּבוּל בֵּית שָׁמֶשׁ׃

> **וישרנה.** הרי תיבה זו אנדרוגינוס, מלמד שאף הוולדות היו אומרים שירה׃ רוני רוני השיטה התנופפי וכו׳, כדאיתא במסכת עבודה זרה (כד ב). ולפי פשוטו, ׳וישרנה׳, לשון ׳ישר דרך׳, ישר היו הולכות׃
>
> **הלך וגעו.** לשון צעקת בקר, געייה׃
>
> **בית שמש.** ישראל היו שם׃

י״ג וּבֵית שֶׁמֶשׁ קֹצְרִים קְצִיר־חִטִּים בָּעֵמֶק וַיִּשְׂאוּ אֶת־עֵינֵיהֶם וַיִּרְאוּ אֶת־הָאָרוֹן וַיִּשְׂמְחוּ לִרְאוֹת׃

> **וישמחו לראות.** היו מסתכלין היאך הוא בא לבדו, ומשמחתם נהגו בו קלות ראש, שלא היו מסתכלין בו באימה ודרך כבוד׃

י״ד וְהָעֲגָלָה בָּאָה אֶל־שְׂדֵה יְהוֹשֻׁעַ בֵּית־הַשִּׁמְשִׁי וַתַּעֲמֹד שָׁם וְשָׁם אֶבֶן גְּדוֹלָה וַיְבַקְּעוּ אֶת־עֲצֵי הָעֲגָלָה וְאֶת־הַפָּרוֹת הֶעֱלוּ עֹלָה לַיהוָה׃ {ס}

ט״ו וְהַלְוִיִּם הוֹרִידוּ | אֶת־אֲרוֹן יְהוָה וְאֶת־הָאַרְגַּז אֲשֶׁר־אִתּוֹ אֲשֶׁר־בּוֹ כְּלֵי־זָהָב וַיְשִׂמוּ אֶל־הָאֶבֶן הַגְּדוֹלָה וַאֲנְשֵׁי בֵית־שֶׁמֶשׁ הֶעֱלוּ עֹלוֹת וַיְזִבְּחוּ זְבָחִים בַּיּוֹם הַהוּא לַיהוָה׃

ט״ז וַחֲמִשָּׁה סַרְנֵי־פְלִשְׁתִּים רָאוּ וַיָּשֻׁבוּ עֶקְרוֹן בַּיּוֹם הַהוּא׃ {ס}

י״ז וְאֵלֶּה֙ טְחֹרֵ֣י הַזָּהָ֔ב אֲשֶׁ֥ר הֵשִׁ֖יבוּ פְּלִשְׁתִּ֑ים אָשׁ֙דוֹד֙ אֶחָ֔ד {ס} לְאַשְׁדּ֖וֹד אֶחָ֑ד {ס} לְעַזָּ֥ה אֶחָ֛ד {ס} לְאַשְׁקְל֥וֹן אֶחָ֖ד {ס} לְגַ֣ת אֶחָ֑ד {ס} לְעֶקְרֹ֖ן אֶחָֽד׃ {ס}

י״ח וְעַכְבְּרֵ֣י הַזָּהָ֗ב מִסְפַּ֞ר כָּל־עָרֵ֤י פְלִשְׁתִּים֙ לַחֲמִשֶּׁ֣ת הַסְּרָנִ֔ים מֵעִ֥יר מִבְצָ֖ר וְעַד־כְּפַ֣ר הַפְּרָזִ֑י וְעַד֩ | אָבֵ֨ל הַגְּדוֹלָ֜ה אֲשֶׁ֣ר הִנִּ֣יחוּ עָלֶ֗יהָ אֶת־אֲרֹ֙ן יְהוָ֔ה עַ֚ד הַיּ֣וֹם הַזֶּ֔ה בִּשְׂדֵ֖ה יְהוֹשֻׁ֥עַ בֵּֽית־הַשִּׁמְשִֽׁי׃

כפר הפרזי. כפר שאין לו חומה׃

אבל הגדולה. היא האבן הגדולה האמורה למעלה, שהלמ״ד באה במקום נו״ן, וכן ׳נשכה׳ במקום ׳לשכה׳, בספר נחמיה (יג ז), ומפני שאירע להם אבלות בדבר, קראה אבל׃

י״ט וַיַּ֤ךְ בְּאַנְשֵׁ֙י בֵּ֣ית־שֶׁ֔מֶשׁ כִּ֥י רָא֖וּ בַּאֲר֣וֹן יְהוָ֑ה וַיַּ֤ךְ בָּעָם֙ שִׁבְעִ֣ים אִ֔ישׁ חֲמִשִּׁ֥ים אֶ֖לֶף אִ֑ישׁ וַיִּתְאַבְּל֤וּ הָעָם֙ כִּֽי־הִכָּ֣ה יְהוָ֔ה בָּעָ֖ם מַכָּ֥ה גְדוֹלָֽה׃

שבעים איש חמשים אלף איש. תרגם יונתן׃ וקטל בסבי עמא שבעין גברא, ובקהלא חמשין אלפי גברא. ורבותינו אמרו (סוטה לה ב)׃ שבעים איש, שכל אחד היה שקול כחמשים אלף, או חמשים אלף איש, שכל אחד שקול כשבעים סנהדרין׃

כ׳ וַיֹּ֣אמְר֔וּ אַנְשֵׁ֖י בֵּ֣ית־שֶׁ֑מֶשׁ מִ֣י יוּכַ֗ל לַעֲמֹד֙ לִפְנֵ֣י יְהוָ֣ה הָאֱלֹהִ֣ים הַקָּד֣וֹשׁ הַזֶּ֔ה וְאֶל־מִ֥י יַעֲלֶ֖ה מֵעָלֵֽינוּ׃

כ״א וַיִּשְׁלְח֣וּ מַלְאָכִ֗ים אֶל־יוֹשְׁבֵ֛י קִרְיַת־יְעָרִ֖ים לֵאמֹ֑ר הֵשִׁ֣בוּ פְלִשְׁתִּ֗ים אֶת־אֲרוֹן֙ יְהוָ֔ה רְד֥וּ הַעֲל֖וּ אֹת֥וֹ אֲלֵיכֶֽם׃

פרק ז׳

א׳ וַיָּבֹ֣אוּ אַנְשֵׁ֣י | קִרְיַת־יְעָרִ֗ים וַיַּעֲל֤וּ אֶת־אֲרוֹן֙ יְהוָ֔ה וַיָּבִ֙אוּ֙ אֹת֣וֹ אֶל־בֵּ֣ית אֲבִינָדָ֔ב בַּגִּבְעָ֑ה וְאֶת־אֶלְעָזָ֥ר בְּנ֛וֹ קִדְּשׁ֖וּ לִשְׁמֹ֥ר אֶת־אֲר֖וֹן יְהוָֽה׃ {פ}

קדשו. זמינו׃

ב׳ וַיְהִ֗י מִן־הַיּוֹם֙ שֶׁבֶת֙ הָאָר֣וֹן בְּקִרְיַ֣ת יְעָרִ֔ים וַיִּרְבּ֖וּ הַיָּמִ֑ים וַיִּהְי֣וּ עֶשְׂרִ֔ים שָׁנָ֖ה וַיִּנָּהֲג֥וּ כָל־בֵּֽית־יִשְׂרָאֵ֖ל אַחֲרֵ֥י יְהוָֽה׃ {ס}

מיום שבת הארון בקרית יערים. וראו הפורענות שבא עליהם בעון בית עלי, ואת הגבורה שעשה הקב״ה בפלשתים׃

וינהו וגו׳ אחרי ה׳. על ידי שמואל, שהיה מחזר מעיר לעיר, ושופטם ומוכיחם׃

וינהו. לשון המשכה הוא, ולשון ארמי הוא׃ תתנהו לפולחני, וכן (יחזקאל ז יא)׃ ולא נה בהם, אין בהם תועלת למושכם אל הטוב ומנחם חברו, ׳וינהו׳, לשון יללה, כמו (מיכה ב ד)׃ נהי נהיה, וכן (יחזקאל שם)׃ ולא נה בהם, ופירוש וינהו אחרי ה׳, שהתאבלו על מעשיהם הרעים, ושבו אחרי ה׳. לשון אחר׃ וינהו, כמו (ירמיהו ג יז)׃ ויתאספו ונקוו אליה כל העמים, מתרגמינן׃ ויתנהון למפלח בה כל עממיא, ויהיה מזה הענין גם כן (יחזקאל שם)׃ ולא נה בהם, כענין שאמר (שם)׃ לא מהם ולא מהמונם, ולא מנה שבהם, כלומר ולא מקבוץ שלהם (ספרים אחרים אינו)׃

ג׳ וַיֹּ֤אמֶר שְׁמוּאֵל֙ אֶל־כָּל־בֵּ֣ית יִשְׂרָאֵ֔ל לֵאמֹ֖ר אִם־בְּכָל־לְבַבְכֶ֣ם אַתֶּ֣ם שָׁבִ֔ים אֶל־יְהוָ֑ה הָסִ֙ירוּ֙ אֶת־אֱלֹהֵ֣י הַנֵּכָ֔ר מִתּוֹכְכֶ֖ם וְהָעַשְׁתָּרֹ֑ות וְהָכִ֥ינוּ לְבַבְכֶ֖ם אֶל־יְהוָ֣ה וְעִבְדֵ֔הוּ לְבַדּ֑וֹ וְיַצֵּ֥ל אֶתְכֶ֖ם מִיַּ֥ד פְּלִשְׁתִּֽים׃

ד׳ וַיָּסִ֙ירוּ֙ בְּנֵ֣י יִשְׂרָאֵ֔ל אֶת־הַבְּעָלִ֖ים וְאֶת־הָעַשְׁתָּרֹ֑ת וַיַּעַבְד֖וּ אֶת־יְהוָ֥ה לְבַדּֽוֹ׃ {פ}

ה׳ וַיֹּ֣אמֶר שְׁמוּאֵ֗ל קִבְצ֤וּ אֶת־כָּל־יִשְׂרָאֵל֙ הַמִּצְפָּ֔תָה וְאֶתְפַּלֵּ֥ל בַּעַדְכֶ֖ם אֶל־יְהוָֽה׃

ו׳ וַיִּקָּבְצ֣וּ הַמִּצְפָּ֔תָה וַיִּשְׁאֲב֥וּ מַ֖יִם וַיִּשְׁפְּכ֣וּ | לִפְנֵ֣י יְהוָ֑ה וַיָּצ֣וֹמוּ בַיּ֣וֹם הַה֗וּא וַיֹּ֙אמְר֣וּ שָׁ֔ם חָטָ֖אנוּ לַיהוָ֑ה וַיִּשְׁפֹּ֤ט שְׁמוּאֵל֙ אֶת־בְּנֵ֣י יִשְׂרָאֵ֔ל בַּמִּצְפָּֽה׃

וישאבו מים וישפכו. תרגם יונתן: ושפיכו לבהון בתיובתא כמיא קדם ה' ולפי משמעו, אינו אלא סימן הכנעה, הרי אנו לפניך כמים הללו הנשפכין:

וישפט שמואל. בין איש לרעהו, על עסקי ממון שביניהם, או על עסקי עבירה שעברו:

ז׳ וַיִּשְׁמְעוּ פְלִשְׁתִּים כִּי־הִתְקַבְּצוּ בְנֵי־יִשְׂרָאֵל הַמִּצְפָּתָה וַיַּעֲלוּ סַרְנֵי־פְלִשְׁתִּים אֶל־יִשְׂרָאֵל וַיִּשְׁמְעוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַיִּרְאוּ מִפְּנֵי פְלִשְׁתִּים:

ח׳ וַיֹּאמְרוּ בְנֵי־יִשְׂרָאֵל אֶל־שְׁמוּאֵל אַל־תַּחֲרַשׁ מִמֶּנּוּ מִזְעֹק אֶל־יְהוָה אֱלֹהֵינוּ וְיוֹשִׁעֵנוּ מִיַּד פְּלִשְׁתִּים:

ט׳ וַיִּקַּח שְׁמוּאֵל טְלֵה חָלָב אֶחָד (ויעלה) [וַיַּעֲלֵהוּ] עוֹלָה כָּלִיל לַיהוָה וַיִּזְעַק שְׁמוּאֵל אֶל־יְהוָה בְּעַד יִשְׂרָאֵל וַיַּעֲנֵהוּ יְהוָה:

ויעלה עולה. ויעלה כתיב, נקבה היתה, מכאן למדו רבותינו: עולה נקבה כשרה בבמת יחיד, במסכת עבודה זרה (כד ב):

י׳ וַיְהִי שְׁמוּאֵל מַעֲלֶה הָעוֹלָה וּפְלִשְׁתִּים נִגְּשׁוּ לַמִּלְחָמָה בְּיִשְׂרָאֵל וַיַּרְעֵם יְהוָה בְּקוֹל־גָּדוֹל בַּיּוֹם הַהוּא עַל־פְּלִשְׁתִּים וַיְהֻמֵּם וַיִּנָּגְפוּ לִפְנֵי יִשְׂרָאֵל:

י״א וַיֵּצְאוּ אַנְשֵׁי יִשְׂרָאֵל מִן־הַמִּצְפָּה וַיִּרְדְּפוּ אֶת־פְּלִשְׁתִּים וַיַּכּוּם עַד־מִתַּחַת לְבֵית כָּר:

מתחת לבית כר. מלרע לבית שרון:

י״ב וַיִּקַּח שְׁמוּאֵל אֶבֶן אַחַת וַיָּשֶׂם בֵּין־הַמִּצְפָּה וּבֵין הַשֵּׁן וַיִּקְרָא אֶת־שְׁמָהּ אֶבֶן הָעֵזֶר וַיֹּאמֶר עַד־הֵנָּה עֲזָרָנוּ יְהוָה:

ובין השן. שן הסלע:

י״ג וַיִּכָּנְעוּ הַפְּלִשְׁתִּים וְלֹא־יָסְפוּ עוֹד לָבוֹא בִּגְבוּל יִשְׂרָאֵל וַתְּהִי יַד־יְהוָה בַּפְּלִשְׁתִּים כֹּל יְמֵי שְׁמוּאֵל:

י״ד וַתָּשַׁבְנָה הֶעָרִים אֲשֶׁר לָקְחוּ־פְלִשְׁתִּים מֵאֵת יִשְׂרָאֵל | לְיִשְׂרָאֵל מֵעֶקְרוֹן וְעַד־גַּת וְאֶת־גְּבוּלָן הִצִּיל יִשְׂרָאֵל מִיַּד פְּלִשְׁתִּים וַיְהִי שָׁלוֹם בֵּין יִשְׂרָאֵל וּבֵין הָאֱמֹרִי:

ט״ו וַיִּשְׁפֹּט שְׁמוּאֵל אֶת־יִשְׂרָאֵל כֹּל יְמֵי חַיָּיו:

ט״ז וְהָלַךְ מִדֵּי שָׁנָה בְּשָׁנָה וְסָבַב בֵּית־אֵל וְהַגִּלְגָּל וְהַמִּצְפָּה וְשָׁפַט אֶת־יִשְׂרָאֵל אֵת כָּל־הַמְּקוֹמוֹת הָאֵלֶּה:

י״ז וּתְשׁוּבָתוֹ הָרָמָתָה כִּי־שָׁם בֵּיתוֹ וְשָׁם שָׁפַט אֶת־יִשְׂרָאֵל וַיִּבֶן־שָׁם מִזְבֵּחַ לַיהוָה: {פ}

פרק ח׳

א׳ וַיְהִי כַּאֲשֶׁר זָקֵן שְׁמוּאֵל וַיָּשֶׂם אֶת־בָּנָיו שֹׁפְטִים לְיִשְׂרָאֵל:

ב׳ וַיִּהְיוּ שֵׁם־בְּנוֹ הַבְּכוֹר יוֹאֵל וְשֵׁם מִשְׁנֵהוּ אֲבִיָּה שֹׁפְטִים בִּבְאֵר שָׁבַע:

ג׳ וְלֹא־הָלְכוּ בָנָיו בִּדְרָכָו וַיִּטּוּ אַחֲרֵי הַבָּצַע וַיִּקְחוּ־שֹׁחַד וַיַּטּוּ מִשְׁפָּט: {פ}

ויטו. הם עצמם:

ויטו. דבר אחר, דהיינו המשפט ורבותינו אמרו (שבת נו א): לא חטאו בני שמואל, אלא לא הלכו בדרכי אביהן, שהיה מחזר בכל מקומות ישראל ושופטן בעריהן, והם לא עשו כן, כדי להרבות שכר לחזניהם ולסופריהם:

ד׳ וַיִּתְקַבְּצוּ כֹּל זִקְנֵי יִשְׂרָאֵל וַיָּבֹאוּ אֶל־שְׁמוּאֵל הָרָמָתָה:

ה׳ וַיֹּאמְרוּ אֵלָיו הִנֵּה־אַתָּה זָקַנְתָּ וּבָנֶיךָ לֹא הָלְכוּ בִּדְרָכֶיךָ עַתָּה שִׂימָה־לָּנוּ מֶלֶךְ לְשָׁפְטֵנוּ כְּכָל־הַגּוֹיִם׃

ו׳ וַיֵּרַע הַדָּבָר בְּעֵינֵי שְׁמוּאֵל כַּאֲשֶׁר אָמְרוּ תְּנָה־לָּנוּ מֶלֶךְ לְשָׁפְטֵנוּ וַיִּתְפַּלֵּל שְׁמוּאֵל אֶל־יְהוָה׃ {פ}

> **וירע הדבר.** לפי שאמרו לשפטנו ככל הגוים׃

ז׳ וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־שְׁמוּאֵל שְׁמַע בְּקוֹל הָעָם לְכֹל אֲשֶׁר־יֹאמְרוּ אֵלֶיךָ כִּי לֹא אֹתְךָ מָאָסוּ כִּי־אֹתִי מָאֲסוּ מִמְּלֹךְ עֲלֵיהֶם׃

ח׳ כְּכֹל־הַמַּעֲשִׂים אֲשֶׁר־עָשׂוּ מִיּוֹם הַעֲלֹתִי אוֹתָם מִמִּצְרַיִם וְעַד־הַיּוֹם הַזֶּה וַיַּעַזְבֻנִי וַיַּעַבְדוּ אֱלֹהִים אֲחֵרִים כֵּן הֵמָּה עֹשִׂים גַּם־לָךְ׃

ט׳ וְעַתָּה שְׁמַע בְּקוֹלָם אַךְ כִּי־הָעֵד תָּעִיד בָּהֶם וְהִגַּדְתָּ לָהֶם מִשְׁפַּט הַמֶּלֶךְ אֲשֶׁר יִמְלֹךְ עֲלֵיהֶם׃ {ס}

> **העד תעיד בהם.** התרה בהם, שתהא אימת מלכם עליהם׃

י׳ וַיֹּאמֶר שְׁמוּאֵל אֶת כָּל־דִּבְרֵי יְהוָה אֶל־הָעָם הַשֹּׁאֲלִים מֵאִתּוֹ מֶלֶךְ׃ {ס}

י״א וַיֹּאמֶר זֶה יִהְיֶה מִשְׁפַּט הַמֶּלֶךְ אֲשֶׁר יִמְלֹךְ עֲלֵיכֶם אֶת־בְּנֵיכֶם יִקַּח וְשָׂם לוֹ בְּמֶרְכַּבְתּוֹ וּבְפָרָשָׁיו וְרָצוּ לִפְנֵי מֶרְכַּבְתּוֹ׃

י״ב וְלָשׂוּם לוֹ שָׂרֵי אֲלָפִים וְשָׂרֵי חֲמִשִּׁים וְלַחֲרֹשׁ חֲרִישׁוֹ וְלִקְצֹר קְצִירוֹ וְלַעֲשׂוֹת כְּלֵי־מִלְחַמְתּוֹ וּכְלֵי רִכְבּוֹ׃

> **ולעשות כלי מלחמתו.** לעשות אותם אומנים ונפחים ונגרים׃

י״ג וְאֶת־בְּנוֹתֵיכֶם יִקַּח לְרַקָּחוֹת וּלְטַבָּחוֹת וּלְאֹפוֹת׃

> **לרקחות.** מתקנות מרקחים ובשמים, לתמרוקי נשיו׃

י״ד וְאֶת־שְׂדוֹתֵיכֶם וְאֶת־כַּרְמֵיכֶם וְזֵיתֵיכֶם הַטּוֹבִים יִקַּח וְנָתַן לַעֲבָדָיו׃

ט״ו וְזַרְעֵיכֶם וְכַרְמֵיכֶם יַעְשֹׂר וְנָתַן לְסָרִיסָיו וְלַעֲבָדָיו׃

ט״ז וְאֶת־עַבְדֵיכֶם וְאֶת־שִׁפְחוֹתֵיכֶם וְאֶת־בַּחוּרֵיכֶם הַטּוֹבִים וְאֶת־חֲמוֹרֵיכֶם יִקַּח וְעָשָׂה לִמְלַאכְתּוֹ׃

י״ז צֹאנְכֶם יַעְשֹׂר וְאַתֶּם תִּהְיוּ־לוֹ לַעֲבָדִים׃

י״ח וּזְעַקְתֶּם בַּיּוֹם הַהוּא מִלִּפְנֵי מַלְכְּכֶם אֲשֶׁר בְּחַרְתֶּם לָכֶם וְלֹא־יַעֲנֶה יְהוָה אֶתְכֶם בַּיּוֹם הַהוּא׃

י״ט וַיְמָאֲנוּ הָעָם לִשְׁמֹעַ בְּקוֹל שְׁמוּאֵל וַיֹּאמְרוּ לֹא כִּי אִם־מֶלֶךְ יִהְיֶה עָלֵינוּ׃

כ׳ וְהָיִינוּ גַּם־אֲנַחְנוּ כְּכָל־הַגּוֹיִם וּשְׁפָטֵנוּ מַלְכֵּנוּ וְיָצָא לְפָנֵינוּ וְנִלְחַם אֶת־מִלְחֲמֹתֵנוּ׃

כ״א וַיִּשְׁמַע שְׁמוּאֵל אֶת כָּל־דִּבְרֵי הָעָם וַיְדַבְּרֵם בְּאָזְנֵי יְהוָה׃ {פ}

כ״ב וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־שְׁמוּאֵל שְׁמַע בְּקוֹלָם וְהִמְלַכְתָּ לָהֶם מֶלֶךְ וַיֹּאמֶר שְׁמוּאֵל אֶל־אַנְשֵׁי יִשְׂרָאֵל לְכוּ אִישׁ לְעִירוֹ׃ {פ}

פרק ט׳

א׳ וַיְהִי־אִישׁ (מבן ימין) [מִבִּנְיָמִין] וּשְׁמוֹ קִישׁ בֶּן־אֲבִיאֵל בֶּן־צְרוֹר בֶּן־בְּכוֹרַת בֶּן־אַפִּיַח בֶּן־אִישׁ יְמִינִי גִּבּוֹר חָיִל׃

ב׳ וְלוֹ־הָיָה בֵּן וּשְׁמוֹ שָׁאוּל בָּחוּר וְטוֹב וְאֵין אִישׁ מִבְּנֵי יִשְׂרָאֵל טוֹב מִמֶּנּוּ מִשִּׁכְמוֹ וָמַעְלָה גָּבַהּ מִכָּל־הָעָם׃

ג׳ וַתֹּאבַדְנָה הָאֲתֹנוֹת לְקִישׁ אֲבִי שָׁאוּל וַיֹּאמֶר קִישׁ אֶל־שָׁאוּל בְּנוֹ קַח־נָא אִתְּךָ אֶת־אַחַד מֵהַנְּעָרִים וְקוּם לֵךְ בַּקֵּשׁ אֶת־הָאֲתֹנֹת׃

ד׳ וַיַּעֲבֹר בְּהַר־אֶפְרַיִם וַיַּעֲבֹר בְּאֶרֶץ־שָׁלִשָׁה וְלֹא מָצָאוּ וַיַּעַבְרוּ בְּאֶרֶץ־שַׁעֲלִים וָאַיִן וַיַּעֲבֹר בְּאֶרֶץ־יְמִינִי וְלֹא מָצָאוּ׃

ה׳ הֵמָּה בָּאוּ בְּאֶרֶץ צוּף וְשָׁאוּל אָמַר לְנַעֲרוֹ אֲשֶׁר־עִמּוֹ לְכָה וְנָשׁוּבָה פֶּן־יֶחְדַּל אָבִי מִן־הָאֲתֹנוֹת וְדֹאג לָנוּ׃

בארץ צוף. בארעא דבה נביא׃

צוף. כמו ׳צופה׳׃

פן יחדל אבי מן האתונות. שתגדל דאגה שלנו עליו, עד שישכח את האתונות׃

ודאג. איטוביטאר״ה בלע״ז׃

ו׳ וַיֹּאמֶר לוֹ הִנֵּה־נָא אִישׁ־אֱלֹהִים בָּעִיר הַזֹּאת וְהָאִישׁ נִכְבָּד כֹּל אֲשֶׁר־יְדַבֵּר בּוֹא יָבוֹא עַתָּה נֵלְכָה שָׁם אוּלַי יַגִּיד לָנוּ אֶת־דַּרְכֵּנוּ אֲשֶׁר הָלַכְנוּ עָלֶיהָ׃

את דרכנו. מעשה האתונות מה נהיתה בם, שבשבילם הלכנו את כל הדרך הזה׃

ז׳ וַיֹּאמֶר שָׁאוּל לְנַעֲרוֹ וְהִנֵּה נֵלֵךְ וּמַה־נָּבִיא לָאִישׁ כִּי הַלֶּחֶם אָזַל מִכֵּלֵינוּ וּתְשׁוּרָה אֵין לְהָבִיא לְאִישׁ הָאֱלֹהִים מַה אִתָּנוּ׃

ומה נביא לאיש. תרגם יונתן: אם מקבל ממון, מה נעול לגברא. לא היה שאול מכיר במעשיו של שמואל, וסבר שישאל שכר׃

ותשורה. תרגם יונתן: ומדעם דכשר, לשון יושר. ומנחם פירש: ׳תשורה׳, לשון תקרובת, ראות פני מלך ואדם חשוב, לשון אשורנו (במדבר כד יז), ונראין דבריו׃

ח׳ וַיֹּסֶף הַנַּעַר לַעֲנוֹת אֶת־שָׁאוּל וַיֹּאמֶר הִנֵּה נִמְצָא בְיָדִי רֶבַע שֶׁקֶל כֶּסֶף וְנָתַתִּי לְאִישׁ הָאֱלֹהִים וְהִגִּיד לָנוּ אֶת־דַּרְכֵּנוּ׃

רבע שקל. זוזא חדא דכספא׃

ט׳ לְפָנִים | בְּיִשְׂרָאֵל כֹּה־אָמַר הָאִישׁ בְּלֶכְתּוֹ לִדְרוֹשׁ אֱלֹהִים לְכוּ וְנֵלְכָה עַד־הָרֹאֶה כִּי לַנָּבִיא הַיּוֹם יִקָּרֵא לְפָנִים הָרֹאֶה׃

לפנים בישראל. הסופר כתב זאת, ואין זה מדברי נער שאול׃

כי לנביא היום. למי שקורים אותו נביא היום, היו קורים לפנים ׳רואה׳׃

י׳ וַיֹּאמֶר שָׁאוּל לְנַעֲרוֹ טוֹב דְּבָרֶךָ לְכָה | נֵלֵכָה וַיֵּלְכוּ אֶל־הָעִיר אֲשֶׁר־שָׁם אִישׁ הָאֱלֹהִים׃

י״א הֵמָּה עֹלִים בְּמַעֲלֵה הָעִיר וְהֵמָּה מָצְאוּ נְעָרוֹת יֹצְאוֹת לִשְׁאֹב מַיִם וַיֹּאמְרוּ לָהֶן הֲיֵשׁ בָּזֶה הָרֹאֶה׃

י״ב וַתַּעֲנֶינָה אוֹתָם וַתֹּאמַרְנָה יֵשׁ הִנֵּה לְפָנֶיךָ מַהֵר | עַתָּה כִּי הַיּוֹם בָּא לָעִיר כִּי זֶבַח הַיּוֹם לָעָם בַּבָּמָה׃

י״ג כְּבֹאֲכֶם הָעִיר כֵּן תִּמְצְאוּן אֹתוֹ בְּטֶרֶם יַעֲלֶה הַבָּמָתָה לֶאֱכֹל כִּי לֹא־יֹאכַל הָעָם עַד־בֹּאוֹ כִּי־הוּא יְבָרֵךְ הַזֶּבַח אַחֲרֵי־כֵן יֹאכְלוּ הַקְּרֻאִים וְעַתָּה עֲלוּ כִּי־אֹתוֹ כְהַיּוֹם תִּמְצְאוּן אֹתוֹ׃

כבואכם העיר כן וגו׳. מאריכות היו בדברים, כדי להסתכל ביופיו של שאול׃

הבמתה. תרגם יונתן: לבית אסחרותא. משחרבה שילה הותרו הבמות, והיו מקריבין שלמים בבמה, ואוכלים יחד׃

כי הוא יברך הזבח. תרגם יונתן: ׳ארי הוא פריס מזונא׳, בוצע על המזון, על השלמים מברכין באכילתם: ברוך אתה ה׳ אלהינו מלך העולם אשר קדשנו במצותיו וצונו לאכול את הזבח׃

כהיום. כאשר היום קיים׃

י״ד וַיַּעַל הָעֵיר הֵמָּה בָּאִים בְּתוֹךְ הָעִיר וְהִנֵּה שְׁמוּאֵל יֹצֵא לִקְרָאתָם לַעֲלוֹת הַבָּמָה׃ {ס}

ט״ו וַיהוָה גָּלָה אֶת־אֹזֶן שְׁמוּאֵל יוֹם אֶחָד לִפְנֵי בוֹא־שָׁאוּל לֵאמֹר׃

ט״ז כָּעֵת | מָחָר אֶשְׁלַח אֵלֶיךָ אִישׁ מֵאֶרֶץ בִּנְיָמִן וּמְשַׁחְתּוֹ לְנָגִיד עַל־עַמִּי יִשְׂרָאֵל וְהוֹשִׁיעַ אֶת־עַמִּי מִיַּד פְּלִשְׁתִּים כִּי רָאִיתִי אֶת־עַמִּי כִּי בָּאָה צַעֲקָתָו אֵלָי׃

י״ז וּשְׁמוּאֵל רָאָה אֶת־שָׁאוּל וַיהוָה עָנָהוּ הִנֵּה הָאִישׁ אֲשֶׁר אָמַרְתִּי אֵלֶיךָ זֶה יַעְצֹר בְּעַמִּי׃

> **יעצר בעמי.** ימשול, (ספרים אחרים אינו) כמו (דברים לב לו): עצור ועזוב. כך דרך המושל, לעצור העם במלחמה, שלא יתפזרו ולא יתפשטו זה מזה, ולעצור בכל אחד מעשות רעה בלשוננו קורין 'מעצור', קירשטני״ר בלע״ז:

י״ח וַיִּגַּשׁ שָׁאוּל אֶת־שְׁמוּאֵל בְּתוֹךְ הַשָּׁעַר וַיֹּאמֶר הַגִּידָה־נָּא לִי אֵיזֶה בֵּית הָרֹאֶה׃

> **ויגש.** תרגם יונתן: וערע:

י״ט וַיַּעַן שְׁמוּאֵל אֶת־שָׁאוּל וַיֹּאמֶר אָנֹכִי הָרֹאֶה עֲלֵה לְפָנַי הַבָּמָה וַאֲכַלְתֶּם עִמִּי הַיּוֹם וְשִׁלַּחְתִּיךָ בַבֹּקֶר וְכֹל אֲשֶׁר בִּלְבָבְךָ אַגִּיד לָךְ׃

כ׳ וְלָאֲתֹנֹת הָאֹבְדוֹת לְךָ הַיּוֹם שְׁלֹשֶׁת הַיָּמִים אַל־תָּשֶׂם אֶת־לִבְּךָ לָהֶם כִּי נִמְצָאוּ וּלְמִי כָּל־חֶמְדַּת יִשְׂרָאֵל הֲלוֹא לְךָ וּלְכֹל בֵּית אָבִיךָ׃ {ס}

> **ולמי כל חמדת ישראל.** כאן בא לרמוז לו דבר המלוכה:

כ״א וַיַּעַן שָׁאוּל וַיֹּאמֶר הֲלוֹא בֶן־יְמִינִי אָנֹכִי מִקְּטַנֵּי שִׁבְטֵי יִשְׂרָאֵל וּמִשְׁפַּחְתִּי הַצְּעִרָה מִכֹּל מִשְׁפְּחוֹת שִׁבְטֵי בִנְיָמִן וְלָמָּה דִבַּרְתָּ אֵלַי כַּדָּבָר הַזֶּה׃ {ס}

כ״ב וַיִּקַּח שְׁמוּאֵל אֶת־שָׁאוּל וְאֶת־נַעֲרוֹ וַיְבִיאֵם לִשְׁכָּתָה וַיִּתֵּן לָהֶם מָקוֹם בְּרֹאשׁ הַקְּרוּאִים וְהֵמָּה כִּשְׁלֹשִׁם אִישׁ׃

> **בראש הקרואים.** במקום מסיבת הגדולים, כי בדרך מסיבתן היה ניכר איזה מקום מיסב הגדול:

כ״ג וַיֹּאמֶר שְׁמוּאֵל לַטַּבָּח תְּנָה אֶת־הַמָּנָה אֲשֶׁר נָתַתִּי לָךְ אֲשֶׁר אָמַרְתִּי אֵלֶיךָ שִׂים אִתָּךְ עִמָּךְ׃

> **אשר אמרתי אליך.** לפי שידע שמואל שיבא שאול, צוה לתת לו מנה יפה לצרכו:

כ״ד וַיָּרֶם הַטַּבָּח אֶת־הַשּׁוֹק וְהָעֶלְיָה וַיָּשֶׂם | לִפְנֵי שָׁאוּל וַיֹּאמֶר הִנֵּה הַנִּשְׁאָר שִׂים־לְפָנֶיךָ אֱכֹל כִּי לַמּוֹעֵד שָׁמוּר־לְךָ לֵאמֹר הָעָם | קָרָאתִי וַיֹּאכַל שָׁאוּל עִם־שְׁמוּאֵל בַּיּוֹם הַהוּא׃

> **את השוק והעליה.** את השוק והירך שעליה:
>
> **הנה הנשאר.** מן המנות של הקרואים, והוצב לבד לצרכך:
>
> **שים לפניך אכול.** בפרק אחרון דזבחים (קכ א): קיימא לן חזה ושוק בבמה גדולה, ואין חזה ושוק בבמה קטנה, לפיכך הותר לאכול לשאול:
>
> **כי למועד שמור.** כי למועד האכילה היה השוק הזה שמור לצרכך:
>
> **לאמר העם קראתי.** אמירתי היתה לטבח העם, קראתי לסעודה, ויודע אני מספרם, והזהר במנותם, ונתתי לו המנות למספרם, וזו שמורה לצורכך:

כ״ה וַיֵּרְדוּ מֵהַבָּמָה הָעִיר וַיְדַבֵּר עִם־שָׁאוּל עַל־הַגָּג׃

> **וידבר עם שאול על הגג.** מוכיחו ומלמדו ליראה את הקב״ה:

כ״ו וַיִּשְׁכְּמוּ וַיְהִי֙ כַּעֲל֣וֹת הַשַּׁ֔חַר וַיִּקְרָ֕א שְׁמוּאֵ֖ל אֶל־שָׁא֑וּל (הגג) [הַגָּ֣גָה] לֵאמֹ֗ר קוּמָה֙ וַאֲשַׁלְּחֲךָ֔ וַיָּ֖קָם שָׁא֣וּל וַיֵּצְא֣וּ שְׁנֵיהֶ֔ם הוּ֖א וּשְׁמוּאֵ֥ל הַחֽוּצָה׃

כ״ז הֵ֣מָּה יוֹרְדִ֔ים בִּקְצֵ֖ה הָעִ֑יר וּשְׁמוּאֵ֗ל אָמַ֙ר אֶל־שָׁא֔וּל אֱמֹ֥ר לַנַּ֖עַר וְיַעֲבֹ֣ר וַיַּעֲבֹ֑ר וְאַתָּ֣ה עֲמֹ֗ד כַּיּ֙וֹם֙ וְאַשְׁמִיעֲךָ֣ אֶת־דְּבַ֔ר אֱלֹהִ֖ים׃ {פ}

ויעבר לפנינו. וילך ברחוק ממנו, ולא ישמע את דברינו

ויעבר. הנער לפניהם, ולשאול אמר: ואתה עמוד עמדי:

פרק י׳

א׳ וַיִּקַּ֤ח שְׁמוּאֵל֙ אֶת־פַּ֣ךְ הַשֶּׁ֔מֶן וַיִּצֹ֖ק עַל־רֹאשׁ֑וֹ וַיִּשָּׁקֵ֕הוּ וַיֹּ֖אמֶר הֲלוֹא֩ כִּֽי־מְשָׁחֲךָ֨ יְהוָ֜ה עַל־נַחֲלָת֗וֹ לְנָגִ֔יד׃

ב׳ בְּלֶכְתְּךָ֥ הַיּ֛וֹם מֵעִמָּדִ֖י וּמָצָ֣אתָ שְׁנֵ֤י אֲנָשִׁים֙ עִם־קְבֻרַ֣ת רָחֵ֔ל בִּגְבֻ֖ול בִּנְיָמִ֑ן בְּצֶלְצַ֗ח וְאָמְרוּ֙ אֵלֶ֔יךָ נִמְצְא֣וּ הָאֲתֹנ֗וֹת אֲשֶׁ֤ר הָלַכְתָּ֙ לְבַקֵּ֔שׁ וְהִנֵּ֤ה נָטַ֙שׁ אָבִ֔יךָ אֶת־דִּבְרֵ֥י הָאֲתֹנ֖וֹת וְדָאֵ֣ג לָכֶ֑ם לֵאמֹ֕ר מֶ֥ה אֶֽעֱשֶׂ֖ה לִבְנִֽי׃

עם קבורת רחל בגבול בנימן. והלא קבורת רחל בגבול יהודה בבית לחם, אלא עכשיו הם בקבורת רחל, וכשתפגע בהם תמצאם בגבול בנימן בצלצח, כך שנויה בתוספתא דסוטה (פרק יא):

צלצח. צל לצח של הקב״ה, שהוא צח ואדום, והיא ירושלים:

ודאג לכם. יירא עליכם, כל לשון ׳דאגה׳, לשון ׳יראה׳, דושטי״ר בלע״ז:

ג׳ וְחָלַפְתָּ֣ מִשָּׁ֔ם וָהָלְאָ֕ה וּבָ֖אתָ עַד־אֵלֹ֣ון תָּבֹ֑ור וּמְצָא֣וּךָ שָׁ֗ם שְׁלֹשָׁה֙ אֲנָשִׁ֣ים עֹלִ֔ים אֶל־הָאֱלֹהִ֖ים בֵּֽית־אֵ֑ל אֶחָ֤ד נֹשֵׂא֙ שְׁלֹשָׁ֣ה גְדָיִ֔ים וְאֶחָ֤ד נֹשֵׂא֙ שְׁלֹ֣שֶׁת כִּכְּרֹ֣ות לָ֔חֶם וְאֶחָ֖ד נֹשֵׂ֣א נֵ֥בֶל יָֽיִן׃

אילון תבור. מישר תבור:

ד׳ וְשָׁאֲלוּ֙ לְךָ֣ לְשָׁלֹ֔ום וְנָתְנ֥וּ לְךָ֖ שְׁתֵּ֣י לֶ֑חֶם וְלָקַחְתָּ֖ מִיָּדָֽם׃

ה׳ אַחַ֗ר כֵּן֙ תָּבֹוא֙ גִּבְעַ֣ת הָאֱלֹהִ֔ים אֲשֶׁר־שָׁ֖ם נְצִ֣בֵי פְלִשְׁתִּ֑ים וְיִהְיֶ֣ה כְבֹאֲךָ֗ שָׁ֚ם הָעִ֔יר וּפָגַעְתָּ֣ חֶ֔בֶל נְבִאִ֖ים יֹרְדִ֑ים מֵהַבָּמָ֣ה וְלִפְנֵיהֶ֗ם נֵ֚בֶל וְתֹ֣ף וְחָלִ֔יל וְכִנֹּ֖ור וְהֵ֣מָּה מִתְנַבְּאִֽים׃

גבעת האלהים. גבעת קרית יערים, אשר עכשיו ארון האלהים שם:

נציבי פלשתים. סרדיוטות שמינו על ישראל, שהיו רודין בה, ומושיבים נציבים בערי ישראל:

חבל נביאים. תרגם יונתן: סיעת ספריא: **חבל.** סיעה, וכן (שמואל-ב כב ו): חבלי שאול סבוני, משרית רשיעיא אקפוני:

מהבמה. תרגם יונתן: מבית אסחרותא:

ו׳ וְצָלְחָ֤ה עָלֶ֙יךָ֙ רֽוּחַ־יְהוָ֔ה וְהִתְנַבֵּ֥יתָ עִמָּ֖ם וְנֶהְפַּכְתָּ֣ לְאִ֑ישׁ אַחֵֽר׃

ז׳ וְהָיָ֗ה כִּ֤י (תבאינה) [תָבֹ֙אנָה֙] הָאֹתֹ֣ות הָאֵ֔לֶּה לָךְ֙ עֲשֵׂ֣ה לְךָ֔ אֲשֶׁ֥ר תִּמְצָ֖א יָדֶ֑ךָ כִּ֥י הָאֱלֹהִ֖ים עִמָּֽךְ׃

כי תבאנה האותות האלה לך. ותדע כי דברי אמת, וכשם שבאו לך אותות הללו, כך יתקיים דבר המלוכה:

עשה לך אשר תמצא ידך. אתקין לך מאני מלכותא, והכן לך טכסיסי המלוכה כמו שתוכל:

ח׳ וְיָרַדְתָּ֤ לְפָנַי֙ הַגִּלְגָּ֔ל וְהִנֵּ֥ה אָנֹכִ֖י יֵרֵ֣ד אֵלֶ֑יךָ לְהַעֲלֹ֤ות עֹלֹות֙ לִזְבֹּ֣חַ זִבְחֵ֔י שִׁבְעַ֥ת יָמִ֖ים תּוֹחֵ֑ל עַד־בֹּואִ֣י אֵלֶ֔יךָ וְהֹודַעְתִּ֥י לְךָ֖ אֵ֥ת אֲשֶׁר־תַּעֲשֶֽׂה׃

וירדת לפני הגלגל. ולאחר שתמלוך, תרד הגלגל לפני, קודם שארד אני:

והנה אנכי ירד אליך. לסוף שבעת ימים שתרד אתה:

תוחל. תמתין:

ט וְהָיָה כְּהַפְנֹתוֹ שְׁכְמוֹ לָלֶכֶת מֵעִם שְׁמוּאֵל וַיַּהֲפָךְ־לוֹ אֱלֹהִים לֵב אַחֵר וַיָּבֹאוּ כָּל־הָאֹתוֹת הָאֵלֶּה בַּיּוֹם הַהוּא׃ {ס}

לב אחר. רוח גבורת מלכות:

י וַיָּבֹאוּ שָׁם הַגִּבְעָתָה וְהִנֵּה חֶבֶל־נְבִאִים לִקְרָאתוֹ וַתִּצְלַח עָלָיו רוּחַ אֱלֹהִים וַיִּתְנַבֵּא בְּתוֹכָם׃

יא וַיְהִי כָּל־יוֹדְעוֹ מֵאִתְמוֹל שִׁלְשֹׁם וַיִּרְאוּ וְהִנֵּה עִם־נְבִאִים נִבָּא {ס} וַיֹּאמֶר הָעָם אִישׁ אֶל־רֵעֵהוּ מַה־זֶּה הָיָה לְבֶן־קִישׁ הֲגַם שָׁאוּל בַּנְּבִיאִים׃

יב וַיַּעַן אִישׁ מִשָּׁם וַיֹּאמֶר וּמִי אֲבִיהֶם עַל־כֵּן הָיְתָה לְמָשָׁל הֲגַם שָׁאוּל בַּנְּבִאִים׃

ומי אביהם. מה תימה לך בדבר מי אביהם של נביאים, וכי נבואה ירושה היא:

יג וַיְכַל מֵהִתְנַבּוֹת וַיָּבֹא הַבָּמָה׃

יד וַיֹּאמֶר דּוֹד שָׁאוּל אֲלֵיהוּ וְאֶל־נַעֲרוֹ אֶל לַמַּלְכָתָם וַיֹּאמֶר לְבַקֵּשׁ אֶת־הָאֲתֹנוֹת וַנִּרְאָה כִּי־אַיִן וַנָּבוֹא אֶל־שְׁמוּאֵל׃

טו וַיֹּאמֶר דּוֹד שָׁאוּל הַגִּידָה־נָּא לִי מָה־אָמַר לָכֶם שְׁמוּאֵל׃

טז וַיֹּאמֶר שָׁאוּל אֶל־דּוֹדוֹ הַגֵּד הִגִּיד לָנוּ כִּי נִמְצְאוּ הָאֲתֹנוֹת וְאֶת־דְּבַר הַמְּלוּכָה לֹא־הִגִּיד לוֹ אֲשֶׁר אָמַר שְׁמוּאֵל׃ {פ}

ואת דבר המלוכה לא הגיד. דרך צניעות היתה בו:

יז וַיַּצְעֵק שְׁמוּאֵל אֶת־הָעָם אֶל־יְהוָה הַמִּצְפָּה׃

יח וַיֹּאמֶר | אֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל {פ}
כֹּה־אָמַר יְהוָה אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל אָנֹכִי הֶעֱלֵיתִי אֶת־יִשְׂרָאֵל מִמִּצְרָיִם וָאַצִּיל אֶתְכֶם מִיַּד מִצְרַיִם וּמִיַּד כָּל־הַמַּמְלָכוֹת הַלֹּחֲצִים אֶתְכֶם׃

יט וְאַתֶּם הַיּוֹם מְאַסְתֶּם אֶת־אֱלֹהֵיכֶם אֲשֶׁר־הוּא מוֹשִׁיעַ לָכֶם מִכָּל־רָעוֹתֵיכֶם וְצָרוֹתֵיכֶם וַתֹּאמְרוּ לוֹ כִּי־מֶלֶךְ תָּשִׂים עָלֵינוּ וְעַתָּה הִתְיַצְּבוּ לִפְנֵי יְהוָה לְשִׁבְטֵיכֶם וּלְאַלְפֵיכֶם׃

כ וַיַּקְרֵב שְׁמוּאֵל אֶת כָּל־שִׁבְטֵי יִשְׂרָאֵל וַיִּלָּכֵד שֵׁבֶט בִּנְיָמִן׃

כא וַיַּקְרֵב אֶת־שֵׁבֶט בִּנְיָמִן לְמִשְׁפְּחֹתָו וַתִּלָּכֵד מִשְׁפַּחַת הַמַּטְרִי וַיִּלָּכֵד שָׁאוּל בֶּן־קִישׁ וַיְבַקְשֻׁהוּ וְלֹא נִמְצָא׃

וילכד שאול. אף על פי שלא היה שם, נפל הגורל עליו, שהיו כתובין שמם באיגרות ונתונין בקופסא, והנביא מכניס ידו ונוטל איגרת אחת:

כב וַיִּשְׁאֲלוּ־עוֹד בַּיהוָה הֲבָא עוֹד הֲלֹם אִישׁ {ס} וַיֹּאמֶר יְהוָה הִנֵּה־הוּא נֶחְבָּא אֶל־הַכֵּלִים׃

נחבא אל הכלים. בבית שנתנו שם הבאין כליהן, שהיה בורח מן הגדולה ומדרש אגדה רבי תנחומא: ואל הכלים, באורים ותומים, אמר: שמא איני ראוי לגדולה עד שישאלו באורים ותומים, ושאלו ועלה בידו:

כג וַיָּרָצוּ וַיִּקָּחֻהוּ מִשָּׁם וַיִּתְיַצֵּב בְּתוֹךְ הָעָם וַיִּגְבַּהּ מִכָּל־הָעָם מִשְּׁכְמוֹ וָמָעְלָה׃

כד וַיֹּאמֶר שְׁמוּאֵל אֶל־כָּל־הָעָם הַרְאִיתֶם אֲשֶׁר בָּחַר־בּוֹ יְהוָה כִּי אֵין כָּמֹהוּ בְּכָל־הָעָם וַיָּרִעוּ כָל־הָעָם וַיֹּאמְרוּ יְחִי הַמָּלֶךְ׃ {ס}

כ״ה וַיְדַבֵּר שְׁמוּאֵל אֶל־הָעָם אֶת מִשְׁפַּט הַמְּלוּכָה וַיִּכְתֹּב בַּסֵּפֶר וַיַּנַּח לִפְנֵי יְהוָה וַיְשַׁלַּח שְׁמוּאֵל אֶת־כָּל־הָעָם אִישׁ לְבֵיתוֹ׃

כ״ו וְגַם־שָׁאוּל הָלַךְ לְבֵיתוֹ גִּבְעָתָה וַיֵּלְכוּ עִמּוֹ הַחַיִל אֲשֶׁר־נָגַע אֱלֹהִים בְּלִבָּם׃

> **אשר נגע אלהים.** גברין דחלי חטאה דאתיהב דחלא מן קדם ה׳ בלבהון׃

כ״ז וּבְנֵי בְלִיַּעַל אָמְרוּ מַה־יֹּשִׁיעֵנוּ זֶה וַיִּבְזֻהוּ וְלֹא־הֵבִיאוּ לוֹ מִנְחָה וַיְהִי כְּמַחֲרִישׁ׃ {פ}

פרק י״א

א׳ וַיַּעַל נָחָשׁ הָעַמּוֹנִי וַיִּחַן עַל־יָבֵישׁ גִּלְעָד וַיֹּאמְרוּ כָּל־אַנְשֵׁי יָבֵישׁ אֶל־נָחָשׁ כְּרָת־לָנוּ בְרִית וְנַעַבְדֶךָּ׃

ב׳ וַיֹּאמֶר אֲלֵיהֶם נָחָשׁ הָעַמּוֹנִי בְּזֹאת אֶכְרֹת לָכֶם כִּל־עַיִן יָמִין וְשַׂמְתִּיהָ חֶרְפָּה עַל־כָּל־יִשְׂרָאֵל׃

> **כל עין ימין.** כמשמעו ומדרש אגדה (ילקוט שמעוני רמז קיא): הביאו לי ספר תורתכם שנתנה מימין, ואשרפה, על שכתוב בו (דברים כג ד): לא יבא עמוני ומואבי וגו׳׃
>
> **חרפה.** גדוף׃

ג׳ וַיֹּאמְרוּ אֵלָיו זִקְנֵי יָבֵישׁ הֶרֶף לָנוּ שִׁבְעַת יָמִים וְנִשְׁלְחָה מַלְאָכִים בְּכֹל גְּבוּל יִשְׂרָאֵל וְאִם־אֵין מוֹשִׁיעַ אֹתָנוּ וְיָצָאנוּ אֵלֶיךָ׃

ד׳ וַיָּבֹאוּ הַמַּלְאָכִים גִּבְעַת שָׁאוּל וַיְדַבְּרוּ הַדְּבָרִים בְּאָזְנֵי הָעָם וַיִּשְׂאוּ כָל־הָעָם אֶת־קוֹלָם וַיִּבְכּוּ׃

ה׳ וְהִנֵּה שָׁאוּל בָּא אַחֲרֵי הַבָּקָר מִן־הַשָּׂדֶה וַיֹּאמֶר שָׁאוּל מַה־לָּעָם כִּי יִבְכּוּ וַיְסַפְּרוּ־לוֹ אֶת־דִּבְרֵי אַנְשֵׁי יָבֵישׁ׃

> **אחרי הבקר.** אחר זמן מועד ביאת הבקר מן השדה׃

ו׳ וַתִּצְלַח רוּחַ־אֱלֹהִים עַל־שָׁאוּל (בשמעו) [כְּשָׁמְעוֹ] אֶת־הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה וַיִּחַר אַפּוֹ מְאֹד׃

ז׳ וַיִּקַּח צֶמֶד בָּקָר וַיְנַתְּחֵהוּ וַיְשַׁלַּח בְּכָל־גְּבוּל יִשְׂרָאֵל בְּיַד הַמַּלְאָכִים ׀ לֵאמֹר אֲשֶׁר אֵינֶנּוּ יֹצֵא אַחֲרֵי שָׁאוּל וְאַחֲרֵי שְׁמוּאֵל כֹּה יֵעָשֶׂה לִבְקָרוֹ וַיִּפֹּל פַּחַד־יְהוָה עַל־הָעָם וַיֵּצְאוּ כְּאִישׁ אֶחָד׃

> **לבקרו.** לבהמותיו׃

ח׳ וַיִּפְקְדֵם בְּבֶזֶק וַיִּהְיוּ בְנֵי־יִשְׂרָאֵל שְׁלֹשׁ מֵאוֹת אֶלֶף וְאִישׁ יְהוּדָה שְׁלֹשִׁים אָלֶף׃

> **ויפקדם בבזק.** רבותינו אמרו (יומא כב ב): בשברי חרסים (ס״א, אינו). לשון אחר: בבזק, באבנים, שנטל מכל אחד אבן ומנאם, כמו (לקמן טו ד): ויפקדם בטלאים, שנטל מכל אחד טלה ומנאם בהם, כמו שהיו מונים אותם בחצאי שקלים, ותרגם (משלי כו ח): כצרור אבן במרגמה, היך בזקא דכיפא בקלעא. ובילמדנו: ויפקדם בטלאים, כד אינון מסכנין, באלין בזקייא, כד אינון עתירים, באלין אימריא. לשון אחר: ׳בבזק׳, שם מקום הנזכר בספר שופטים (א ה) וימצאו את אדוני בזק בבזק׃

ט׳ וַיֹּאמְרוּ לַמַּלְאָכִים הַבָּאִים כֹּה תֹאמְרוּן לְאִישׁ יָבֵישׁ גִּלְעָד מָחָר תִּהְיֶה־לָּכֶם תְּשׁוּעָה (בחם) [כְּחֹם] הַשֶּׁמֶשׁ וַיָּבֹאוּ הַמַּלְאָכִים וַיַּגִּידוּ לְאַנְשֵׁי יָבֵישׁ וַיִּשְׂמָחוּ׃

י׳ וַיֹּאמְרוּ אַנְשֵׁי יָבֵישׁ מָחָר נֵצֵא אֲלֵיכֶם וַעֲשִׂיתֶם לָנוּ כְּכָל־הַטּוֹב בְּעֵינֵיכֶם׃ {ס}

י״א וַיְהִי מִמָּחֳרָת וַיָּשֶׂם שָׁאוּל אֶת־הָעָם שְׁלֹשָׁה רָאשִׁים וַיָּבֹאוּ בְתוֹךְ־הַמַּחֲנֶה בְּאַשְׁמֹרֶת הַבֹּקֶר וַיַּכּוּ אֶת־עַמּוֹן עַד־חֹם הַיּוֹם וַיְהִי הַנִּשְׁאָרִים וַיָּפֻצוּ וְלֹא נִשְׁאַרוּ־בָם שְׁנַיִם יָחַד׃

י״ב וַיֹּאמֶר הָעָם אֶל־שְׁמוּאֵל מִי הָאֹמֵר שָׁאוּל יִמְלֹךְ עָלֵינוּ תְּנוּ הָאֲנָשִׁים וּנְמִיתֵם׃

מי האומר. בלשון בזיון, שאול ימלוך עלינו, תנו אותם ונמיתם׃

ימלוך עלינו. בתמיה׃

י״ג וַיֹּאמֶר שָׁאוּל לֹא־יוּמַת אִישׁ בַּיּוֹם הַזֶּה כִּי הַיּוֹם עָשָׂה־יְהוָה תְּשׁוּעָה בְּיִשְׂרָאֵל׃

י״ד וַיֹּאמֶר שְׁמוּאֵל אֶל־הָעָם לְכוּ וְנֵלְכָה הַגִּלְגָּל וּנְחַדֵּשׁ שָׁם הַמְלוּכָה׃

ויאמר שמואל וגו׳ ונחדש שם המלוכה. לפי שבראשונה היו עוררים על הדבר, ועתה נתרצו כולם׃

ט״ו וַיֵּלְכוּ כָל־הָעָם הַגִּלְגָּל וַיַּמְלִכוּ שָׁם אֶת־שָׁאוּל לִפְנֵי יְהוָה בַּגִּלְגָּל וַיִּזְבְּחוּ־שָׁם זְבָחִים שְׁלָמִים לִפְנֵי יְהוָה וַיִּשְׂמַח שָׁם שָׁאוּל וְכָל־אַנְשֵׁי יִשְׂרָאֵל עַד־מְאֹד׃ {פ}

פרק י״ב

א׳ וַיֹּאמֶר שְׁמוּאֵל אֶל־כָּל־יִשְׂרָאֵל הִנֵּה שָׁמַעְתִּי בְקֹלְכֶם לְכֹל אֲשֶׁר־אֲמַרְתֶּם לִי וָאַמְלִיךְ עֲלֵיכֶם מָלֶךְ׃

ב׳ וְעַתָּה הִנֵּה הַמֶּלֶךְ | מִתְהַלֵּךְ לִפְנֵיכֶם וַאֲנִי זָקַנְתִּי וַשַּׂבְתִּי וּבָנַי הִנָּם אִתְּכֶם וַאֲנִי הִתְהַלַּכְתִּי לִפְנֵיכֶם מִנְּעֻרַי עַד־הַיּוֹם הַזֶּה׃

ואני זקנתי ושבתי. אמרו רבותינו: זקנה קפצה עליו, כדאיתא במסכת תענית (ה ב)׃

ג׳ הִנְנִי עֲנוּ בִי נֶגֶד יְהוָה וְנֶגֶד מְשִׁיחוֹ אֶת־שׁוֹר | מִי לָקָחְתִּי וַחֲמוֹר מִי לָקָחְתִּי וְאֶת־מִי עָשַׁקְתִּי אֶת־מִי רַצּוֹתִי וּמִיַּד־מִי לָקַחְתִּי כֹּפֶר וְאַעְלִים עֵינַי בּוֹ וְאָשִׁיב לָכֶם׃

את שור מי לקחתי. לעבודתי׃

וחמור מי לקחתי. כשהייתי הולך מעיר לעיר לשפוט אותם על עסקי צרכיהם, הייתי הולך על החמור שלי, והיה לי ליטול משלהם׃

את מי רצותי. כל לשון מרוצה הסמוך לעושק, לשון עשוק ורצוץ הוא, חומס דלים ורוצץ׃

ואעלים עיני בו. כדי להעלים עיני מן המשפט בשביל הממון׃

ואשיב לכם. כל מה שתאמרו׃

ד׳ וַיֹּאמְרוּ לֹא עָשַׁקְתָּנוּ וְלֹא רַצּוֹתָנוּ וְלֹא־לָקַחְתָּ מִיַּד־אִישׁ מְאוּמָה׃

ה׳ וַיֹּאמֶר אֲלֵיהֶם עֵד יְהוָה בָּכֶם וְעֵד מְשִׁיחוֹ הַיּוֹם הַזֶּה כִּי לֹא מְצָאתֶם בְּיָדִי מְאוּמָה וַיֹּאמֶר עֵד׃ {פ}

ויאמר עד. בת קול יוצאת ואומרת: ׳עד׳, וזה אחד משלשה מקומות שהופיעה רוח הקודש בבית דין של מטה, כדאיתא במסכת מכות (כג ב)׃

ו׳ וַיֹּאמֶר שְׁמוּאֵל אֶל־הָעָם יְהוָה אֲשֶׁר עָשָׂה אֶת־מֹשֶׁה וְאֶת־אַהֲרֹן וַאֲשֶׁר הֶעֱלָה אֶת־אֲבֹתֵיכֶם מֵאֶרֶץ מִצְרָיִם׃

אשר עשה את משה ואת אהרן. להיות נכונים לשליחותו, להוציא אבותיכם ממצרים׃

ז׳ וְעַתָּה הִתְיַצְּבוּ וְאִשָּׁפְטָה אִתְּכֶם לִפְנֵי יְהוָה אֶת כָּל־צִדְקוֹת יְהוָה אֲשֶׁר־עָשָׂה אִתְּכֶם וְאֶת־אֲבוֹתֵיכֶם׃

ואשפטה אתכם. אתוכח עמכם׃

ח׳ כַּאֲשֶׁר־בָּא יַעֲקֹב מִצְרַיִם וַיִּזְעֲקוּ אֲבוֹתֵיכֶם אֶל־יְהוָה וַיִּשְׁלַח יְהוָה אֶת־מֹשֶׁה וְאֶת־אַהֲרֹן וַיּוֹצִיאוּ אֶת־אֲבֹתֵיכֶם מִמִּצְרַיִם וַיֹּשְׁבוּם בַּמָּקוֹם הַזֶּה׃

ט וַיִּשְׁכְּחוּ אֶת־יְהוָה אֱלֹהֵיהֶם וַיִּמְכֹּר אֹתָם בְּיַד סִיסְרָא שַׂר־צְבָא חָצוֹר וּבְיַד־פְּלִשְׁתִּים וּבְיַד מֶלֶךְ מוֹאָב וַיִּלָּחֲמוּ בָּם׃

י וַיִּזְעֲקוּ אֶל־יְהוָה (ויאמר) [וַיֹּאמְרוּ] חָטָאנוּ כִּי עָזַבְנוּ אֶת־יְהוָה וַנַּעֲבֹד אֶת־הַבְּעָלִים וְאֶת־הָעַשְׁתָּרוֹת וְעַתָּה הַצִּילֵנוּ מִיַּד אֹיְבֵינוּ וְנַעַבְדֶךָּ׃

יא וַיִּשְׁלַח יְהוָה אֶת־יְרֻבַּעַל וְאֶת־בְּדָן וְאֶת־יִפְתָּח וְאֶת־שְׁמוּאֵל וַיַּצֵּל אֶתְכֶם מִיַּד אֹיְבֵיכֶם מִסָּבִיב וַתֵּשְׁבוּ בָּטֶחַ׃

> **ירובעל.** זה גדעון׃
>
> **בדן.** זה שמשון, שמשבט דן בא׃
>
> **ואת יפתח.** הרי שלשה קלי עולם, עם שלשה חמורי עולם, משה ואהרן ושמואל, לומר לך, הקל בדורו, כחמור בדורו, כל בית דין המתמנה על הדור, צריך לילך אחריו כאלו הוא אביר שבאבירים׃

יב וַתִּרְאוּ כִּי־נָחָשׁ מֶלֶךְ בְּנֵי־עַמּוֹן בָּא עֲלֵיכֶם וַתֹּאמְרוּ לִי לֹא כִּי־מֶלֶךְ יִמְלֹךְ עָלֵינוּ וַיהוָה אֱלֹהֵיכֶם מַלְכְּכֶם׃

יג וְעַתָּה הִנֵּה הַמֶּלֶךְ אֲשֶׁר בְּחַרְתֶּם אֲשֶׁר שְׁאִלְתֶּם וְהִנֵּה נָתַן יְהוָה עֲלֵיכֶם מֶלֶךְ׃

יד אִם־תִּירְאוּ אֶת־יְהוָה וַעֲבַדְתֶּם אֹתוֹ וּשְׁמַעְתֶּם בְּקוֹלוֹ וְלֹא תַמְרוּ אֶת־פִּי יְהוָה וְהְיִתֶם גַּם־אַתֶּם וְגַם־הַמֶּלֶךְ אֲשֶׁר מָלַךְ עֲלֵיכֶם אַחַר יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם׃

> **והיתם גם אתם.** ותתקיימו לאורך ימים גם אתם גם המלך׃

טו וְאִם־לֹא תִשְׁמְעוּ בְּקוֹל יְהוָה וּמְרִיתֶם אֶת־פִּי יְהוָה וְהָיְתָה יַד־יְהוָה בָּכֶם וּבַאֲבֹתֵיכֶם׃

> **והיתה יד ה׳ בכם ובאבותיכם.** כלומר והיתה בכם אחר שהיתה באבותיכם ורבותינו אמרו (יבמות סג ב)׃ בכם ובאבותיכם, חטוטי שכבי, והיא מכת בזיון על המתים׃

טז גַּם־עַתָּה הִתְיַצְּבוּ וּרְאוּ אֶת־הַדָּבָר הַגָּדוֹל הַזֶּה אֲשֶׁר יְהוָה עֹשֶׂה לְעֵינֵיכֶם׃

> **התיצבו וראו וגו׳.** וכשם שעל ידי תפלתי אני יכול לשנות את העתים, כך אם פגעה בכם מלחמה, היה כח בתפלתי לעמוד על האויב, ולא הייתם צריכים לשאול מלך בחיי, ואף על פי שאני זקן׃

יז הֲלוֹא קְצִיר־חִטִּים הַיּוֹם אֶקְרָא אֶל־יְהוָה וְיִתֵּן קֹלוֹת וּמָטָר וּדְעוּ וּרְאוּ כִּי־רָעַתְכֶם רַבָּה אֲשֶׁר עֲשִׂיתֶם בְּעֵינֵי יְהוָה לִשְׁאֹול לָכֶם מֶלֶךְ׃ {ס}

> **הלא קציר חטים היום.** והגשמים סימן קללה, וקשה בעיני הקב״ה להביא פורענות חנם, אף על פי כן יש בי כח, ואקרא אל ה׳ ויתן קולות ומטר׃
>
> **ודעו וראו.** כי לא הייתם צריכים לשאול מלך לזולזל בי׃

יח וַיִּקְרָא שְׁמוּאֵל אֶל־יְהוָה וַיִּתֵּן יְהוָה קֹלֹת וּמָטָר בַּיּוֹם הַהוּא וַיִּירָא כָּל־הָעָם מְאֹד אֶת־יְהוָה וְאֶת־שְׁמוּאֵל׃

יט וַיֹּאמְרוּ כָל־הָעָם אֶל־שְׁמוּאֵל הִתְפַּלֵּל בְּעַד־עֲבָדֶיךָ אֶל־יְהוָה אֱלֹהֶיךָ וְאַל־נָמוּת כִּי־סָפְנוּ עַל־כָּל־חַטֹּאתֵינוּ רָעָה לִשְׁאֹל לָנוּ מֶלֶךְ׃

כ וַיֹּאמֶר שְׁמוּאֵל אֶל־הָעָם אַל־תִּירָאוּ אַתֶּם עֲשִׂיתֶם אֶת כָּל־הָרָעָה הַזֹּאת אַךְ אַל־תָּסוּרוּ מֵאַחֲרֵי יְהוָה וַעֲבַדְתֶּם אֶת־יְהוָה בְּכָל־לְבַבְכֶם׃

כא וְלֹא תָסֻרוּ כִּי | אַחֲרֵי הַתֹּהוּ אֲשֶׁר לֹא־יוֹעִילוּ וְלֹא יַצִּילוּ כִּי־תֹהוּ הֵמָּה׃

כב כִּי לֹא־יִטֹּשׁ יְהוָה אֶת־עַמּוֹ בַּעֲבוּר שְׁמוֹ הַגָּדוֹל כִּי הוֹאִיל יְהוָה לַעֲשׂוֹת אֶתְכֶם לוֹ לְעָם׃

> **בעבור שמו הגדול.** אשר יצא שמו עליכם שהוא מושיעכם, ולמען לא יתמעט שם גדלו׃

הואיל ה׳. נשבע, כמו (לקמן יד כה): ויואל שאול את העם:

כ״ג גַּם אָנֹכִי חָלִילָה לִּי מֵחֲטֹא לַיהוָה מֵחְדֹּל לְהִתְפַּלֵּל בַּעַדְכֶם וְהוֹרֵיתִי אֶתְכֶם בְּדֶרֶךְ הַטּוֹבָה וְהַיְשָׁרָה:

גם אנכי חלילה לי. מאחר שתעשו אתם את שלכם לשוב אל ה׳, גם אנכי חלילה לי מחדול מהתפלל בעדכם:

כ״ד אַךְ | יְרֵאוּ אֶת־יְהוָה וַעֲבַדְתֶּם אֹתוֹ בֶּאֱמֶת בְּכָל־לְבַבְכֶם כִּי רְאוּ אֵת אֲשֶׁר־הִגְדִּיל עִמָּכֶם:

כ״ה וְאִם־הָרַע תָּרֵעוּ גַּם־אַתֶּם גַּם־מַלְכְּכֶם תִּסָּפּוּ: {פ}

פרק י״ג

א׳ בֶּן־שָׁנָה שָׁאוּל בְּמָלְכוֹ וּשְׁתֵּי שָׁנִים מָלַךְ עַל־יִשְׂרָאֵל:

בן שנה שאול במלכו. אמרו רבותינו ז״ל (יומא כב ב): כבן שנה, שלא טעם טעם חטא. ויש לפתור: בן שנה שאול במלכו, בשנה ראשונה שהומלך בה, והוא מלך שתי שנים על ישראל, ובשנה ראשונה, מיד: ויבחר לו שאול שלשת אלפים:

ב׳ וַיִּבְחַר־לוֹ שָׁאוּל שְׁלֹשֶׁת אֲלָפִים מִיִּשְׂרָאֵל וַיִּהְיוּ עִם־שָׁאוּל אַלְפַּיִם בְּמִכְמָשׂ וּבְהַר בֵּית־אֵל וְאֶלֶף הָיוּ עִם־יְונָתָן בְּגִבְעַת בִּנְיָמִין וְיֶתֶר הָעָם שִׁלַּח אִישׁ לְאָהָלָיו:

ג׳ וַיַּךְ יְונָתָן אֶת נְצִיב פְּלִשְׁתִּים אֲשֶׁר בַּגָּבַע וַיִּשְׁמְעוּ פְלִשְׁתִּים וְשָׁאוּל תָּקַע בַּשּׁוֹפָר בְּכָל־הָאָרֶץ לֵאמֹר יִשְׁמְעוּ הָעִבְרִים:

את נציב פלשתים. סרדיוט שהיה להם על ישראל, והושיבוהו בגבעת בנימן:

ישמעו העברים. שמרדנו בפלשתים, וישמרו מהם:

ד׳ וְכָל־יִשְׂרָאֵל שָׁמְעוּ לֵאמֹר הִכָּה שָׁאוּל אֶת־נְצִיב פְּלִשְׁתִּים וְגַם־נִבְאַשׁ יִשְׂרָאֵל בַּפְּלִשְׁתִּים וַיִּצָּעֲקוּ הָעָם אַחֲרֵי שָׁאוּל הַגִּלְגָּל:

וגם נבאש ישראל. נבאש ריחם בפלשתים, לשון ׳שנאה׳:

אחרי שאול הגלגל. הוא שאמר לו שמואל (לעיל י ח) וירדת לפני הגלגל:

ה׳ וּפְלִשְׁתִּים נֶאֶסְפוּ | לְהִלָּחֶם עִם־יִשְׂרָאֵל שְׁלֹשִׁים אֶלֶף רֶכֶב וְשִׁשָּׁת אֲלָפִים פָּרָשִׁים וְעָם כַּחוֹל אֲשֶׁר עַל־שְׂפַת־הַיָּם לָרֹב וַיַּעֲלוּ וַיַּחֲנוּ בְמִכְמָשׂ קִדְמַת בֵּית אָוֶן:

קדמת בית און. במזרח בית און:

ו׳ וְאִישׁ יִשְׂרָאֵל רָאוּ כִּי צַר־לוֹ כִּי נגש [נִגַּשׂ] הָעָם בַּמְּעָרוֹת וּבְחֻחִים וּבַסְּלָעִים וּבַצְּרָחִים וּבַבֹּרוֹת:

ובחוחים. מקום קבוצת חוחים, שפנ״י בלע״ז:

ובצרחים. פליישי״ן בלע״ז:

ובבורות. גומות:

ז׳ וְעִבְרִים עָבְרוּ אֶת־הַיַּרְדֵּן אֶרֶץ גָּד וְגִלְעָד וְשָׁאוּל עוֹדֶנּוּ בַגִּלְגָּל וְכָל־הָעָם חָרְדוּ אַחֲרָיו:

עברו את הירדן ארץ גד. לברוח מפני פלשתים, שהפלשתים היו בארץ כנען בעבר הירדן ימה:

חרדו אחריו. מהרו ללכת אחריו:

ח׳ (וייחל) [וַיּוֹחֶל |] שִׁבְעַת יָמִים לַמּוֹעֵד אֲשֶׁר שִׁמוּאֵל וְלֹא־בָא שְׁמוּאֵל הַגִּלְגָּל וַיָּפֶץ הָעָם מֵעָלָיו:

ויוחל. המתין:

למועד אשר שמואל. הרי זה מקרא חסר תיבה אחת, למועד אשר שם שמואל׳ או למועד אשר לשמואל, ודוגמא לו (שמואל-ב ד ב): ושני אנשים שרי גדודים היו בן שאול, היה לו לכתוב לבן שאול, אף כאן אשר לשמואל, שאמר לו (לעיל י ח) שבעת ימים תוחל עד בואי אליך:

ט׳ וַיֹּאמֶר שָׁאוּל הַגִּשׁוּ אֵלַי הָעֹלָה וְהַשְּׁלָמִים וַיַּעַל הָעֹלָה:

הגישו אלי העולה. זר מותר להקריב בבמה:

י׳ וַיְהִי כְּכַלֹּתוֹ לְהַעֲלוֹת הָעֹלָה וְהִנֵּה שְׁמוּאֵל בָּא וַיֵּצֵא שָׁאוּל לִקְרָאתוֹ לְבָרְכוֹ:

י״א וַיֹּאמֶר שְׁמוּאֵל מֶה עָשִׂיתָ וַיֹּאמֶר שָׁאוּל כִּי־רָאִיתִי כִּי־נָפַץ הָעָם מֵעָלַי וְאַתָּה לֹא־בָאתָ לְמוֹעֵד הַיָּמִים וּפְלִשְׁתִּים נֶאֱסָפִים מִכְמָשׂ:

מה עשית. הלא אמרתי לך הנני יורד אליך להעלות העולה, אני אעלה אותה, ולא אתה:

למועד הימים. בתחלת היום:

י״ב וָאֹמַר עַתָּה יֵרְדוּ פְלִשְׁתִּים אֵלַי הַגִּלְגָּל וּפְנֵי יְהוָה לֹא חִלִּיתִי וָאֶתְאַפַּק וָאַעֲלֶה הָעֹלָה: {ס}

ואתאפק. נתחזקתי על רצוני, שהיה לבי אומר להמתין לך, על כרחי העמדתי את לבי ואעלה העולה:

י״ג וַיֹּאמֶר שְׁמוּאֵל אֶל־שָׁאוּל נִסְכַּלְתָּ לֹא שָׁמַרְתָּ אֶת־מִצְוַת יְהוָה אֱלֹהֶיךָ אֲשֶׁר צִוָּךְ כִּי עַתָּה הֵכִין יְהוָה אֶת־מַמְלַכְתְּךָ אֶל־יִשְׂרָאֵל עַד־עוֹלָם:

כי עתה. לפני עשותך זאת:

הכין ה׳ את ממלכתך עד עולם. שכשפוסקין לו גדולה לאדם, פוסקין לו ולדורותיו (מגילה יג ב):

י״ד וְעַתָּה מַמְלַכְתְּךָ לֹא־תָקוּם בִּקֵּשׁ יְהוָה לוֹ אִישׁ כִּלְבָבוֹ וַיְצַוֵּהוּ יְהוָה לְנָגִיד עַל־עַמּוֹ כִּי לֹא שָׁמַרְתָּ אֵת אֲשֶׁר־צִוָּךְ יְהוָה: {ס}

ועתה ממלכתך לא תקום. שכן אמר משה בתורה (דברים יז כ): לבלתי סור מן המצוה ימין ושמאל למען יאריך ימים וגו׳, הא אם סר, לא יאריך ימים, ואם תאמר לא על מצות נביא נאמר, אלא על מצות התורה, הרי כבר נאמר (שם שם): לשמור את כל דברי התורה הזאת, ואחר כך: לבלתי רום לבבו ולבלתי סור מן המצוה, אפילו ממצות נביא:

ט״ו וַיָּקָם שְׁמוּאֵל וַיַּעַל מִן־הַגִּלְגָּל גִּבְעַת בִּנְיָמִן וַיִּפְקֹד שָׁאוּל אֶת־הָעָם הַנִּמְצְאִים עִמּוֹ כְּשֵׁשׁ מֵאוֹת אִישׁ:

הנמצאים עמו. כי העם נפוצו מעליו, ואלו נשתיירו:

ט״ז וְשָׁאוּל וְיוֹנָתָן בְּנוֹ וְהָעָם הַנִּמְצָא עִמָּם יֹשְׁבִים בְּגֶבַע בִּנְיָמִן וּפְלִשְׁתִּים חָנוּ בְמִכְמָשׂ:

י״ז וַיֵּצֵא הַמַּשְׁחִית מִמַּחֲנֵה פְלִשְׁתִּים שְׁלֹשָׁה רָאשִׁים הָרֹאשׁ אֶחָד יִפְנֶה אֶל־דֶּרֶךְ עָפְרָה אֶל־אֶרֶץ שׁוּעָל:

י״ח וְהָרֹאשׁ אֶחָד יִפְנֶה דֶּרֶךְ בֵּית חֹרֹן וְהָרֹאשׁ אֶחָד יִפְנֶה דֶּרֶךְ הַגְּבוּל הַנִּשְׁקָף עַל־גֵּי הַצְּבֹעִים הַמִּדְבָּרָה: {ס}

גי הצבועים. שמצויין בו הצבועים, הוא ששנינו, רבי מאיר אומר: אף הצבוע. ותרגם יונתן: אפעיא. וכן פירשו רבותינו ז״ל (בבא קמא טז א): צבוע זה אפעה, מין שרץ רע ומזיק:

י״ט וְחָרָשׁ לֹא יִמָּצֵא בְּכָל אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל כִּי־[אָמְרוּ] (אמר) פְּלִשְׁתִּים פֶּן יַעֲשׂוּ הָעִבְרִים חֶרֶב אוֹ חֲנִית:

וחרש לא ימצא. לא היה מצוי בתחלת מלכות שאול, כי הפלשתים המושלים בישראל, העבירו כל חרשי ברזל מישראל, פן יעשו כלי זיין להלחם:

כ׳ וַיֵּרְדוּ כָּל־יִשְׂרָאֵל הַפְּלִשְׁתִּים לְלָטֹושׁ אִישׁ אֶת־מַחֲרַשְׁתּוֹ וְאֶת־אִתּוֹ וְאֶת־קַרְדֻּמּוֹ וְאֶת מַחֲרֵשָׁתוֹ:

וירדו כל ישראל הפלשתים. וכשהיו ישראל צריכין לחרשי ברזל ללטוש איתים וקרדומות ומחרישות, היו זקוקים לירד אל ארץ פלשתים:

מחרשתו. שו״ק בלע״ז:

אתו. קולטר״א בלע״ז:

קרדומו. בשגו״ר בלע״ז:

מחרשתו. פישוייר״א בלע״ז:

כ״א **וְהָיְתָה֙ הַפְּצִירָ֣ה פִּ֔ים לַֽמַּחֲרֶ֖שֶׁת וְלָֽאֵתִ֑ים וְלִשְׁלֹ֣שׁ קְלָשׁ֗וֹן וּלְהַקְרִדֳּמִ֛ים וּלְהַצִּ֥יב הַדָּרְבָּֽן׃**

והיתה הפצירה פים למחרשות. והיתה להם לאותם שהיה להם טורח לרדת אל הפלשתים ללטוש, היתה הפצירה פים לימ״א בלע״ז, שיש לה הפצר פיות, כלומר פיות וחידודים הרבה, היתה להם לחדד המחרשת והאתים:

ולשלש קלשון. מזלג עשוי כמין עתר, שקורין פורקד״א, ולו שלש שינים:

ולהציב הדרבן. לחדדו בראשו לנועצו ולהציבו בתוך המרדע:

כ״ב **וַֽיְהִי֙ בְּי֣וֹם מִלְחָמָ֔ת וְלֹֽא־נִמְצָ֥א חֶ֖רֶב וָחֲנִ֑ית בְּיַ֞ד כָּל־הָעָ֣ם אֲשֶׁר֩ אֶת־שָׁא֨וּל וְאֶת־יוֹנָתָ֜ן וַתִּמָּצֵ֣א לְשָׁא֧וּל וּלְיוֹנָתָ֛ן בְּנֽוֹ׃**

ותמצא לשאול. על ידי נס:

כ״ג **וַיֵּצֵ֥א מַצַּ֖ב פְּלִשְׁתִּ֑ים אֶל־מַעֲבַ֖ר מִכְמָֽשׂ׃ {ס}**

מצב פלשתים. דרך אנשי צבא לעשות מהם מצב ומשחית, הם הפושטים ורצים אחר השלל אל העיר, שקורין צנבי״ל בלע״ז:

מצב. הם נציבים לשמור שלא יצאו מן העיר משחיתים בהם:

אל מעבר מכמש. הפלשתים היו חונים במכמש, ומכמש בהר, וישראל בעיר ששמה גבע וגבע היתה בראש ההר, ושני הרים היו זה כנגד זה, והגיא ביניהם, כמו שאמור בענין. ומצב פלשתים נגש אל עבר מכמש שלצד גבע, אל הגיא שביניהם:

פרק י״ד

א׳ **וַיְהִ֣י הַיּ֔וֹם וַיֹּ֨אמֶר יוֹנָתָ֜ן בֶּן־שָׁא֣וּל אֶל־הַנַּ֣עַר נֹשֵׂא֮ כֵּלָיו֒ לְכָ֣ה וְנַעְבְּרָ֗ה אֶל־מַצַּב֙ פְּלִשְׁתִּ֔ים אֲשֶׁ֥ר מֵעֵ֖בֶר הַלָּ֑ז וְלְאָבִ֖יו לֹ֥א הִגִּֽיד׃**

מעבר הלז כל ׳הלז׳ ו׳לזה׳ שבמקרא, אינו לשון הזה, אלא לשון דבר שכנגדו, והוא מראהו באצבע, ובלע״ז אינו לשון ציש״ט בלע״ז, אלא ציי״ל בלע״ז:

מעבר הלז. גי שני ההרים:

ב׳ **וְשָׁא֥וּל יוֹשֵׁב֙ בִּקְצֵ֣ה הַגִּבְעָ֔ה תַּ֖חַת הָרִמּ֑וֹן אֲשֶׁ֣ר בְּמִגְרוֹן֒ וְהָעָ֣ם אֲשֶׁר־עִמּ֗וֹ כְּשֵׁ֤שׁ מֵאוֹת֙ אִֽישׁ׃**

בקצה הגבעה. בסוף הגבעה:

ג׳ **וַאֲחִיָּ֞ה בֶּן־אֲחִיטוּב֮ אָחִי֒ אִיכָבוֹד֙ | בֶּן־פִּינְחָ֣ס בֶּן־עֵלִ֔י כֹּהֵ֥ן | יְהוָ֖ה בְּשִׁלֹ֑ו נֹשֵׂ֥א אֵפ֖וֹד וְהָעָ֥ם לֹא־יָדַ֖ע כִּי־הָלַ֥ךְ יוֹנָתָֽן׃**

נשא אפוד. אורים ותומים:

ד׳ **וּבֵ֣ין הַֽמַּעְבְּרוֹת֮ אֲשֶׁ֣ר בִּקֵּ֣שׁ יוֹנָתָן֒ לַֽעֲבֹר֙ עַל־מַצַּ֣ב פְּלִשְׁתִּ֔ים שֵׁ֥ן הַסֶּ֖לַע מִזֶּ֣ה וְשֵׁן־הַסֶּ֑לַע מִזֶּ֥ה וְשֵׁם֙ הָאֶחָ֣ד בּוֹצֵ֔ץ וְשֵׁם֙ הָאֶחָ֣ד סְנֵֽה׃**

ובין המעברות אשר בקש יונתן לעבור. כן היה עשוי, שן הסלע היה מהעבר מזה לבין המעברות מזה, ושן הסלע לבין המעברות מזה הגיא הוא קרוי בין המעברות, והיה לו סלע מכאן, וסלע מכאן, זה בעברו מזה, וזה בעברו מזה, והגיא בין שני העברים, אותו הגיא בקש יונתן לעבור:

שן הסלע. שם שן האחד ׳בוצץ׳, ושם השני ׳סנה׳:

ה׳ **הַשֵּׁן֙ הָאֶחָ֣ד מָצ֔וּק מִצָּפ֖וֹן מ֣וּל מִכְמָ֑שׂ וְהָאֶחָ֖ד מִנֶּ֥גֶב מ֖וּל גָּֽבַע׃ {ס}**

מצוק מצפון. משופע ועולה מצד צפון אל מכמש:

מול גבע. שממנה יצא יהונתן:

ו׳ וַיֹּאמֶר יְהוֹנָתָן אֶל־הַנַּעַר | נֹשֵׂא כֵלָיו לְכָה֙ וְנַעְבְּרָה אֶל־מַצַּב֙ הָעֲרֵלִ֔ים הָאֵ֖לֶּה אוּלַ֣י יַעֲשֶׂה יְהוָ֣ה לָ֔נוּ כִּ֣י אֵ֥ין לַיהוָ֖ה לְהוֹשִׁ֑יעַ בְּרַ֥ב אוֹ בִמְעָֽט׃

ז׳ וַיֹּ֥אמֶר ל֖וֹ נֹשֵׂ֣א כֵלָ֑יו עֲשֵׂ֕ה כָּל־אֲשֶׁ֥ר בִּלְבָבֶ֖ךָ נְטֵ֥ה לָ֛ךְ הִנְנִ֥י עִמְּךָ֖ כִּלְבָבֶֽךָ׃ {ס}

ח׳ וַיֹּ֣אמֶר֮ יְהוֹנָתָן֒ הִנֵּ֣ה אֲנַ֣חְנוּ עֹבְרִ֣ים אֶל־הָאֲנָשִׁ֗ים וְנִגְלֵ֥ינוּ אֲלֵיהֶֽם׃

ט׳ אִם־כֹּ֤ה יֹאמְרוּ֙ אֵלֵ֔ינוּ דֹּ֖מּוּ עַד־הַגִּיעֲנוּ֙ אֲלֵיכֶ֔ם וְעָמַ֖דְנוּ תַּחְתֵּ֑ינוּ וְלֹ֥א נַעֲלֶ֖ה אֲלֵיהֶֽם׃

דמו. המתינו, כמו (יהושע י יב): שמש בגבעון דום ; וכן (תהלים לז ז): דום לה׳, אם כה יאמרו: דומו ונעלה אליכם, שעתם מצלחת ולבם רם עליהם:

י׳ וְאִם־כֹּ֣ה יֹאמְר֗וּ עֲלֹ֤ו עָלֵ֙ינוּ֙ וְעָלִ֔ינוּ כִּֽי־נְתָנָ֥ם יְהוָ֖ה בְּיָדֵ֑נוּ וְזֶה־לָּ֥נוּ הָאֽוֹת׃

ואם כה יאמרו עלו עלינו. פחד הקב״ה בלבם, ויראים לזוז ממקומם:

י״א וַיִּגָּלוּ֩ שְׁנֵיהֶ֨ם אֶל־מַצַּ֜ב פְּלִשְׁתִּ֗ים וַיֹּאמְר֤וּ פְלִשְׁתִּים֙ הִנֵּ֣ה עִבְרִ֔ים יֹצְאִ֖ים מִן־הַחֹרִ֑ים אֲשֶׁ֥ר הִתְחַבְּא֖וּ שָׁ֥ם׃

י״ב וַיַּעֲנ֤וּ אַנְשֵׁי֙ הַמַּצָּבָ֔ה אֶת־יוֹנָתָ֖ן | וְאֶת־נֹשֵׂ֣א כֵלָ֑יו וַיֹּאמְרוּ֙ עֲלֽוּ אֵלֵ֔ינוּ וְנוֹדִ֥יעָה אֶתְכֶ֖ם דָּבָ֑ר {פ}
וַיֹּ֣אמֶר יוֹנָתָ֗ן אֶל־נֹשְׂא֛ כֵּלָ֖יו עֲלֵ֣ה אַחֲרַ֑י כִּֽי־נְתָנָ֥ם יְהוָ֖ה בְּיַ֥ד יִשְׂרָאֵֽל׃

ויענו. לשון הרמת קול:

י״ג וַיַּ֣עַל יוֹנָתָ֗ן עַל־יָדָיו֙ וְעַל־רַגְלָ֔יו וְנֹשֵׂ֥א כֵלָ֖יו אַחֲרָ֑יו וַיִּפְּל֤וּ לִפְנֵי֙ יוֹנָתָ֔ן וְנֹשֵׂ֥א כֵלָ֖יו מְמוֹתֵ֥ת אַחֲרָֽיו׃

על ידיו ועל רגליו. כלומר בכל כח ומרוצה:

י״ד וַתְּהִ֣י הַמַּכָּ֗ה הָרִאשֹׁנָה֙ אֲשֶׁ֣ר הִכָּ֔ה יוֹנָתָ֖ן וְנֹשֵׂ֣א כֵלָ֑יו כְּעֶשְׂרִ֤ים אִישׁ֙ כְּבַחֲצִ֣י מַעֲנָ֔ה צֶ֖מֶד שָׂדֶֽה׃

כבחצי מענה צמד שדה. בתוך שיעור מדת קרקע, מלא חצי מענה של מחרישת צמד בקר החורשת בשדה:

מענה. הוא תלם המחרישה, שקורין ריי״א בלע״ז, וגבורה גדולה היא זו, שהיו קרובים זה לזה, ונכונים לעזור זה את זה:

ט״ו וַתְּהִ֥י חֲרָדָ֖ה בַּמַּחֲנֶ֣ה בַשָּׂדֶ֑ה וּבְכָל־הָעָ֗ם הַמַּצָּב֙ וְהַמַּשְׁחִ֣ית חָרְד֔וּ גַּם־הֵ֖מָּה וַתִּרְגַּ֣ז הָאָ֑רֶץ וַתְּהִ֖י לְחֲרָדַ֥ת אֱלֹהִֽים׃

ט״ז וַיִּרְא֣וּ הַצֹּפִ֗ים לְשָׁא֛וּל בְּגִבְעַ֥ת בִּנְיָמִ֖ן וְהִנֵּ֣ה הָהָמ֑וֹן נָמ֥וֹג וַיָּלֹ֖ךְ וַהֲלֹֽם׃ {פ}

הצופים לשאול. הצופים אשר היו לשאול בגבעת בנימן, צופים ; אישקאגט״ש בלע״ז:

והנה ההמון. של פלשתים, נמוג ממקומו וילך, וקרב הלום לצד ישראל:

נמוג. כמו (בראשית ד יב): נד ונע:

י״ז וַיֹּ֤אמֶר שָׁאוּל֙ לָעָ֣ם אֲשֶׁ֣ר אִתּ֔וֹ פִּקְד֥וּ נָ֖א וּרְא֑וּ מִ֥י הָלַ֖ךְ מֵעִמָּ֑נוּ וַיִּפְקְד֗וּ וְהִנֵּ֤ה אֵין֙ יוֹנָתָ֔ן וְנֹשֵׂ֖א כֵּלָֽיו׃

פקדו. לשון פקידה, כמו (איוב ז יח): ותפקדנו לבקרים:

י״ח וַיֹּ֥אמֶר שָׁא֖וּל לַאֲחִיָּ֑ה הַגִּ֣ישָׁה אֲרוֹן֙ הָאֱלֹהִ֔ים כִּֽי־הָיָ֥ה אֲרוֹן֙ הָאֱלֹהִ֔ים בַּיּ֥וֹם הַה֖וּא וּבְנֵ֥י יִשְׂרָאֵֽל׃

הגישה ארון האלהים. אורים ותומים:

כי היה ארון האלהים ביום ההוא. המקרא חסר תיבה אחת, כי היה ארון האלהים שם ביום ההוא:

י״ט וַיְהִ֣י עַד דִּבֶּ֔ר שָׁא֖וּל אֶל־הַכֹּהֵ֑ן וְהֶהָמ֗וֹן אֲשֶׁ֤ר׀ בְּמַחֲנֵ֣ה פְלִשְׁתִּים֮ וַיֵּלֶךְ֒ הָל֣וֹךְ וָרָ֔ב {פ}
וַיֹּ֥אמֶר שָׁא֖וּל אֶל־הַכֹּהֵ֑ן אֱסֹ֥ף יָדֶֽךָ׃

כ׳ וַיִּזְעַק שָׁאוּל וְכָל־הָעָם אֲשֶׁר אִתּוֹ וַיָּבֹאוּ עַד־הַמִּלְחָמָה וְהִנֵּה הָיְתָה חֶרֶב אִישׁ בְּרֵעֵהוּ מְהוּמָה גְּדוֹלָה מְאֹד׃

כ״א וְהָעִבְרִים הָיוּ לַפְּלִשְׁתִּים כְּאֶתְמוֹל שִׁלְשׁוֹם אֲשֶׁר עָלוּ עִמָּם בַּמַּחֲנֶה סָבִיב וְגַם־הֵמָּה לִהְיוֹת עִם־יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר עִם־שָׁאוּל וְיוֹנָתָן׃

> **והעברים היו לפלשתים.** בעזרתם, מחמת יראה מתמול שלשום, והיום נהפכו גם המה עם חבריהם, להיות בעזרת אחיהם׃

כ״ב וְכָל אִישׁ יִשְׂרָאֵל הַמִּתְחַבְּאִים בְּהַר־אֶפְרַיִם שָׁמְעוּ כִּי־נָסוּ פְלִשְׁתִּים וַיִּדְבְּקוּ גַם־הֵמָּה אַחֲרֵיהֶם בַּמִּלְחָמָה׃

כ״ג וַיּוֹשַׁע יְהוָה בַּיּוֹם הַהוּא אֶת־יִשְׂרָאֵל וְהַמִּלְחָמָה עָבְרָה אֶת־בֵּית אָוֶן׃

כ״ד וְאִישׁ־יִשְׂרָאֵל נִגַּשׁ בַּיּוֹם הַהוּא וַיְאֵל שָׁאוּל אֶת־הָעָם לֵאמֹר אָרוּר הָאִישׁ אֲשֶׁר־יֹאכַל לֶחֶם עַד־הָעֶרֶב וְנִקַּמְתִּי מֵאֹיְבָי וְלֹא־טָעַם כָּל־הָעָם לָחֶם׃ {ס}

> **נגש ביום ההוא.** היו אצים ונגושים להלחם בפלשתים׃
>
> **ויואל.** לשון אלה׃
>
> **אשר יאכל לחם.** כל מאכל במשמע, כמו (ירמיהו יא יט): נשחיתה עץ בלחמו׃

כ״ה וְכָל־הָאָרֶץ בָּאוּ בַיָּעַר וַיְהִי דְבַשׁ עַל־פְּנֵי הַשָּׂדֶה׃

> **ויהי דבש.** דבש קנים גדל בארץ ישראל׃

כ״ו וַיָּבֹא הָעָם אֶל־הַיַּעַר וְהִנֵּה הֹלֶךְ דָּבָשׁ וְאֵין־מַשִּׁיג יָדוֹ אֶל־פִּיו כִּי־יָרֵא הָעָם אֶת־הַשְּׁבֻעָה׃

> **והנה הלך דבש.** שהיה נוטף מן הקנים׃

כ״ז וְיוֹנָתָן לֹא־שָׁמַע בְּהַשְׁבִּיעַ אָבִיו אֶת־הָעָם וַיִּשְׁלַח אֶת־קְצֵה הַמַּטֶּה אֲשֶׁר בְּיָדוֹ וַיִּטְבֹּל אוֹתָהּ בְּיַעֲרַת הַדְּבָשׁ וַיָּשֶׁב יָדוֹ אֶל־פִּיו (ותראנה) [וַתְּאֹרְנָה] עֵינָיו׃

> **ביערת הדבש.** בקנה הדבש, כמו (שמות ב ג): ותשם בסוף, דמתרגמינן: ושויתיה ביערא. ו׳סוף׳ הם קנים של אגם, וכן (שיר השירים ה א): אכלתי יערי עם דבשי. ובלשון ישמעאל קורין לאותו דבש סוקר״א בלע״ז, מפי רבי נתן הישמעאלי׃

כ״ח וַיַּעַן אִישׁ מֵהָעָם וַיֹּאמֶר הַשְׁבֵּעַ הִשְׁבִּיעַ אָבִיךָ אֶת־הָעָם לֵאמֹר אָרוּר הָאִישׁ אֲשֶׁר־יֹאכַל לֶחֶם הַיּוֹם וַיֵּעַף הָעָם׃

כ״ט וַיֹּאמֶר יְוֹנָתָן עָכַר אָבִי אֶת־הָאָרֶץ רְאוּ־נָא כִּי־אָרוּ עֵינַי כִּי טָעַמְתִּי מְעַט דְּבַשׁ הַזֶּה׃

> **עכר אבי את הארץ.** בלבל את דעתם ואת ישועתם, כמים עכורים׃

ל׳ אַף כִּי לוּא אָכֹל אָכַל הַיּוֹם הָעָם מִשְּׁלַל אֹיְבָיו אֲשֶׁר מָצָא כִּי עַתָּה לֹא־רַבְתָה מַכָּה בַּפְּלִשְׁתִּים׃

> **כי עתה לא רבתה מכה.** בתמיה׃

ל״א וַיַּכּוּ בַיּוֹם הַהוּא בַּפְּלִשְׁתִּים מִמְכְמָשׂ אַיָּלֹנָה וַיֵּעַף הָעָם מְאֹד׃

ל״ב (ויעש) [וַיַּעַט] הָעָם אֶל־הַשָּׁלָל (שלל) וַיִּקְחוּ צֹאן וּבָקָר וּבְנֵי בָקָר וַיִּשְׁחֲטוּ־אָרְצָה וַיֹּאכַל הָעָם עַל־הַדָּם׃

> **ויעש העם.** כמו ויעט העם, לשון עיט (בראשית טו יא)׃
>
> **צאן ובקר ובני בקר.** אומר אני: זה אותו ואת בנו לא תשחטו (ויקרא כב כח), ולכך קראם חוטאים. ורבותינו אמרו בשחיטת קדשים, שהיו מקדישים אותם שלמים, ואוכלים לפני זריקת דם, הוא שאמר: ויאכל העם על הדם, אוכלים קדשים ועדיין דם במזרק׃

ל״ג וַיַּגִּידוּ לְשָׁאוּל לֵאמֹר הִנֵּה הָעָם חֹטְאִים לַיהוָה לְאָכְלָ֣ם עַל־הַדָּם וַיֹּאמֶר בְּגַדְתֶּם גֹּלוּ־אֵלַי הַיּוֹם אָבֶן גְּדוֹלָה׃

גלו אלי. לשון גללו:

היום. מבעוד יום, ולמטה (פסוק לד) נאמר: ויגישו איש שורו בידו הלילה, רבותינו נחלקו בדבר בסוף מסכת זבחים, יש מהן פירשו: כאן בחולין כאן בקדשים. ויש מהן פירשו: כאן בקדשים שהוקדשו ליקרב בבמת נוב גדולה, כאן בקדשים שהוקדשו ליקרב בבמה קטנה, למד על עולת יחיד שכשירה לישחט בלילה:

אבן גדולה. עשאה במה, לזרוק עליה דם והקטר חלבים:

ל״ד וַיֹּ֣אמֶר שָׁא֗וּל פֻּ֚צוּ בָּעָ֔ם וַאֲמַרְתֶּ֣ם לָהֶ֔ם הַגִּ֥ישׁוּ אֵלַ֖י אִ֣ישׁ שׁוֹר֑וֹ וְאִ֣ישׁ שֵׂיֵ֔הוּ וּשְׁחַטְתֶּ֥ם בָּזֶ֖ה וַאֲכַלְתֶּ֑ם וְלֹא־תֶחֱטְא֣וּ לַיהוָ֔ה לֶֽאֱכֹ֖ל אֶל־הַדָּ֑ם וַיַּגִּ֣שׁוּ כָל־הָעָ֡ם אִ֣ישׁ שׁוֹר֩וֹ בְיָד֨וֹ הַלַּ֜יְלָה וַיִּשְׁחֲט֥וּ שָֽׁם׃

פוצו בעם. הכריזו במקומות הרבה, ויהיו המכריזים נפוצים בעם:

ושחטתם בזה. כאן, במקום שחיטה דבר אחר: סכין בדק להם:

הלילה. בהמות של חולין נשחטו בלילה, כך מפורש בזבחים (שם):

ל״ה וַיִּבֶן֩ שָׁא֨וּל מִזְבֵּ֜חַ לַיהוָ֗ה אֹתוֹ֙ הֵחֵ֣ל לִבְנ֔וֹת מִזְבֵּ֖חַ לַיהוָֽה׃ {פ}

אותו החל. אותו המזבח, ראשון למזבחות שבנה שאול:

ל״ו וַיֹּ֣אמֶר שָׁא֗וּל נֵרְדָ֤ה אַחֲרֵי֙ פְּלִשְׁתִּ֣ים ׀ לַ֔יְלָה וְנָבְזֵ֖ה בָּהֶ֑ם | עַד־אוֹר֙ הַבֹּ֔קֶר וְלֹא־נַשְׁאֵ֥ר בָּהֶ֖ם אִ֣ישׁ וַיֹּאמְר֗וּ כָּל־הַטּ֥וֹב בְּעֵינֶ֛יךָ עֲשֵׂ֖ה {ס} וַיֹּ֣אמֶר הַכֹּהֵ֔ן נִקְרְבָ֥ה הֲלֹ֖ם אֶל־הָאֱלֹהִֽים׃

ל״ז וַיִּשְׁאַ֥ל שָׁא֛וּל בֵּאלֹהִ֖ים הֲאֵרֵ֣ד אַחֲרֵ֣י פְלִשְׁתִּ֑ים הֲתִתְּנֵ֖ם בְּיַ֥ד יִשְׂרָאֵ֛ל וְלֹ֥א עָנָ֖הוּ בַּיּ֥וֹם הַהֽוּא׃

ל״ח וַיֹּ֣אמֶר שָׁא֗וּל גְּשׁ֤וּ הֲלֹם֙ כֹּ֣ל פִּנּ֣וֹת הָעָ֔ם וּדְע֥וּ וּרְא֖וּ בַּמֶּ֣ה הָיְתָ֣ה הַחַטָּ֔את הַזֹּ֖את הַיּֽוֹם׃

פנות העם. שרי העם, אבן הפנה היא החשובה:

ל״ט כִּ֣י חַי־יְהוָ֗ה הַמּוֹשִׁ֥יעַ אֶת־יִשְׂרָאֵל֮ כִּ֣י אִם־יֶשְׁנ֣וֹ בְיוֹנָתָ֣ן בְּנִ֔י כִּי־מ֥וֹת יָמ֖וּת וְאֵ֣ין עֹנֵ֑הוּ מִכָּל־הָעָֽם׃

מ׳ וַיֹּ֣אמֶר אֶל־כָּל־יִשְׂרָאֵ֗ל אַתֶּם֙ תִּהְי֣וּ לְעֵ֔בֶר אָ֖חָד וַאֲנִ֣י וְיוֹנָתָ֣ן בְּנִ֑י נִהְיֶ֥ה לְעֵ֖בֶר אֶחָ֛ד וַיֹּאמְר֥וּ הָעָ֖ם אֶל־שָׁא֑וּל הַטּ֥וֹב בְּעֵינֶ֖יךָ עֲשֽׂה׃ {ס}

לעבר אחד. להפיל גורל בין כלכם ובינינו:

מ״א וַיֹּ֣אמֶר שָׁא֔וּל אֶל־יְהוָ֖ה אֱלֹהֵ֣י יִשְׂרָאֵ֑ל הָבָ֥ה תָמִ֖ים וַיִּלָּכֵ֣ד יוֹנָתָ֣ן וְשָׁא֔וּל וְהָעָ֖ם יָצָֽאוּ׃

הבה תמים. תן גורל אמת:

והעם יצאו. נקיים מן הגורל:

מ״ב וַיֹּ֣אמֶר שָׁא֔וּל הַפִּ֖ילוּ בֵּינִ֑י וּבֵ֣ין יוֹנָתָ֣ן בְּנִ֔י וַיִּלָּכֵ֖ד יוֹנָתָֽן׃

מ״ג וַיֹּ֣אמֶר שָׁא֔וּל אֶל־יוֹנָתָ֖ן הַגִּ֣ידָה לִּ֑י מֶ֚ה עָשִׂ֣יתָ וַיַּגֶּד־לוֹ֙ יוֹנָתָ֣ן וַיֹּאמַ֔ר טָעֹ֥ם טָעַ֖מְתִּי בִּקְצֵ֣ה הַמַּטֶּ֑ה אֲשֶׁר־בְּיָדִ֗י מְעַט֙ דְּבַ֣שׁ הִנְנִ֔י אָמֽוּת׃ {ס}

מ״ד וַיֹּ֣אמֶר שָׁא֔וּל כֹּה־יַעֲשֶׂ֥ה אֱלֹהִ֖ים וְכֹ֣ה יוֹסִ֑ף כִּי־מ֥וֹת תָּמ֖וּת יוֹנָתָֽן׃

מ״ה וַיֹּ֣אמֶר הָעָ֔ם אֶל־שָׁא֖וּל הֲיוֹנָתָ֣ן ׀ יָמ֣וּת אֲשֶׁ֣ר עָשָׂ֣ה הַיְשׁוּעָ֣ה הַגְּדוֹלָ֣ה הַזֹּ֣את בְּיִשְׂרָאֵ֗ל חָלִ֤ילָה חַי־יְהוָה֙ אִם־יִפֹּ֣ל מִשַּׂעֲרַ֣ת רֹאשׁ֔וֹ אַ֖רְצָה כִּֽי־עִם־אֱלֹהִ֥ים עָשָׂ֛ה הַיּ֥וֹם הַזֶּ֖ה וַיִּפְדּ֣וּ הָעָ֑ם אֶת־יוֹנָתָ֖ן וְלֹא־מֵֽת׃ {ס}

ויפדו העם. התירו לו לשאול שבועתו:

מ״ו וַיַּעַל שָׁאוּל מֵאַחֲרֵי פְּלִשְׁתִּים וּפְלִשְׁתִּים הָלְכוּ לִמְקוֹמָם׃

מ״ז וְשָׁאוּל לָכַד הַמְלוּכָה עַל־יִשְׂרָאֵל וַיִּלָּחֶם סָבִיב ׀ בְּכָל־אֹיְבָיו בְּמוֹאָב ׀ וּבִבְנֵי־עַמּוֹן וּבֶאֱדוֹם וּבְמַלְכֵי צוֹבָה וּבַפְּלִשְׁתִּים וּבְכֹל אֲשֶׁר יִפְנֶה יַרְשִׁיעַ׃

מ״ח וַיַּעַשׂ חַיִל וַיַּךְ אֶת־עֲמָלֵק וַיַּצֵּל אֶת־יִשְׂרָאֵל מִיַּד שֹׁסֵהוּ׃ {פ}

ויעש חיל. ויאסף חיל:

מ״ט וַיִּהְיוּ בְּנֵי שָׁאוּל יוֹנָתָן וְיִשְׁוִי וּמַלְכִּישׁוּעַ וְשֵׁם שְׁתֵּי בְנֹתָיו שֵׁם הַבְּכִירָה מֵרַב וְשֵׁם הַקְּטַנָּה מִיכָל׃

נ׳ וְשֵׁם אֵשֶׁת שָׁאוּל אֲחִינֹעַם בַּת־אֲחִימַעַץ וְשֵׁם שַׂר־צְבָאוֹ אַבְנֵר בֶּן־נֵר דּוֹד שָׁאוּל׃

אבינר בן נר. ונר היה דוד שאול, אחיו של קיש, ושניהם בני אביאל, וגם אביאל נקרא נר, בדברי הימים (א ח לג), שהיה מדליק נרות לרבים במבואות האפלים (ויקרא רבה ט ב):

נ״א וְקִישׁ אֲבִי־שָׁאוּל וְנֵר אֲבִי־אַבְנֵר בֶּן־אֲבִיאֵל׃ {ס}

נ״ב וַתְּהִי הַמִּלְחָמָה חָזָקָה עַל־פְּלִשְׁתִּים כֹּל יְמֵי שָׁאוּל וְרָאָה שָׁאוּל כָּל־אִישׁ גִּבּוֹר וְכָל־בֶּן־חַיִל וַיַּאַסְפֵהוּ אֵלָיו׃ {פ}

וראה שאול. לשון הוה, כשהיה שאול רואה איש גבור חיל, היה אוספו אליו:

פרק ט״ו

א׳ וַיֹּאמֶר שְׁמוּאֵל אֶל־שָׁאוּל אֹתִי שָׁלַח יְהוָה לִמְשָׁחֲךָ לְמֶלֶךְ עַל־עַמּוֹ עַל־יִשְׂרָאֵל וְעַתָּה שְׁמַע לְקוֹל דִּבְרֵי יְהוָה׃ {ס}

ועתה שמע לקול דברי ה׳. פעם אחת נסכלת, עתה הזהר בעצמך:

ב׳ כֹּה אָמַר יְהוָה צְבָאוֹת פָּקַדְתִּי אֵת אֲשֶׁר־עָשָׂה עֲמָלֵק לְיִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר־שָׂם לוֹ בַּדֶּרֶךְ בַּעֲלֹתוֹ מִמִּצְרָיִם׃

ג׳ עַתָּה לֵךְ וְהִכִּיתָה אֶת־עֲמָלֵק וְהַחֲרַמְתֶּם אֶת־כָּל־אֲשֶׁר־לוֹ וְלֹא תַחְמֹל עָלָיו וְהֵמַתָּה מֵאִישׁ עַד־אִשָּׁה מֵעֹלֵל וְעַד־יוֹנֵק מִשּׁוֹר וְעַד־שֶׂה מִגָּמָל וְעַד־חֲמוֹר׃ {ס}

משור ועד שה. שהיו בעלי כשפים, ומשנין עצמן ודומין לבהמה:

ד׳ וַיִּשְׁמַע שָׁאוּל אֶת־הָעָם וַיִּפְקְדֵם בַּטְּלָאִים מָאתַיִם אֶלֶף רַגְלִי וַעֲשֶׂרֶת אֲלָפִים אֶת־אִישׁ יְהוּדָה׃

וישמע שאול. לשון הכרזה, כמו (לעיל יד כ): ויזעק שאול:

ויפקדם בטלאים. אמר לכל אחד ואחד, שיקח טלה מצאנו של מלך, ואחר כך מנה את הטלאים, לפי שאסור למנות את ישראל, שנאמר בם (בראשית לב יב): לא יספר מרוב:

ה׳ וַיָּבֹא שָׁאוּל עַד־עִיר עֲמָלֵק וַיָּרֶב בַּנָּחַל׃

וירב בנחל. וילחם בנחל ורבותינו אמרו (יומא כב ב): על עסקי נחל רב ודן את עצמו, ומה בשביל נפש אחת אמרה תורה ערוף עגלה בנחל, בשביל כל הנפשות האלו לא כל שכן, אם אדם חטא, בהמה מה חטאה:

ו וַיֹּאמֶר שָׁאוּל אֶל־הַקֵּינִי לְכוּ סָרוּ רְדוּ מִתּוֹךְ עֲמָלֵקִי פֶּן־אֹסִפְךָ עִמּוֹ וְאַתָּה עָשִׂיתָה חֶסֶד עִם־כָּל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בַּעֲלוֹתָם מִמִּצְרָיִם וַיָּסַר קֵינִי מִתּוֹךְ עֲמָלֵק׃

אל הקיני. בני יתרו, שהיו יושבין במדבר יהודה בנגב ערד, שהלכו אצל יעבץ ללמוד תורה, וערד הוא עמלק, הכנעני מלך ערד, עמלק היה, שנאמר (במדבר כא א): יושב הנגב, ועמלק יושב בארץ הנגב (שם יג כט):

עם כל בני ישראל. שנהנו מסעודתו משה ואהרן וכל זקני ישראל, והרי מעלה עליו כאלו עשה חסד עם כל בני ישראל:

ז וַיַּךְ שָׁאוּל אֶת־עֲמָלֵק מֵחֲוִילָה בּוֹאֲךָ שׁוּר אֲשֶׁר עַל־פְּנֵי מִצְרָיִם׃

ח וַיִּתְפֹּשׂ אֶת־אֲגַג מֶלֶךְ־עֲמָלֵק חַי וְאֶת־כָּל־הָעָם הֶחֱרִים לְפִי־חָרֶב׃

ט וַיַּחְמֹל שָׁאוּל וְהָעָם עַל־אֲגָג וְעַל־מֵיטַב הַצֹּאן וְהַבָּקָר וְהַמִּשְׁנִים וְעַל־הַכָּרִים וְעַל־כָּל־הַטּוֹב וְלֹא אָבוּ הַחֲרִימָם וְכָל־הַמְּלָאכָה נְמִבְזָה וְנָמֵס אֹתָהּ הֶחֱרִימוּ׃ {פ}

והמשנים. אין לו דמיון, והם הבריאים ואומר אני: לשון 'משנים', כמו (בראשית מג יב): כסף משנה, על שם שהוא כפול בבשר ובשומן, וכן (שופטים ו כה): ופר השני שבע שנים:

נמבזה ונמס. כמו נבזה, והמ"ם טפילה בו:

י וַיְהִי דְּבַר־יְהוָה אֶל־שְׁמוּאֵל לֵאמֹר׃

יא נִחַמְתִּי כִּי־הִמְלַכְתִּי אֶת־שָׁאוּל לְמֶלֶךְ כִּי־שָׁב מֵאַחֲרַי וְאֶת־דְּבָרַי לֹא הֵקִים וַיִּחַר לִשְׁמוּאֵל וַיִּזְעַק אֶל־יְהוָה כָּל־הַלָּיְלָה׃

נחמתי. מחשבה עלתה בלבי על מלכות שאול שהמלכתי:

יב וַיַּשְׁכֵּם שְׁמוּאֵל לִקְרַאת שָׁאוּל בַּבֹּקֶר וַיֻּגַּד לִשְׁמוּאֵל לֵאמֹר בָּא־שָׁאוּל הַכַּרְמֶלָה וְהִנֵּה מַצִּיב לוֹ יָד וַיִּסֹּב וַיַּעֲבֹר וַיֵּרֶד הַגִּלְגָּל׃

מציב לו יד. בונה לו מזבח הוא המזבח שנאמר באליהו (מלכים-א יח ל): וירפא את מזבח ה' ההרוס. ויונתן תרגם: והא מתקן ליה תמן אתר לפלגא ביה ביזתא:

יג וַיָּבֹא שְׁמוּאֵל אֶל־שָׁאוּל וַיֹּאמֶר לוֹ שָׁאוּל בָּרוּךְ אַתָּה לַיהוָה הֲקִימֹתִי אֶת־דְּבַר יְהוָה׃

יד וַיֹּאמֶר שְׁמוּאֵל וּמָה קוֹל־הַצֹּאן הַזֶּה בְּאָזְנָי וְקוֹל הַבָּקָר אֲשֶׁר אָנֹכִי שֹׁמֵעַ׃

טו וַיֹּאמֶר שָׁאוּל מֵעֲמָלֵקִי הֱבִיאוּם אֲשֶׁר חָמַל הָעָם עַל־מֵיטַב הַצֹּאן וְהַבָּקָר לְמַעַן זְבֹחַ לַיהוָה אֱלֹהֶיךָ וְאֶת־הַיּוֹתֵר הֶחֱרַמְנוּ׃ {פ}

טז וַיֹּאמֶר שְׁמוּאֵל אֶל־שָׁאוּל הָרֶף וְאַגִּידָה לְךָ אֵת אֲשֶׁר דִּבֶּר יְהוָה אֵלַי הַלָּיְלָה (ויאמרו) [וַיֹּאמֶר] לוֹ דַּבֵּר׃ {ס}

הרף. כתרגומו: אוריך, פירוש המתן:

יז וַיֹּאמֶר שְׁמוּאֵל הֲלוֹא אִם־קָטֹן אַתָּה בְּעֵינֶיךָ רֹאשׁ שִׁבְטֵי יִשְׂרָאֵל אָתָּה וַיִּמְשָׁחֲךָ יְהוָה לְמֶלֶךְ עַל־יִשְׂרָאֵל׃

ראש שבטי ישראל אתה. תרגם יונתן: שבטא דבנימין עבר בימא בריש כל עמא, כמה שנאמר (תהלים סח כח): בנימין צעיר רודם:

יח וַיִּשְׁלָחֲךָ יְהוָה בְּדֶרֶךְ וַיֹּאמֶר לֵךְ וְהַחֲרַמְתָּה אֶת־הַחַטָּאִים אֶת־עֲמָלֵק וְנִלְחַמְתָּ בּוֹ עַד כַּלּוֹתָם אֹתָם׃

עד כלותם אותם. העם אשר אתך יכלו אותם:

יט וְלָמָּה לֹא־שָׁמַעְתָּ בְּקוֹל יְהוָה וַתַּעַט אֶל־הַשָּׁלָל וַתַּעַשׂ הָרַע בְּעֵינֵי יְהוָה׃ {ס}

ותעט. כמו ותעף, לשון עיט (בראשית טו יא):

כ וַיֹּאמֶר שָׁאוּל אֶל־שְׁמוּאֵל אֲשֶׁר שָׁמַעְתִּי֙ בְּקוֹל יְהוָ֔ה וָאֵלֵךְ֙ בַּדֶּ֔רֶךְ אֲשֶׁר־שְׁלָחַ֥נִי יְהוָ֖ה וָאָבִ֣יא אֶת־אֲגַ֣ג מֶֽלֶךְ־עֲמָלֵ֑ק וְאֶת־עֲמָלֵ֖ק הֶחֱרַֽמְתִּי׃

כ״א וַיִּקַּ֤ח הָעָם֙ מֵהַשָּׁלָ֔ל צֹ֥אן וּבָקָ֖ר רֵאשִׁ֣ית הַחֵ֑רֶם לִזְבֹּ֥חַ לַיהוָ֛ה אֱלֹהֶ֖יךָ בַּגִּלְגָּֽל׃ {ס}

ראשית החרם. מיטב החרם, וכן (דברים יח ד): ראשית דגנך, כמה שנאמר (במדבר יח ל): בהרימכם את חלבו ממנו. ויונתן תרגם: קדם דיחרמון:

כ״ב וַיֹּ֣אמֶר שְׁמוּאֵ֗ל הַחֵפֶץ֩ לַֽיהוָ֨ה בְּעֹלוֹת֙ וּזְבָחִ֔ים כִּשְׁמֹ֖עַ בְּקוֹל֣ יְהוָ֑ה הִנֵּ֤ה שְׁמֹ֙עַ֙ מִזֶּ֣בַח טוֹב֔ לְהַקְשִׁ֖יב מֵחֵ֥לֶב אֵילִֽים׃

הנה שמוע. בקולו, טוב מזבח:

להקשיב מחלב אילים. זה מוסב על הנה שמוע מזבח טוב, ולהקשיב, מחלב אילים:

כ״ג כִּ֣י חַטַּ֤את קֶ֙סֶם֙ מְרִ֔י וְאָ֖וֶן וּתְרָפִ֣ים הַפֶּ֑צֶר יַ֚עַן מָאַ֣סְתָּ אֶת־דְּבַ֣ר יְהוָ֔ה וַיִּמְאָסְךָ֖ מִמֶּֽלֶךְ׃ {ס}

כי חטאת קסם מרי ואון ותרפים הפצר. וכעונש של און ותרפים, כן עונש של הפצר ויונתן תרגם: ארי כחוב גבריא וכו׳ וכחובי עמא דטעו בתר טעותא, כן חובת כל אנש דפצר ומוסיף וכו׳:

הפצר. לשון תוספת, וכן (בראשית לג יא): ויפצר בו, הרבה עליו דברים:

כ״ד וַיֹּ֣אמֶר שָׁאוּל֮ אֶל־שְׁמוּאֵל֒ חָטָ֣אתִי כִּֽי־עָבַ֗רְתִּי אֶת־פִּי־יְהוָה֙ וְאֶת־דְּבָרֶ֔יךָ כִּ֥י יָרֵ֖אתִי אֶת־הָעָ֑ם וָאֶשְׁמַ֖ע בְּקוֹלָֽם׃

יראתי את העם. דואג האדומי, שהיה חשוב כולם:

כ״ה וְעַתָּ֗ה שָׂ֤א נָא֙ אֶת־חַטָּאתִ֔י וְשׁ֥וּב עִמִּ֖י וְאֶשְׁתַּחֲוֶ֥ה לַיהוָֽה׃

כ״ו וַיֹּ֣אמֶר שְׁמוּאֵל֮ אֶל־שָׁאוּל֒ לֹ֣א אָשׁ֗וּב עִמָּךְ֙ כִּֽי־מָאַ֣סְתָּ אֶת־דְּבַ֣ר יְהוָ֔ה וַיִּמְאָסְךָ֥ יְהוָ֖ה מִהְיוֹת֥ מֶ֖לֶךְ עַל־יִשְׂרָאֵֽל׃ {ס}

כ״ז וַיִּסֹּ֣ב שְׁמוּאֵל֮ לָלֶכֶת֒ וַיַּחֲזֵ֤ק בִּכְנַף־מְעִילוֹ֙ וַיִּקָּרַֽע׃ {ס}

ויחזק בכנף מעילו. לפי פשוטו משמעו, שכשפנה שמואל ללכת מאחרי שאול, אחז שאול בכנף של שמואל, לפי שהיה שאול מבקש ממנו שישוב עד שישתחוה בגלגל שהיה שם אהל מועד ומדרש אגדה (שוחר טוב) חולקים אמוראים, יש אומרים: מעילו של שמואל קרע שאול. ויש אומרים: מעילו של שאול קרע שמואל, ומסר לו סימן זה, מי שיכרות כנף מעילו, הוא ימלוך תחתיו, והוא שאמר לו שאול לדוד ביום שכרת את המעיל (לקמן כד כ): ידעתי כי מלוך תמלוך:

כ״ח וַיֹּ֤אמֶר אֵלָיו֙ שְׁמוּאֵ֔ל קָרַ֥ע יְהוָ֛ה אֶת־מַמְלְכ֥וּת יִשְׂרָאֵ֖ל מֵעָלֶ֣יךָ הַיּ֑וֹם וּנְתָנָ֖הּ לְרֵעֲךָ֥ הַטּ֖וֹב מִמֶּֽךָּ׃ {ס}

כ״ט וְגַם֙ נֵ֣צַח יִשְׂרָאֵ֔ל לֹ֥א יְשַׁקֵּ֖ר וְלֹ֣א יִנָּחֵ֑ם כִּ֥י לֹ֥א אָדָ֛ם הוּא֖ לְהִנָּחֵֽם׃

וגם נצח ישראל לא ישקר. ואם תאמר אשוב מעוני לפניו, לא יועיל עוד ליטול את המלוכה ממי שנתנה לו, כי הקב״ה שהוא נצחונו של ישראל, לא ישקר מליתן הטובה לזה שאמר ליתן:

ל וַיֹּ֗אמֶר חָטָ֙אתִי֙ עַתָּ֔ה כַּבְּדֵ֥נִי נָ֛א נֶ֥גֶד זִקְנֵי־עַמִּ֖י וְנֶ֣גֶד יִשְׂרָאֵ֑ל וְשׁ֥וּב עִמִּ֖י וְהִשְׁתַּחֲוֵ֥יתִי לַיהוָ֖ה אֱלֹהֶֽיךָ׃

ל״א וַיָּ֥שָׁב שְׁמוּאֵ֖ל אַחֲרֵ֣י שָׁא֑וּל וַיִּשְׁתַּ֥חוּ שָׁא֖וּל לַיהוָֽה׃ {ס}

ל״ב וַיֹּ֣אמֶר שְׁמוּאֵ֗ל הַגִּ֤ישׁוּ אֵלַי֙ אֶת־אֲגַ֣ג מֶֽלֶךְ־עֲמָלֵ֔ק וַיֵּ֥לֶךְ אֵלָ֖יו אֲגַ֑ג מַעֲדַנֹּ֣ת וַיֹּ֗אמֶר אָכֵ֛ן סָ֥ר מַר־הַמָּ֖וֶת׃ {ס}

אגג מעדנות. יונתן תרגם: אגג מפנקא:

אכן סר מר המות. באמת ידעתי כי סר וקרב עלי מרירת המות:

ל״ג וַיֹּ֣אמֶר שְׁמוּאֵ֔ל כַּאֲשֶׁ֤ר שִׁכְּלָה֙ נָשִׁ֣ים חַרְבֶּ֔ךָ כֵּ֥ן תִּשְׁכַּ֖ל מִנָּשִׁ֣ים אִמֶּ֑ךָ וַיְשַׁסַּ֤ף שְׁמוּאֵל֙ אֶת־אֲגַ֔ג לִפְנֵ֖י יְהוָ֥ה בַּגִּלְגָּֽל׃ {ס}

כאשר שכלה נשים חרבך. להושיבם אלמנות מבעליהם, שהייתם חותכים זנבי בחורי ישראל:

וישסף. חתכו לארבע, ואין לתיבה זו דמיון ותרגום וישסף, ופשח. ובגמרא שלנו יש הוה מפשח ויהיב לן אלותא, כלומר בוקע:

ל״ד וַיֵּלֶךְ שְׁמוּאֵל הָרָמָתָה וְשָׁאוּל עָלָה אֶל־בֵּיתוֹ גִּבְעַת שָׁאוּל׃

ל״ה וְלֹא־יָסַף שְׁמוּאֵל לִרְאוֹת אֶת־שָׁאוּל עַד־יוֹם מוֹתוֹ כִּי־הִתְאַבֵּל שְׁמוּאֵל אֶל־שָׁאוּל וַיהוָה נִחָם כִּי־הִמְלִיךְ אֶת־שָׁאוּל עַל־יִשְׂרָאֵל׃ {פ}

פרק ט״ז

א׳ וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־שְׁמוּאֵל עַד־מָתַי אַתָּה מִתְאַבֵּל אֶל־שָׁאוּל וַאֲנִי מְאַסְתִּיו מִמְּלֹךְ עַל־יִשְׂרָאֵל מַלֵּא קַרְנְךָ שֶׁמֶן וְלֵךְ אֶשְׁלָחֲךָ אֶל־יִשַׁי בֵּית־הַלַּחְמִי כִּי־רָאִיתִי בְּבָנָיו לִי מֶלֶךְ׃

בית הלחמי. בבית לחם, וכן דרך כל דבר ששמו בשתי תיבות, כמו: בית לחם, בית שמש, בית אל, קרית ארבע, אם בא להטיל בו ה״א, מטיל בין שתי התיבות, כגון: קרית הארבע, בית האלי, בית הלחמי:

ב׳ וַיֹּאמֶר שְׁמוּאֵל אֵיךְ אֵלֵךְ וְשָׁמַע שָׁאוּל וַהֲרָגָנִי וַיֹּאמֶר יְהוָה עֶגְלַת בָּקָר תִּקַּח בְּיָדֶךָ וְאָמַרְתָּ לִזְבֹּחַ לַיהוָה בָּאתִי׃

ג׳ וְקָרָאתָ לְיִשַׁי בַּזֶּבַח וְאָנֹכִי אוֹדִיעֲךָ אֵת אֲשֶׁר־תַּעֲשֶׂה וּמָשַׁחְתָּ לִי אֵת אֲשֶׁר־אֹמַר אֵלֶיךָ׃

ד׳ וַיַּעַשׂ שְׁמוּאֵל אֵת אֲשֶׁר דִּבֶּר יְהוָה וַיָּבֹא בֵּית לָחֶם וַיֶּחֶרְדּוּ זִקְנֵי הָעִיר לִקְרָאתוֹ וַיֹּאמֶר שָׁלֹם בּוֹאֶךָ׃

ויחרדו. מהרו לצאת לקראתו:

ה׳ וַיֹּאמֶר ׀ שָׁלוֹם לִזְבֹּחַ לַיהוָה בָּאתִי הִתְקַדְּשׁוּ וּבָאתֶם אִתִּי בַּזֶּבַח וַיְקַדֵּשׁ אֶת־יִשַׁי וְאֶת־בָּנָיו וַיִּקְרָא לָהֶם לַזָּבַח׃

ו׳ וַיְהִי בְּבוֹאָם וַיַּרְא אֶת־אֱלִיאָב וַיֹּאמֶר אַךְ נֶגֶד יְהוָה מְשִׁיחוֹ׃ {ס}

ויאמר אך נגד ה׳ משיחו. ויאמר בלבו, אך אמת הוא זה:

ז׳ וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־שְׁמוּאֵל אַל־תַּבֵּט אֶל־מַרְאֵהוּ וְאֶל־גְּבַהּ קוֹמָתוֹ כִּי מְאַסְתִּיהוּ כִּי ׀ לֹא אֲשֶׁר יִרְאֶה הָאָדָם כִּי הָאָדָם יִרְאֶה לַעֵינַיִם וַיהוָה יִרְאֶה לַלֵּבָב׃

אל תבט אל מראהו אל יופי תארו:

כי מאסתיהו. לפי שכעסן הוא, כמה שנאמר (לקמן יז כח): ויחר אף אליאב בדוד:

כי לא אשר יראה האדם. אף על פי שקראת לעצמך רואה, שאמרת לשאול (לעיל ט יט): אנכי הרואה, כאן אני מודיעך שאינך רואה:

ח׳ וַיִּקְרָא יִשַׁי ׀ אֶל־אֲבִינָדָב וַיַּעֲבִרֵהוּ לִפְנֵי שְׁמוּאֵל וַיֹּאמֶר גַּם־בָּזֶה לֹא־בָחַר יְהוָה׃

ט׳ וַיַּעֲבֵר יִשַׁי שַׁמָּה וַיֹּאמֶר גַּם־בָּזֶה לֹא־בָחַר יְהוָה׃

ויעבר ישי שמה. הוא שמעא:

י׳ וַיַּעֲבֵר יִשַׁי שִׁבְעַת בָּנָיו לִפְנֵי שְׁמוּאֵל וַיֹּאמֶר שְׁמוּאֵל ׀ אֶל־יִשַׁי לֹא־בָחַר יְהוָה בָּאֵלֶּה׃

י״א וַיֹּאמֶר שְׁמוּאֵל אֶל־יִשַׁי ׀ הַתַּמּוּ הַנְּעָרִים וַיֹּאמֶר עוֹד שָׁאַר הַקָּטָן וְהִנֵּה רֹעֶה בַּצֹּאן וַיֹּאמֶר שְׁמוּאֵל אֶל־יִשַׁי שִׁלְחָה וְקָחֻנּוּ כִּי לֹא נָסֹב עַד־בֹּאוֹ פֹּה׃

שאר הקטן. נשאר הקטן:

לא נסוב. לא נשב לאכול, כל מושב סעודה קרויה הסבה:

י״ב וַיִּשְׁלַח וַיְבִיאֵהוּ וְהוּא אַדְמוֹנִי עִם־יְפֵה עֵינַיִם וְטוֹב רֹאִי {פ}
וַיֹּאמֶר יְהוָה קוּם מְשָׁחֵהוּ כִּי־זֶה הוּא׃

י״ג וַיִּקַּח שְׁמוּאֵל אֶת־קֶרֶן הַשֶּׁמֶן וַיִּמְשַׁח אֹתוֹ בְּקֶרֶב אֶחָיו וַתִּצְלַח רוּחַ־יְהוָה אֶל־דָּוִד מֵהַיּוֹם הַהוּא וָמָעְלָה וַיָּקָם שְׁמוּאֵל וַיֵּלֶךְ הָרָמָתָה׃

ותצלח רוח ה׳. רוח גבורה׃

י״ד וְרוּחַ יְהוָה סָרָה מֵעִם שָׁאוּל וּבִעָתַתּוּ רוּחַ־רָעָה מֵאֵת יְהוָה׃

ט״ו וַיֹּאמְרוּ עַבְדֵי־שָׁאוּל אֵלָיו הִנֵּה־נָא רוּחַ־אֱלֹהִים רָעָה מְבַעַתֶּךָּ׃

ט״ז יֹאמַר־נָא אֲדֹנֵינוּ עֲבָדֶיךָ לְפָנֶיךָ יְבַקְשׁוּ אִישׁ יֹדֵעַ מְנַגֵּן בַּכִּנּוֹר וְהָיָה בְּהְיוֹת עָלֶיךָ רוּחַ־אֱלֹהִים רָעָה וְנִגֵּן בְּיָדוֹ וְטוֹב לָךְ׃ {פ}

עבדיך לפניך. הנה עבדיך לפניך אשר יעשו מצותיך׃

י״ז וַיֹּאמֶר שָׁאוּל אֶל־עֲבָדָיו רְאוּ־נָא לִי אִישׁ מֵיטִיב לְנַגֵּן וַהֲבִיאוֹתֶם אֵלָי׃

י״ח וַיַּעַן אֶחָד מֵהַנְּעָרִים וַיֹּאמֶר הִנֵּה רָאִיתִי בֵן לְיִשַׁי בֵּית הַלַּחְמִי יֹדֵעַ נַגֵּן וְגִבּוֹר חַיִל וְאִישׁ מִלְחָמָה וּנְבוֹן דָּבָר וְאִישׁ תֹּאַר וַיהוָה עִמּוֹ׃

אחד מהנערים. מיוחד שבהם, דואג האדומי׃

יודע נגן. כל עצמו נתכוון להכניס עין רעה של שאול בדוד, שיתקנא בו׃

י״ט וַיִּשְׁלַח שָׁאוּל מַלְאָכִים אֶל־יִשַׁי וַיֹּאמֶר שִׁלְחָה אֵלַי אֶת־דָּוִד בִּנְךָ אֲשֶׁר בַּצֹּאן׃

כ׳ וַיִּקַּח יִשַׁי חֲמוֹר לֶחֶם וְנֹאד יַיִן וּגְדִי עִזִּים אֶחָד וַיִּשְׁלַח בְּיַד־דָּוִד בְּנוֹ אֶל־שָׁאוּל׃

כ״א וַיָּבֹא דָוִד אֶל־שָׁאוּל וַיַּעֲמֹד לְפָנָיו וַיֶּאֱהָבֵהוּ מְאֹד וַיְהִי־לוֹ נֹשֵׂא כֵלִים׃

כ״ב וַיִּשְׁלַח שָׁאוּל אֶל־יִשַׁי לֵאמֹר יַעֲמָד־נָא דָוִד לְפָנַי כִּי־מָצָא חֵן בְּעֵינָי׃

כ״ג וְהָיָה בִּהְיוֹת רוּחַ־אֱלֹהִים אֶל־שָׁאוּל וְלָקַח דָּוִד אֶת־הַכִּנּוֹר וְנִגַּן בְּיָדוֹ וְרָוַח לְשָׁאוּל וְטוֹב לוֹ וְסָרָה מֵעָלָיו רוּחַ הָרָעָה׃ {פ}

פרק י״ז

א׳ וַיַּאַסְפוּ פְלִשְׁתִּים אֶת־מַחֲנֵיהֶם לַמִּלְחָמָה וַיֵּאָסְפוּ שֹׂכֹה אֲשֶׁר לִיהוּדָה וַיַּחֲנוּ בֵּין־שׂוֹכֹה וּבֵין־עֲזֵקָה בְּאֶפֶס דַּמִּים׃

באפס דמים. כך שם המקום׃

ב׳ וְשָׁאוּל וְאִישׁ־יִשְׂרָאֵל נֶאֶסְפוּ וַיַּחֲנוּ בְּעֶמֶק הָאֵלָה וַיַּעַרְכוּ מִלְחָמָה לִקְרַאת פְּלִשְׁתִּים׃

ג׳ וּפְלִשְׁתִּים עֹמְדִים אֶל־הָהָר מִזֶּה וְיִשְׂרָאֵל עֹמְדִים אֶל־הָהָר מִזֶּה וְהַגַּיְא בֵּינֵיהֶם׃

ד׳ וַיֵּצֵא אִישׁ־הַבֵּנַיִם מִמַּחֲנוֹת פְּלִשְׁתִּים גָּלְיָת שְׁמוֹ מִגַּת גָּבְהוֹ שֵׁשׁ אַמּוֹת וָזָרֶת׃

איש הבנים. גבור ליצא ממערכתו, לעמוד בין שתי המערכות׃

ה׳ וְכוֹבַע נְחֹשֶׁת עַל־רֹאשׁוֹ וְשִׁרְיוֹן קַשְׂקַשִּׂים הוּא לָבוּשׁ וּמִשְׁקַל הַשִּׁרְיוֹן חֲמֵשֶׁת־אֲלָפִים שְׁקָלִים נְחֹשֶׁת׃

ושריון קשקשים. כמין קשקשות דגים עשוין מברזל, נופלים על גב השריון [ס״א נקבי השריון], קשקשת לכל נקב׃

ו וּמִצְחַת נְחֹשֶׁת עַל־רַגְלָיו וְכִידוֹן נְחֹשֶׁת בֵּין כְּתֵפָיו׃

ומצחת נחשת. כמין יד ברזל היוצא מן הכובע כנגד החוטים, שקורין נש״ל בלע״ז, והיתה מגעת לו עד רגליו׃

וכידון נחשת. תרגם יונתן׃ ומסחפא דנחשא נפיק מן קולסא ומטל בין כתפוהי. פירוש׃ כמין חנית נחשת בולטת מן הכובע, ונמשכת בין כתפיו, להגן על צווארו מן החרב׃

ז (וחץ) [וְעֵץ] חֲנִיתוֹ כִּמְנוֹר אֹרְגִים וְלַהֲבָת חֲנִיתוֹ שֵׁשׁ־מֵאוֹת שְׁקָלִים בַּרְזֶל וְנֹשֵׂא הַצִּנָּה הֹלֵךְ לְפָנָיו׃

כמנור אורגים. תרגם יונתן כאכסן דגרדאין, אינשובל״א בלע״ז׃

שש מאות שקלים. כל השקלים האמורים בנביאים, מנים׃

ח וַיַּעֲמֹד וַיִּקְרָא אֶל־מַעַרְכֹת יִשְׂרָאֵל וַיֹּאמֶר לָהֶם לָמָּה תֵצְאוּ לַעֲרֹךְ מִלְחָמָה הֲלוֹא אָנֹכִי הַפְּלִשְׁתִּי וְאַתֶּם עַבָדִים לְשָׁאוּל בְּרוּ־לָכֶם אִישׁ וְיֵרֶד אֵלָי׃

למה תצאו. כולכם לערוך מלחמה, ילחם אחד כנגדי בשביל כולכם, ובתנאי שהוא מפורש׃ אם יוכל להלחם אתי וגו׳׃

הלא אנכי הפלשתי. איני לא שר מאה ולא שר אלף, אלא פלשתי כאחד מן האחרים, ואף על פי שנלחמתי להם כמה מלחמות, אני הרגתי חפני ופנחס, ושביתי את הארון, ואתם נעשיתם עבדים לשאול, ולא הושיע אתכם מימיו בגבורתו׃

ברו לכם. בררו לכם׃

איש. את שאול, וירד אלי׃

ט אִם־יוּכַל לְהִלָּחֵם אִתִּי וְהִכָּנִי וְהָיִינוּ לָכֶם לַעֲבָדִים וְאִם־אֲנִי אוּכַל־לוֹ וְהִכִּיתִיו וִהְיִיתֶם לָנוּ לַעֲבָדִים וַעֲבַדְתֶּם אֹתָנוּ׃

י וַיֹּאמֶר הַפְּלִשְׁתִּי אֲנִי חֵרַפְתִּי אֶת־מַעַרְכוֹת יִשְׂרָאֵל הַיּוֹם הַזֶּה תְּנוּ־לִי אִישׁ וְנִלָּחֲמָה יָחַד׃

יא וַיִּשְׁמַע שָׁאוּל וְכָל־יִשְׂרָאֵל אֶת־דִּבְרֵי הַפְּלִשְׁתִּי הָאֵלֶּה וַיֵּחַתּוּ וַיִּרְאוּ מְאֹד׃ {פ}

יב וְדָוִד בֶּן־אִישׁ אֶפְרָתִי הַזֶּה מִבֵּית לֶחֶם יְהוּדָה וּשְׁמוֹ יִשַׁי וְלוֹ שְׁמֹנָה בָנִים וְהָאִישׁ בִּימֵי שָׁאוּל זָקֵן בָּא בָאֲנָשִׁים׃

אפרתי. בית לחם יושבת בארץ אפרת׃

ולו שמנה בנים. ומה שכתוב (בדברי הימים א ב טו)׃ ׳אוצם הששי דוד השביעי׳ ולא כתב יותר, יש לומר שאחד מת בלא בנים, ולפיכך לא כתבו שם׃

באנשים. נמנה בכנסיות החשובים׃

יג וַיֵּלְכוּ שְׁלֹשֶׁת בְּנֵי־יִשַׁי הַגְּדֹלִים הָלְכוּ אַחֲרֵי־שָׁאוּל לַמִּלְחָמָה וְשֵׁם | שְׁלֹשֶׁת בָּנָיו אֲשֶׁר הָלְכוּ בַּמִּלְחָמָה אֱלִיאָב הַבְּכוֹר וּמִשְׁנֵהוּ אֲבִינָדָב וְהַשְּׁלִשִׁי שַׁמָּה׃

יד וְדָוִד הוּא הַקָּטָן וּשְׁלֹשָׁה הַגְּדֹלִים הָלְכוּ אַחֲרֵי שָׁאוּל׃ {ס}

ודוד הוא הקטן. שהיה בבית שאול מקודם לכן לנגן לפניו׃

טו וְדָוִד הָלוֹךְ וָשׁוֹב מֵעַל שָׁאוּל לִרְעוֹת אֶת־צֹאן אָבִיו בֵּית לָחֶם׃

ודוד הולך. היה הולך ושב תמיד מאצל שאול לבית אביו׃

טז וַיִּגַּשׁ הַפְּלִשְׁתִּי הַשְׁכֵּם וְהַעֲרֵב וַיִּתְיַצֵּב אַרְבָּעִים יוֹם׃ {פ}

השכם והערב. אמרו רבותינו (סוטה מב ב)׃ כדי לבטלם מקריאת שמע׃

יז וַיֹּאמֶר יִשַׁי לְדָוִד בְּנוֹ קַח־נָא לְאַחֶיךָ אֵיפַת הַקָּלִיא הַזֶּה וַעֲשָׂרָה לֶחֶם הַזֶּה וְהָרֵץ הַמַּחֲנֶה לְאַחֶיךָ׃

י״ח וְאֶת עֲשֶׂרֶת חַרְצֵי הֶחָלָב֙ הָאֵ֔לֶּה תָּבִ֖יא לְשַׂר־הָאָ֑לֶף וְאֶת־אֲחִ֣יךָ תִּפְקֹ֔ד לְשָׁל֖וֹם וְאֶת־עֲרֻבָּתָ֥ם תִּקָּֽח׃

חריצי החלב. (תרגום:) גובנין דחלבא׃

לשר האלף. אני אומר: לשר של אותו אלף שאחיו (ס״א שאני) ממנו, שלכל השבטים היו שרי אלפים לפי אלפיהם, ואני שמעתי: לשר האלף זה יהונתן, שאמר עליו (לעיל יג ב): ואלף היו עם יונתן בגבעת בנימין׃

ואת ערובתם תקח. ואת ערובת הצלתם ושלומם, תקח באזניך ובלבבך, ותגד לי וכן תרגם יונתן: וית טיביהון תייתי׃

ערובתם. לשון הצלה, כמו (תהלים קיט קכב) ערוב עבדך לטוב, גרנטי״ש בלע״ז ורבותינו אמרו (שבת נו א): גט כריתות יקח מאתם ויביא לנשותיהם, להפריד עירוב שבינו לבינה׃

י״ט וְשָׁאוּל֙ וְהַמָּ֣ה וְכָל־אִ֔ישׁ יִשְׂרָאֵ֖ל בְּעֵ֣מֶק הָאֵלָ֑ה נִלְחָמִ֕ים עִם־פְּלִשְׁתִּ֖ים׃ {ס}

כ׳ וַיַּשְׁכֵּ֤ם דָּוִד֙ בַּבֹּ֔קֶר וַיִּטֹּ֖שׁ אֶת־הַצֹּ֑אן עַל־שֹׁמֵ֣ר וַיִּשָּׂ֗א וַיֵּ֙לֶךְ֙ כַּאֲשֶׁ֣ר צִוָּ֔הוּ יִשַׁ֖י וַיָּבֹ֣א הַמַּעְגָּלָ֑ה וְהַחַ֗יִל הַיֹּצֵא֙ אֶל־הַמַּעֲרָכָ֔ה וְהֵרִ֖עוּ בַּמִּלְחָמָֽה׃

המעגלה. סביבות המחנה עושים מעגל, והיוצא חוץ, לפנים או לאחור, מתחייב. לפנים, שמא ירוצו עליו בני מערכות האויבים, לאחור, מבקש הוא לנוס׃

כ״א וַתַּעֲרֹ֥ךְ יִשְׂרָאֵ֖ל וּפְלִשְׁתִּ֑ים מַעֲרָכָ֖ה לִקְרַ֥את מַעֲרָכָֽה׃

ותערוך ישראל. מערכת ישראל׃

כ״ב וַיִּטֹּשׁ֙ דָּוִ֔ד אֶת־הַכֵּלִ֖ים מֵעָלָ֑יו עַל־יַ֣ד׀ שׁוֹמֶ֣ר הַכֵּלִ֗ים וַיָּ֙רָץ֙ הַמַּעֲרָכָ֔ה וַיָּבֹ֕א וַיִּשְׁאַ֖ל לְאֶחָ֥יו לְשָׁלֽוֹם׃

שומר הכלים. של בני הצבא׃

כ״ג וְהוּא֙ | מְדַבֵּ֣ר עִמָּ֔ם וְהִנֵּ֣ה אִ֔ישׁ הַבֵּנַ֖יִם עוֹלֶ֣ה גָלְיָ֑תָ֚ הַפְּלִשְׁתִּ֣י שְׁמ֔וֹ מִגַּ֖ת (ממערות) [מִמַּעַרְכ֣וֹת] פְּלִשְׁתִּ֑ים וַיְדַבֵּ֕ר כַּדְּבָרִ֥ים הָאֵ֖לֶּה וַיִּשְׁמַ֥ע דָּוִֽד׃

ממערות פלשתים. כתיב, רבותינו דרשו (סוטה מב ב): מאה בני אדם הערו בערפה אמו, כשפירשה מאחרי רות ונעמי חמותה׃

כ״ד וְכֹל֙ אִ֣ישׁ יִשְׂרָאֵ֔ל בִּרְאוֹתָ֖ם אֶת־הָאִ֑ישׁ וַיָּנֻ֣סוּ֔ מִפָּנָ֖יו וַיִּירְא֥וּ מְאֹֽד׃

כ״ה וַיֹּ֣אמֶר | אִ֣ישׁ יִשְׂרָאֵ֗ל הַרְאִיתֶ֙ם֙ הָאִ֣ישׁ הָעֹלֶ֔ה כִּ֥י לְחָרֵ֖ף אֶת־יִשְׂרָאֵ֣ל עֹלֶ֑ה וְהָיָ֡ה הָאִישׁ֩ אֲשֶׁר־יַכֶּ֨נּוּ יַעְשְׁרֶ֜נּוּ הַמֶּ֣לֶךְ | עֹ֣שֶׁר גָּד֗וֹל וְאֶת־בִּתּ֙וֹ֙ יִתֶּן־לוֹ֔ וְאֶת־בֵּ֥ית אָבִ֖יו יַעֲשֶׂ֣ה חָפְשִׁ֑י בְּיִשְׂרָאֵ֖ל׃ {פ}

יעשה חפשי. מדברים האמורים במשפטי המלוכה׃

כ״ו וַיֹּ֣אמֶר דָּוִד֮ אֶל־הָאֲנָשִׁים֒ הָעֹמְדִ֣ים עִמּ֔וֹ לֵאמֹ֖ר מַה־יֵּעָשֶׂ֣ה לָאִ֑ישׁ אֲשֶׁ֤ר יַכֶּה֙ אֶת־הַפְּלִשְׁתִּ֣י הַזֶּ֔ה וְהֵסִ֥יר חֶרְפָּ֖ה מֵעַ֣ל יִשְׂרָאֵ֑ל כִּ֣י מִ֤י הַפְּלִשְׁתִּי֙ הֶֽעָרֵ֣ל הַזֶּ֔ה כִּ֥י חֵרֵ֖ף מַעַרְכ֥וֹת אֱלֹקִ֥ים חַיִּֽים׃

כ״ז וַיֹּ֣אמֶר לוֹ֮ הָעָם֒ כַּדָּבָ֣ר הַזֶּ֔ה לֵאמֹ֖ר כֹּ֥ה יֵעָשֶׂ֖ה לָאִ֑ישׁ אֲשֶׁ֥ר יַכֶּֽנּוּ׃

כ״ח וַיִּשְׁמַ֣ע אֱלִיאָ֣ב אָחִ֗יו הַגָּדוֹל֮ בְּדַבְּרוֹ֒ אֶל־הָאֲנָשִׁ֔ים וַיִּֽחַר־אַ֥ף אֱלִיאָ֖ב בְּדָוִ֑ד וַיֹּ֣אמֶר | לָמָּה־זֶּ֤ה יָרַ֙דְתָּ֙ וְעַל־מִ֣י נָטַ֔שְׁתָּ מְעַ֖ט הַצֹּ֣אן הָהֵ֑נָּה֒ בַּמִּדְבָּ֗ר אֲנִ֤י יָדַ֙עְתִּי֙ אֶת־זְדֹנְךָ֔ וְאֵת֙ רַ֣ע לְבָבְךָ֔ כִּ֥י לְמַ֖עַן רְא֥וֹת הַמִּלְחָמָ֖ה יָרָֽדְתָּ׃

כ״ט וַיֹּ֣אמֶר דָּוִ֔ד מֶ֥ה עָשִׂ֖יתִי עַתָּ֣ה הֲלֹ֑וא דָּבָ֖ר הִֽוא׃

ל׳ וַיִּסֹּ֥ב מֵאֶצְלוֹ֖ אֶל־מ֣וּל אַחֵ֑ר וַיֹּ֣אמֶר כַּדָּבָ֣ר הַזֶּ֔ה וַיְשִׁבֵ֥הוּ הָעָ֖ם דָּבָ֥ר כַּדָּבָ֖ר הָרִאשֽׁוֹן׃

ל״א וַיִּשְׁמְעוּ֙ הַדְּבָרִ֔ים אֲשֶׁ֥ר דִּבֶּ֖ר דָּוִ֑ד וַיִּגְּד֥וּ לִפְנֵי־שָׁא֖וּל וַיִּקָּחֵֽהוּ׃

ל״ב וַיֹּ֤אמֶר דָּוִד֙ אֶל־שָׁא֔וּל אַל־יִפֹּ֥ל לֵב־אָדָ֖ם עָלָ֑יו עַבְדְּךָ֙ יֵלֵ֣ךְ וְנִלְחַ֔ם עִם־הַפְּלִשְׁתִּ֖י הַזֶּֽה׃

ל״ג וַיֹּ֤אמֶר שָׁאוּל֙ אֶל־דָּוִ֔ד לֹ֥א תוּכַ֖ל לָלֶ֣כֶת׀ אֶל־הַפְּלִשְׁתִּ֣י הַזֶּ֗ה לְהִלָּחֶם֙ עִמּ֔וֹ כִּֽי־נַ֥עַר אַתָּ֖ה וְה֣וּא אַ֥יִשׁ מִלְחָמָ֖ה מִנְּעֻרָֽיו׃ {ס}

ל״ד וַיֹּ֤אמֶר דָּוִד֙ אֶל־שָׁא֔וּל רֹעֶ֥ה הָיָ֛ה עַבְדְּךָ֖ לְאָבִ֑יו בַּצֹּ֗אן וּבָ֤א הָאֲרִי֙ וְאֶת־הַדֹּ֔ב וְנָשָׂ֥א שֶׂ֖ה מֵהָעֵֽדֶר׃

> **ובא הארי ואת הדוב.** (תרגום:) ואתא אריא ואף דובא׃

ל״ה וְיָצָ֥אתִי אַחֲרָ֖יו וְהִכִּתִ֑יו וְהִצַּלְתִּי֙ מִפִּ֣יו וַיָּ֣קָם עָלַ֔י וְהֶחֱזַקְתִּי֙ בִּזְקָנ֔וֹ וְהִכִּתִ֖יו וַהֲמִיתִֽיו׃

ל״ו גַּ֤ם אֶת־הָאֲרִי֙ גַּם־הַדֹּ֔ב הִכָּ֖ה עַבְדֶּ֑ךָ וְהָיָ֣ה הַפְּלִשְׁתִּ֤י הֶֽעָרֵל֙ הַזֶּ֔ה כְּאַחַ֖ד מֵהֶ֑ם כִּ֥י חֵרֵ֖ף מַעַרְכ֥וֹת אֱלֹהִ֖ים חַיִּֽים׃ {ס}

> **גם את הארי גם הדוב.** הרי אלו רבוין, ארי ושני גוריו, ודוב ושני ילדיו׃

ל״ז וַיֹּ֣אמֶר׀ דָּוִ֗ד יְהוָה֙ אֲשֶׁ֣ר הִצִּלַ֔נִי מִיַּ֖ד הָאֲרִ֣י וּמִיַּ֣ד הַדֹּ֑ב הוּא֙ יַצִּילֵ֔נִי מִיַּ֖ד הַפְּלִשְׁתִּ֥י הַזֶּ֖ה {ס} וַיֹּ֤אמֶר שָׁאוּל֙ אֶל־דָּוִ֔ד לֵ֖ךְ וַיהוָ֥ה יִהְיֶ֖ה עִמָּֽךְ׃

> **ה׳ אשר הצילני מיד הארי.** יודע אני שלא לחנם נזדמן לי הדבר ההוא, אלא שלעתיד אני בא לידי כיוצא בה לתשועת ישראל, ואסמוך עליה ואצא וזה אחד משני צדיקים שנתן להם רמז, וחשו להשכיל לדבר, דוד ומרדכי, שנאמר (אסתר ב יא): ובכל יום ויום מרדכי מתהלך לפני חצר וגו׳, אמר: לא לחנם עלתה בצדקת זו שנתפסה במשכב הערל הזה, אלא שעתידה היא לעמוד לישראל ביום צרה׃

ל״ח וַיַּלְבֵּ֥שׁ שָׁא֖וּל אֶת־דָּוִ֑ד מַדָּ֣יו וְנָתַ֤ן קוֹבַע֙ נְחֹ֣שֶׁת עַל־רֹאשׁ֔וֹ וַיַּלְבֵּ֥שׁ אֹת֖וֹ שִׁרְיֽוֹן׃

> **את דוד מדיו.** נהפכו להיות כמדת דוד משנמשח בשמן המשחה, אף שהיו של שאול שהיה גבוה מכל העם משכמו ומעלה (לעיל ט ב), וכיון שראה שאול כן, הכניס בו עין הרע, והרגיש דוד בדבר׃

ל״ט וַיַּחְגֹּ֥ר דָּוִ֛ד אֶת־חַרְבּ֖וֹ מֵעַ֣ל לְמַדָּ֑יו וַיָּ֣אֶל לָלֶ֔כֶת כִּ֥י לֹא־נִסָּ֖ה וַיֹּ֣אמֶר דָּוִ֔ד אֶל־שָׁא֔וּל לֹ֥א אוּכַ֖ל לָלֶ֣כֶת בָּאֵ֑לֶּה כִּ֥י לֹ֖א נִסִּ֣יתִי וַיְסִרֵ֥ם דָּוִ֖ד מֵעָלָֽיו׃

> **ויואל ללכת.** תרגם יונתן: ולא אבה למיזל. יש תיבות משמשות לשון וחילופו, כמו (ישעיהו י לג): מסעף פארה ; (תהלים נב ז): ושרשך מארץ חיים׃
>
> **כי לא נסה.** (תרגום:) ארי לא אליף׃
>
> **כי לא נסיתי.** (תרגום:) ארי לית בהון ניסא, אין שבחו של נס בכך. לשון אחר: ויואל ללכת, רצה ללכת ולנסות, וכאשר ראה שהיו כבדים עליו, הסירם׃

מ׳ וַיִּקַּ֥ח מַקְלוֹ֖ בְּיָד֑וֹ וַיִּבְחַר־לוֹ֙ חֲמִשָּׁ֣ה חַלְּקֵי־אֲבָנִ֔ים | מִן־הַנַּ֖חַל וַיָּ֣שֶׂם אֹתָ֗ם בִּכְלִי֙ הָרֹעִ֔ים אֲשֶׁר־לוֹ֙ וּבַיַּלְקוּט֔ וְקַלְעוֹ֖ בְּיָד֑וֹ וַיִּגַּ֖שׁ אֶל־הַפְּלִשְׁתִּֽי׃

> **חלוקי אבנים.** אבנים דקות וחלקות׃
>
> **ובילקוט.** ובתרמיליה (תרגום:)׃

מ״א וַיֵּ֤לֶךְ הַפְּלִשְׁתִּי֙ הֹלֵ֣ךְ וְקָרֵ֔ב אֶל־דָּוִ֑ד וְהָאִ֣ישׁ נֹשֵׂ֔א הַצִּנָּ֖ה לְפָנָֽיו׃

מ״ב וַיַּבֵּ֤ט הַפְּלִשְׁתִּי֙ וַיַּרְא֣ אֶת־דָּוִ֔ד וַיִּבְזֵ֖הוּ כִּֽי־הָיָ֣ה נַ֑עַר וְאַדְמֹנִ֥י עִם־יְפֵ֖ה מַרְאֶֽה׃

מ״ג וַיֹּ֤אמֶר הַפְּלִשְׁתִּי֙ אֶל־דָּוִ֔ד הֲכֶלֶב֙ אָנֹכִ֔י כִּֽי־אַתָּ֥ה בָא־אֵלַ֖י בַּמַּקְלוֹת֑ וַיְקַלֵּ֥ל הַפְּלִשְׁתִּ֖י אֶת־דָּוִ֥ד בֵּאלֹהָֽיו׃

מ״ד וַיֹּ֤אמֶר הַפְּלִשְׁתִּי֙ אֶל־דָּוִ֔ד לְכָ֥ה אֵלַ֖י וְאֶתְּנָ֣ה אֶת־בְּשָׂרְךָ֑ לְע֤וֹף הַשָּׁמַ֙יִם֙ וּלְבֶהֱמַ֣ת הַשָּׂדֶ֔ה {ס}

ולבהמת השדה. אין דרך לבהמות לאכול אדם, אמר דוד: כבר נטרפה דעתו של זה, שלי הוא, בא דוד ואמר לו: ונתתי פגר מחנה פלשתים וגו' ולחית הארץ:

מ״ה וַיֹּאמֶר דָּוִד אֶל־הַפְּלִשְׁתִּי אַתָּה בָּא אֵלַי בְּחֶרֶב וּבַחֲנִית וּבְכִידֹן וְאָנֹכִי בָּא־אֵלֶיךָ בְּשֵׁם יְהוָה צְבָאוֹת אֱלֹהֵי מַעַרְכוֹת יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר חֵרַפְתָּ׃

מ״ו הַיּוֹם הַזֶּה יְסַגֶּרְךָ יְהוָה בְּיָדִי וְהִכִּיתִךָ וַהֲסִרֹתִי אֶת־רֹאשְׁךָ מֵעָלֶיךָ וְנָתַתִּי פֶּגֶר מַחֲנֵה פְלִשְׁתִּים׀ הַיּוֹם הַזֶּה לְעוֹף הַשָּׁמַיִם וּלְחַיַּת הָאָרֶץ וְיֵדְעוּ׀ כָּל־הָאָרֶץ כִּי יֵשׁ אֱלֹהִים לְיִשְׂרָאֵל׃

מ״ז וְיֵדְעוּ׀ כָּל־הַקָּהָל הַזֶּה כִּי־לֹא בְחֶרֶב וּבַחֲנִית יְהוֹשִׁיעַ יְהוָה כִּי לַיהוָה׀ הַמִּלְחָמָה וְנָתַן אֶתְכֶם בְּיָדֵנוּ׃ {ס}

מ״ח וְהָיָה כִּי־קָם הַפְּלִשְׁתִּי וַיֵּלֶךְ וַיִּקְרַב לִקְרַאת דָּוִד וַיְמַהֵר דָּוִד וַיָּרָץ הַמַּעֲרָכָה לִקְרַאת הַפְּלִשְׁתִּי׃

מ״ט וַיִּשְׁלַח דָּוִד אֶת־יָדוֹ אֶל־הַכֶּלִי וַיִּקַּח מִשָּׁם אָבֶן׀ וַיְקַלַּע וַיַּךְ אֶת־הַפְּלִשְׁתִּי אֶל־מִצְחוֹ וַתִּטְבַּע הָאָבֶן׀ בְּמִצְחוֹ וַיִּפֹּל עַל־פָּנָיו אָרְצָה׃

ויפל על פניו. לא היה לו לפול אלא לאחוריו, שהרי על מצחו הוכה, אלא כדי שלא יצטער דוד לילך ולחתוך את ראשו, שנשתכר דוד עכשיו שתים עשרה אמות וזרתים, שקומתו שש אמות וזרת, נשתכר מלא קומה לאחוריו, ומלא קומה לפניו (במדרש תהלים):

נ׳ וַיִּתְחַזַּק דָּוִד מִן־הַפְּלִשְׁתִּי׀ בַּקֶּלַע וּבָאָבֶן וַיַּךְ אֶת־הַפְּלִשְׁתִּי וַיְמִתֵהוּ וְחֶרֶב אֵין בְּיַד־דָּוִד׃

נ״א וַיָּרָץ דָּוִד וַיַּעֲמֹד אֶל־הַפְּלִשְׁתִּי וַיִּקַּח אֶת־חַרְבּוֹ וַיִּשְׁלְפֶהָ מִתַּעְרָהּ׀ וַיְמִתֻתֵהוּ וַיִּכְרָת־בָּהּ אֶת־רֹאשׁוֹ וַיִּרְאוּ הַפְּלִשְׁתִּים כִּי־מֵת גִּבּוֹרָם וַיָּנֻסוּ׃

נ״ב וַיָּקֻמוּ אַנְשֵׁי יִשְׂרָאֵל וִיהוּדָה וַיָּרִעוּ וַיִּרְדְּפוּ׀ אֶת־הַפְּלִשְׁתִּים עַד־בּוֹאֲךָ גַּיְא וְעַד שַׁעֲרֵי עֶקְרוֹן וַיִּפְּלוּ חַלְלֵי פְלִשְׁתִּים׀ בְּדֶרֶךְ שַׁעֲרַיִם וְעַד־גַּת וְעַד־עֶקְרוֹן׃

נ״ג וַיָּשֻׁבוּ׀ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מִדְּלֹק אַחֲרֵי פְלִשְׁתִּים וַיְשֹׁסּוּ אֶת־מַחֲנֵיהֶם׃

מדלוק. מרדוף, כמו (בראשית לא לו): דלקת אחרי:

נ״ד וַיִּקַּח דָּוִד׀ אֶת־רֹאשׁ הַפְּלִשְׁתִּי וַיְבִאֵהוּ יְרוּשָׁלִָם וְאֶת־כֵּלָיו שָׂם בְּאָהֳלוֹ׃ {ס}

נ״ה וּכְרְאוֹת שָׁאוּל אֶת־דָּוִד יֹצֵא׀ לִקְרַאת הַפְּלִשְׁתִּי אָמַר אֶל־אַבְנֵר׀ שַׂר הַצָּבָא בֶּן־מִי־זֶה הַנַּעַר אַבְנֵר וַיֹּאמֶר אַבְנֵר חַי־נַפְשְׁךָ הַמֶּלֶךְ אִם־יָדָעְתִּי׃

בן מי זה הנער. וכי לא היה מכירו, והלא כתיב (לעיל טז כא): ויאהבהו מאד ויהי לו נושא כליו, אלא ראהו מתנהג בטכסיסי מלכות, אמר שאול: אם בא ממשפחת פרץ, מלך יהיה, שהמלך פורץ גדר לעשות לו דרך ואין ממחין בידו, ואם ממשפחת זרח בא, חשוב יהיה. אמר לו דואג: עד שאתה שואל אם בא ממשפחה שיהא הוא הגון למלכות אם לאו, שאל אם ראוי לבא בקהל אם לאו, שהרי מרות המואביה בא. אמר לו אבנר: שנינו עמוני ולא עמונית. אמר לו דואג: אם כן ממזר ולא ממזרת. אמר לו: כאן נאמר (דברים כג ה): על דבר אשר לא קדמו אתכם בלחם ובמים, ואין דרך אשה בכך. אמר לו: היה להם לקדם אנשים לקראת אנשים, ונשים לקראת נשים. נשתתק אבנר, אמר לו שאול: **שאל אתה בן מי זה העלם.** למעלה כתיב ׳הנער׳, וכאן כתוב ׳העלם׳, אמר לו: הלכה זו נתעלמה ממך, צא ושאל בבית המדרש, כדאיתא ביבמות (עו ב):

נ״ו וַיֹּאמֶר הַמֶּלֶךְ שְׁאַל אַתָּה בֶּן־מִי־זֶה הָעָלֶם׃ {ס}

נ״ז וּכְשׁוּב דָּוִד מֵהַכּוֹת׀ אֶת־הַפְּלִשְׁתִּי וַיִּקַּח אֹתוֹ׀ אַבְנֵר וַיְבִאֵהוּ לִפְנֵי שָׁאוּל וְרֹאשׁ הַפְּלִשְׁתִּי בְּיָדוֹ׃

נ״ח וַיֹּאמֶר אֵלָיו׀ שָׁאוּל בֶּן־מִי אַתָּה הַנָּעַר וַיֹּאמֶר דָּוִד בֶּן־עַבְדְּךָ יִשַׁי בֵּית הַלַּחְמִי׃

פרק י״ח

א׳ וַיְהִי כְּכַלֹּתוֹ לְדַבֵּר אֶל־שָׁאוּל וְנֶפֶשׁ יְהוֹנָתָן נִקְשְׁרָה בְּנֶפֶשׁ דָּוִד (ויאהבו) [וַיֶּאֱהָבֵהוּ] יְהוֹנָתָן כְּנַפְשׁוֹ׃

ב׳ וַיִּקָּחֵהוּ שָׁאוּל בַּיּוֹם הַהוּא וְלֹא נְתָנוֹ לָשׁוּב בֵּית אָבִיו׃

ג׳ וַיִּכְרֹת יְהוֹנָתָן וְדָוִד בְּרִית בְּאַהֲבָתוֹ אֹתוֹ כְּנַפְשׁוֹ׃

ד׳ וַיִּתְפַּשֵּׁט יְהוֹנָתָן אֶת־הַמְּעִיל אֲשֶׁר עָלָיו וַיִּתְּנֵהוּ לְדָוִד וּמַדָּיו וְעַד־חַרְבּוֹ וְעַד־קַשְׁתּוֹ וְעַד־חֲגֹרוֹ׃

ה׳ וַיֵּצֵא דָּוִד בְּכֹל אֲשֶׁר יִשְׁלָחֶנּוּ שָׁאוּל יַשְׂכִּיל וַיְשִׂמֵהוּ שָׁאוּל עַל אַנְשֵׁי הַמִּלְחָמָה וַיִּיטַב בְּעֵינֵי כָל־הָעָם וְגַם בְּעֵינֵי עַבְדֵי שָׁאוּל׃ {פ}

ו׳ וַיְהִי בְּבוֹאָם בְּשׁוּב דָּוִד מֵהַכּוֹת אֶת־הַפְּלִשְׁתִּי וַתֵּצֶאנָה הַנָּשִׁים מִכָּל־עָרֵי יִשְׂרָאֵל (לשור) [לָשִׁיר] וְהַמְּחֹלוֹת לִקְרַאת שָׁאוּל הַמֶּלֶךְ בְּתֻפִּים בְּשִׂמְחָה וּבְשָׁלְשִׁים׃

> **ובשלשים.** תרגם יונתן: ובצלצלין. מין כלי זמר:

ז׳ וַתַּעֲנֶינָה הַנָּשִׁים הַמְשַׂחֲקוֹת וַתֹּאמֵרְנָה הִכָּה שָׁאוּל בַּאֲלָפָיו וְדָוִד בְּרִבְבֹתָיו׃

ח׳ וַיִּחַר לְשָׁאוּל מְאֹד וַיֵּרַע בְּעֵינָיו הַדָּבָר הַזֶּה וַיֹּאמֶר נָתְנוּ לְדָוִד רְבָבוֹת וְלִי נָתְנוּ הָאֲלָפִים וְעוֹד לוֹ אַךְ הַמְּלוּכָה׃

> **ועוד לו.** ועוד לו מה הוא נחסר שצריך להוסיף לו:
>
> **אך המלוכה.** אינו צריך עוד אלא למלכות:

ט׳ וַיְהִי שָׁאוּל (עון) [עוֹיֵן] אֶת־דָּוִד מֵהַיּוֹם הַהוּא וָהָלְאָה׃ {ס}

> **עוין.** (תרגום:) עין רעה:

י׳ וַיְהִי מִמָּחֳרָת וַתִּצְלַח רוּחַ אֱלֹהִים | רָעָה | אֶל־שָׁאוּל וַיִּתְנַבֵּא בְתוֹךְ־הַבַּיִת וְדָוִד מְנַגֵּן בְּיָדוֹ כְּיוֹם | בְּיוֹם וְהַחֲנִית בְּיַד־שָׁאוּל׃

> **יתנבא.** ואשתטי נביא ושוטה מדברים דברי רמזים שאינם ניכרים:

י״א וַיָּטֶל שָׁאוּל אֶת־הַחֲנִית וַיֹּאמֶר אַכֶּה בְדָוִד וּבְקִירוֹ וַיִּפְּךְ דָּוִד מִפָּנָיו פַּעֲמָיִם׃

> **אכה בדוד ובקירו.** מכה אחת אכה, שיכנס החנית בדוד ובקיר:

י״ב וַיִּרָא שָׁאוּל מִלִּפְנֵי דָוִד כִּי־הָיָה יְהוָה עִמּוֹ וּמֵעִם שָׁאוּל סָר׃

י״ג וַיְסִרֵהוּ שָׁאוּל מֵעִמּוֹ וַיְשִׂמֵהוּ לוֹ שַׂר־אָלֶף וַיֵּצֵא וַיָּבֹא לִפְנֵי הָעָם׃ {ס}

י״ד וַיְהִי דָוִד לְכֹל־דְּרָכָו מַשְׂכִּיל וַיהוָה עִמּוֹ׃

> **משכיל.** מצליח:

ט״ו וַיַּרְא שָׁאוּל אֲשֶׁר־הוּא מַשְׂכִּיל מְאֹד וַיָּגָר מִפָּנָיו׃

ט״ז וְכָל־יִשְׂרָאֵל וִיהוּדָה אֹהֵב אֶת־דָּוִד כִּי־הוּא יוֹצֵא וָבָא לִפְנֵיהֶם׃ {פ}

י״ז וַיֹּאמֶר שָׁאוּל אֶל־דָּוִד הִנֵּה בִתִּי הַגְּדוֹלָה מֵרַב אֹתָהּ אֶתֶּן־לְךָ לְאִשָּׁה אַךְ הֱיֵה־לִי לְבֶן־חַיִל וְהִלָּחֶם מִלְחֲמוֹת יְהוָה וְשָׁאוּל אָמַר אַל־תְּהִי יָדִי בּוֹ וּתְהִי־בוֹ יַד־פְּלִשְׁתִּים׃ {ס}

ושאול אמר. בלבו׃

אל תהי ידי בו. פן אענש׃

ותהי בו יד פלשתים. לכך אמר לו והלחם מלחמות ה׳׃

י״ח וַיֹּאמֶר דָּוִד אֶל־שָׁאוּל מִי אָנֹכִי וּמִי חַיֵּי מִשְׁפַּחַת אָבִי בְיִשְׂרָאֵל כִּי־אֶהְיֶה חָתָן לַמֶּלֶךְ׃

י״ט וַיְהִי בְּעֵת תֵּת אֶת־מֵרַב בַּת־שָׁאוּל לְדָוִד וְהִיא נִתְּנָה לְעַדְרִיאֵל הַמְּחֹלָתִי לְאִשָּׁה׃

בעת תת. כשהגיע זמן שקבעו לתתה לו, ובעוד שהיו מתעסקים לתתה לו, נתגלגל הדבר ונתנה לעדריאל׃

כ׳ וַתֶּאֱהַב מִיכַל בַּת־שָׁאוּל אֶת־דָּוִד וַיַּגִּדוּ לְשָׁאוּל וַיִּשַׁר הַדָּבָר בְּעֵינָיו׃

כ״א וַיֹּאמֶר שָׁאוּל אֶתְּנֶנָּה לוֹ וּתְהִי־לוֹ לְמוֹקֵשׁ וּתְהִי־בוֹ יַד־פְּלִשְׁתִּים וַיֹּאמֶר שָׁאוּל אֶל־דָּוִד בִּשְׁתַּיִם תִּתְחַתֵּן בִּי הַיּוֹם׃

בשתים תתחתן בי. שתי בנות יש לי, באחת מהן תתחתן בי וכן תרגם יונתן׃ בחדא מתרין. כיוצא בו (שמואל-ב כד יב)׃ שלש אנכי נוטל עליך. אחת משלש, כמו שמפורש שם׃ בחר לך אחת מהם׃

כ״ב וַיְצַו שָׁאוּל אֶת־עֲבָדָו דַּבְּרוּ אֶל־דָּוִד בַּלָּט לֵאמֹר הִנֵּה חָפֵץ בְּךָ הַמֶּלֶךְ וְכָל־עֲבָדָיו אֲהֵבוּךָ וְעַתָּה הִתְחַתֵּן בַּמֶּלֶךְ׃

כ״ג וַיְדַבְּרוּ עַבְדֵי שָׁאוּל בְּאָזְנֵי דָוִד אֶת־הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה וַיֹּאמֶר דָּוִד הַנָּקֵל בְּעֵינֵיכֶם הִתְחַתֵּן בַּמֶּלֶךְ וְאָנֹכִי אִישׁ־רָשׁ וְנִקְלֶה׃

כ״ד וַיַּגִּדוּ עַבְדֵי שָׁאוּל לוֹ לֵאמֹר כַּדְּבָרִים הָאֵלֶּה דִּבֶּר דָּוִד׃

כ״ה וַיֹּאמֶר שָׁאוּל כֹּה־תֹאמְרוּ לְדָוִד אֵין־חֵפֶץ לַמֶּלֶךְ בְּמֹהַר כִּי בְּמֵאָה עָרְלוֹת פְּלִשְׁתִּים לְהִנָּקֵם בְּאֹיְבֵי הַמֶּלֶךְ וְשָׁאוּל חָשַׁב לְהַפִּיל אֶת־דָּוִד בְּיַד־פְּלִשְׁתִּים׃

כ״ו וַיַּגִּדוּ עַבְדָיו לְדָוִד אֶת־הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה וַיִּשַׁר הַדָּבָר בְּעֵינֵי דָוִד לְהִתְחַתֵּן בַּמֶּלֶךְ וְלֹא מָלְאוּ הַיָּמִים׃

ולא מלאו הימים. לא המתין עד מלאת הימים שקבע לו להביא את מאה הערלות׃

כ״ז וַיָּקָם דָּוִד וַיֵּלֶךְ | הוּא וַאֲנָשָׁיו וַיַּךְ בַּפְּלִשְׁתִּים מָאתַיִם אִישׁ וַיָּבֵא דָוִד אֶת־עָרְלֹתֵיהֶם וַיְמַלְאוּם לַמֶּלֶךְ לְהִתְחַתֵּן בַּמֶּלֶךְ וַיִּתֶּן־לוֹ שָׁאוּל אֶת־מִיכַל בִּתּוֹ לְאִשָּׁה׃ {ס}

ויקם דוד וילך הוא ואנשיו וגו׳ וימלאום. פרישנטי״ר בלע״ז׃

כ״ח וַיַּרְא שָׁאוּל וַיֵּדַע כִּי יְהוָה עִם־דָּוִד וּמִיכַל בַּת־שָׁאוּל אֲהֵבָתְהוּ׃

כ״ט וַיֹּסֶף שָׁאוּל לְיִרְא מִפְּנֵי דָוִד עוֹד וַיְהִי שָׁאוּל אֹיֵב אֶת־דָּוִד כָּל־הַיָּמִים׃ {פ}

לרא. ליראה׃

ל׳ וַיֵּצְאוּ שָׂרֵי פְלִשְׁתִּים וַיְהִי | מִדֵּי צֵאתָם שָׂכַל דָּוִד מִכֹּל עַבְדֵי שָׁאוּל וַיִּיקַר שְׁמוֹ מְאֹד׃ {ס}

ויצאו שרי פלשתים. לבא בגדודים לשלול שלל בישראל׃

פרק י״ט

א וַיְדַבֵּר שָׁאוּל אֶל־יוֹנָתָן בְּנוֹ וְאֶל־כָּל־עֲבָדָיו לְהָמִית אֶת־דָּוִד וִיהוֹנָתָן בֶּן־שָׁאוּל חָפֵץ בְּדָוִד מְאֹד׃

ב וַיַּגֶּד יְהוֹנָתָן לְדָוִד לֵאמֹר מְבַקֵּשׁ שָׁאוּל אָבִי לַהֲמִיתֶךָ וְעַתָּה הִשָּׁמֶר־נָא בַבֹּקֶר וְיָשַׁבְתָּ בַסֵּתֶר וְנַחְבָּאתָ׃

ג וַאֲנִי אֵצֵא וְעָמַדְתִּי לְיַד־אָבִי בַּשָּׂדֶה אֲשֶׁר אַתָּה שָׁם וַאֲנִי אֲדַבֵּר בְּךָ אֶל־אָבִי וְרָאִיתִי מֶה וְהִגַּדְתִּי לָךְ׃ {ס}

ליד אבי. סמוך לאבי, איינשיי״ש בלע״ז׃

ד וַיְדַבֵּר יְהוֹנָתָן בְּדָוִד טּוֹב אֶל־שָׁאוּל אָבִיו וַיֹּאמֶר אֵלָיו אַל־יֶחֱטָא הַמֶּלֶךְ בְּעַבְדּוֹ בְּדָוִד כִּי לוֹא חָטָא לָךְ וְכִי מַעֲשָׂיו טוֹב־לְךָ מְאֹד׃

ה וַיָּשֶׂם אֶת־נַפְשׁוֹ בְכַפּוֹ וַיַּךְ אֶת־הַפְּלִשְׁתִּי וַיַּעַשׂ יְהוָה תְּשׁוּעָה גְדוֹלָה לְכָל־יִשְׂרָאֵל רָאִיתָ וַתִּשְׂמַח וְלָמָּה תֶחֱטָא־דָם לָנָקִי לְהָמִית אֶת־דָּוִד חִנָּם׃

ו וַיִּשְׁמַע שָׁאוּל בְּקוֹל יְהוֹנָתָן וַיִּשָּׁבַע שָׁאוּל חַי־יְהוָה אִם־יוּמָת׃

ז וַיִּקְרָא יְהוֹנָתָן לְדָוִד וַיַּגֶּד־לוֹ יְהוֹנָתָן אֵת כָּל־הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה וַיָּבֵא יְהוֹנָתָן אֶת־דָּוִד אֶל־שָׁאוּל וַיְהִי לְפָנָיו כְּאֶתְמוֹל שִׁלְשׁוֹם׃ {ס}

ח וַתּוֹסֶף הַמִּלְחָמָה לִהְיוֹת וַיֵּצֵא דָוִד וַיִּלָּחֶם בַּפְּלִשְׁתִּים וַיַּךְ בָּהֶם מַכָּה גְדוֹלָה וַיָּנֻסוּ מִפָּנָיו׃

ט וַתְּהִי רוּחַ יְהוָה | רָעָה אֶל־שָׁאוּל וְהוּא בְּבֵיתוֹ יֹשֵׁב וַחֲנִיתוֹ בְיָדוֹ וְדָוִד מְנַגֵּן בְּיָד׃

י וַיְבַקֵּשׁ שָׁאוּל לְהַכּוֹת בַּחֲנִית בְּדָוִד וּבַקִּיר וַיִּפְטַר מִפְּנֵי שָׁאוּל וַיַּךְ אֶת־הַחֲנִית בַּקִּיר וְדָוִד נָס וַיִּמָּלֵט בַּלַּיְלָה הוּא׃ {פ}

יא וַיִּשְׁלַח שָׁאוּל מַלְאָכִים אֶל־בֵּית דָּוִד לְשָׁמְרוֹ וְלַהֲמִיתוֹ בַּבֹּקֶר וַתַּגֶּד לְדָוִד מִיכַל אִשְׁתּוֹ לֵאמֹר אִם־אֵינְךָ מְמַלֵּט אֶת־נַפְשְׁךָ הַלַּיְלָה מָחָר אַתָּה מוּמָת׃

יב וַתֹּרֶד מִיכַל אֶת־דָּוִד בְּעַד הַחַלּוֹן וַיֵּלֶךְ וַיִּבְרַח וַיִּמָּלֵט׃

יג וַתִּקַּח מִיכַל אֶת־הַתְּרָפִים וַתָּשֶׂם אֶל־הַמִּטָּה וְאֵת כְּבִיר הָעִזִּים שָׂמָה מְרַאֲשֹׁתָיו וַתְּכַס בַּבָּגֶד׃ {ס}

ותקח מיכל. כדי שלא יבינו שברח וירדפו אחריו׃

את התרפים. עשויים בדמות גוף אדם׃

כביר העזים. עור מופשט שלם כחמת, פלוצי״ל בלע״ז׃

שמה מראשותיו. לפי שאין לתרפים שיער, וזה דומה לשיער אדם׃

יד וַיִּשְׁלַח שָׁאוּל מַלְאָכִים לָקַחַת אֶת־דָּוִד וַתֹּאמֶר חֹלֶה הוּא׃ {ס}

טו וַיִּשְׁלַח שָׁאוּל אֶת־הַמַּלְאָכִים לִרְאוֹת אֶת־דָּוִד לֵאמֹר הַעֲלוּ אֹתוֹ בַמִּטָּה אֵלַי לַהֲמִתוֹ׃

טז וַיָּבֹאוּ הַמַּלְאָכִים וְהִנֵּה הַתְּרָפִים אֶל־הַמִּטָּה וּכְבִיר הָעִזִּים מְרַאֲשֹׁתָיו׃ {ס}

יז וַיֹּאמֶר שָׁאוּל אֶל־מִיכַל לָמָּה כָּכָה רִמִּיתִנִי וַתְּשַׁלְּחִי אֶת־אֹיְבִי וַיִּמָּלֵט וַתֹּאמֶר מִיכַל אֶל־שָׁאוּל הוּא־אָמַר אֵלַי שַׁלְּחֵנִי לָמָּה אֲמִיתֶךָּ׃

הוא אמר אלי וגו׳. אתה מסרתני ביד לסטים אחד, שלף חרבו עלי עד ששלחתיו׃

י״ח וְדָוִד בָּרַח וַיִּמָּלֵט וַיָּבֹא אֶל־שְׁמוּאֵל֙ הָרָמָתָה וַיַּגֶּד־לוֹ אֵת כָּל־אֲשֶׁר עָשָׂה־לוֹ שָׁאוּל וַיֵּלֶךְ הוּא֙ וּשְׁמוּאֵ֔ל וַיֵּשְׁבוּ (בנוית) [בְּנָיוֹת]׃

י״ט וַיַּגֶּד לְשָׁאוּל לֵאמֹר הִנֵּה דָוִד (בנוית) [בְּנָיוֹת] בָּרָמָה׃

> **בניות.** (תרגום:) בבית אולפנא׃

כ׳ וַיִּשְׁלַח שָׁאוּל֙ מַלְאָכִ֔ים לָקַחַת אֶת־דָּוִ֑ד וַיַּ֗רְא אֶת־לַהֲקַ֤ת הַנְּבִיאִים֙ נִבְּאִ֔ים וּשְׁמוּאֵ֖ל עֹמֵ֣ד נִצָּ֔ב עֲלֵיהֶ֑ם וַתְּהִ֤י עַל־מַלְאֲכֵי֙ שָׁא֣וּל רוּחַ֔ אֱלֹהִ֖ים וַיִּתְנַבְּא֥וּ גַם־הֵֽמָּה׃

> **להקת.** (תרגום:) סיעת׃

כ״א וַיַּגִּדוּ֙ לְשָׁא֔וּל וַיִּשְׁלַ֥ח מַלְאָכִ֖ים אֲחֵרִ֑ים וַיִּתְנַבְּא֣וּ גַם־הֵ֔מָּה {ס} וַיֹּ֣סֶף שָׁא֗וּל וַיִּשְׁלַ֤ח מַלְאָכִים֙ שְׁלִשִׁ֔ים וַיִּתְנַבְּא֖וּ גַּם־הֵֽמָּה׃

כ״ב וַיֵּ֤לֶךְ גַּם־הוּא֙ הָרָמָתָ֔ה וַיָּבֹא֙ עַד־בּ֣וֹר הַגָּד֔וֹל אֲשֶׁ֖ר בַּשֶּׂ֑כוּ וַיִּשְׁאַ֗ל וַיֹּ֙אמֶר֙ אֵיפֹ֣ה שְׁמוּאֵ֔ל וְדָוִ֖ד וַיֹּ֣אמֶר הִנֵּ֔ה (בנוית) [בְּנָיוֹת] בָּרָמָה׃

כ״ג וַיֵּ֤לֶךְ שָׁם֙ אֶל־[נָיוֹת] (נוית) בָּרָמָ֔ה וַתְּהִ֥י עָלָ֖יו גַּם־ה֑וּא רוּחַ֙ אֱלֹהִ֔ים וַיֵּ֥לֶךְ הָל֖וֹךְ וְ֣יִתְנַבֵּ֑א עַד־בֹּאוֹ֙ (בנוית) [בְּנָיוֹת] בָּרָמָה׃

כ״ד וַיִּפְשַׁ֤ט גַּם־הוּא֙ בְּגָדָ֔יו וַיִּתְנַבֵּ֥א גַם־ה֖וּא לִפְנֵ֣י שְׁמוּאֵ֑ל וַיִּפֹּ֥ל עָר֛וֹם כָּל־הַיּ֥וֹם הַה֖וּא וְכָל־הַלָּ֣יְלָ֑ה עַל־כֵּ֗ן יֹאמְרוּ֙ הֲגַ֣ם שָׁא֔וּל בַּנְּבִיאִֽם׃ {פ}

> **ויפשט גם הוא בגדיו.** בגדי מלכות, ללבוש בגדי התלמידים׃
>
> **ויפול ערום.** ונפל ברשן, תרגם יונתן: ונפל ערטילאי. ובשם רבי מנחם ששמע מפי ערבי אחד: 'ברשן' בלשון ערבי משוגע׃

פרק כ׳

א׳ וַיִּבְרַ֤ח דָּוִד֙ (מנוות) [מִנָּיוֹת] בָּרָמָ֔ה וַיָּבֹ֕א וַיֹּ֖אמֶר | לִפְנֵ֣י יְהוֹנָתָ֑ן מֶ֣ה עָשִׂ֗יתִי מֶ֤ה עֲוֹנִי֙ וּמֶה־חַטָּאתִ֣י לְפָנֶ֔יךָ כִּ֥י מְבַקֵּ֖שׁ אֶת־נַפְשִֽׁי׃

ב׳ וַיֹּ֣אמֶר לוֹ֮ חָלִילָה֒ לֹ֣א תָמ֗וּת הִנֵּ֤ה (לֹא־יַעֲשֶׂה) [לְאַבִּי דָבָר֙ גָּד֣וֹל אוֹ֔ דָּבָ֖ר קָטֹ֑ן וְלֹ֣א יִגְלֶ֗ה אֶת־אָזְנִי֙ וּמַדּ֣וּעַ יַסְתִּ֤יר אָבִי֙ מִמֶּ֔נִּי אֶת־הַדָּבָ֖ר הַזֶּ֑ה אֵ֥ין זֹֽאת׃

ג׳ וַיִּשָּׁבַ֨ע עוֹד֙ דָּוִ֔ד וַיֹּ֕אמֶר יָדֹ֥עַ יָדַ֖ע אָבִ֑יךָ כִּֽי־מָצָ֤אתִי חֵן֙ בְּעֵינֶ֔יךָ וַיֹּ֣אמֶר אַל־יֵדַ֤ע זֹאת֙ יְהוֹנָתָ֔ן פֶּן־יֵעָצֵ֖ב וְאוּלָ֑ם חַי־יְהוָה֙ וְחֵ֣י נַפְשֶׁ֔ךָ כִּ֥י כְפֶ֖שַׁע בֵּינִ֥י וּבֵֽין הַמָּֽוֶת׃

> **כפשע.** כפסיעה אחת נפטרתי מפניו, והכה בחנית בקיר, באותה פסיעה נצלתי מן המות׃

ד׳ וַיֹּ֣אמֶר יְהוֹנָתָ֔ן אֶל־דָּוִ֖ד מַה־תֹּאמַ֣ר נַפְשְׁךָ֑ וְאֶֽעֱשֶׂה־לָּ֖ךְ׃ {פ}

ה׳ וַיֹּ֣אמֶר דָּוִ֔ד אֶל־יְהוֹנָתָ֔ן הִנֵּ֥ה׀ חֹדֶשׁ֙ מָחָ֔ר וְאָנֹכִ֖י יָשֹׁ֣ב אֵשֵׁ֑ב עִם־הַמֶּ֣לֶךְ לֶאֱכֹ֔ול וְשִׁלַּחְתַּ֙נִי֙ וְנִסְתַּרְתִּי֙ בַּשָּׂדֶ֔ה עַד֙ הָעֶ֣רֶב הַשְּׁלִשִׁ֔ית׃

> **הנה חדש מחר.** חידוש הלבנה, וכל אוכלי שולחן המלך אין נמנע איש מלבא ביום טוב אל הלחם׃
>
> **ואנכי ישוב אשב עם המלך לאכול.** לשון הווה הוא, ואנכי רגיל לישב עם המלך תמיד לאכול סמוך לו׃
>
> **ושלחתני.** מעתה, ונסתרתי עד הערב של יום שלישי, ולא אהיה עם האוכלים, ויפקד מושבי, ויתמה המלך עלי, או מחר או למחרתו׃

ו׳ אִם־פָּקֹ֥ד יִפְקְדֵ֖נִי אָבִ֑יךָ וְאָמַרְתָּ֗ נִשְׁאֹ֨ל נִשְׁאַ֤ל מִמֶּנִּי֙ דָּוִ֣ד לָרוּץ֔ בֵּ֖ית לַ֑חֶם עִירֹ֔ו כִּ֥י זֶ֛בַח הַיָּמִ֖ים שָׁ֥ם לְכָל־הַמִּשְׁפָּחָֽה׃

> **נשאול נשאל.** רשות שאל ממני׃
>
> **זבח הימים.** משנה לשנה בזמן הזה׃

ז׳ אִם־כֹּ֥ה יֹאמַ֖ר טֹ֣וב שָׁל֑וֹם לְעַבְדֶּ֔ךָ וְאִם־חָרֹ֥ה יֶחֱרֶ֖ה לֹ֑ו יָדַ֕ע כִּֽי־כָלְתָ֥ה הָרָעָ֖ה מֵעִמֹּֽו׃

אם כה יאמר טוב. שלא יחרה לו:

שלום לעבדך. אין בלבו להרגני:

ואם חרה יחרה. זהו שאהא לו מצוי להרגני:

כלתה הרעה מעמו. סוף דבר מחשבה רעה לו עלי:

ח וְעָשִׂיתָ חֶסֶד֙ עַל־עַבְדְּךָ֔ כִּ֥י בִבְרִ֖ית יְהוָ֑ה הֵבֵ֤אתָ אֶת־עַבְדְּךָ֙ עִמָּ֔ךְ וְאִם־יֶ֥שׁ־בִּ֖י עָוֹ֑ן הֲמִיתֵ֣נִי אַתָּ֔ה וְעַד־אָבִ֖יךָ לָמָּ֥ה תְבִיאֵֽנִי׃ {פ}

ועשית חסד. לשלחני:

ט וַיֹּ֣אמֶר יְהוֹנָתָ֗ן חָלִ֤ילָה לָךְ֙ כִּֽי ׀ אִם־יָדֹ֣עַ אֵדַ֗ע כִּֽי־כָלְתָ֤ה הָרָעָה֙ מֵעִ֣ם אָבִ֔י לָבֹ֥וא עָלֶ֖יךָ וְלֹ֣א אֹתָ֑הּ אַגִּ֥יד לָֽךְ׃ {ס}

חלילה לך. כזאת לחשדני שאדע בו שכלתה מעמו הרעה ולא אגיד לך:

י וַיֹּ֣אמֶר דָּוִד֮ אֶל־יְהוֹנָתָן֒ מִ֣י יַגִּ֔יד לִ֖י אֹ֣ו מַה־יַּעֲנְךָ֥ אָבִ֖יךָ קָשֶֽׁה׃ {ס}

מי יגיד לי. במקום שאסתר שם:

יא וַיֹּ֣אמֶר יְהוֹנָתָן֮ אֶל־דָּוִד֒ לְכָ֣ה וְנֵצֵ֔א הַשָּׂדֶ֖ה וַיֵּצְא֣וּ שְׁנֵיהֶ֑ם הַשָּׂדֶֽה׃ {ס}

יב וַיֹּ֣אמֶר יְהוֹנָתָן֮ אֶל־דָּוִד֒ יְהוָ֣ה אֱלֹהֵ֣י יִשְׂרָאֵל֮ כִּֽי־אֶחְקֹר֙ אֶת־אָבִ֣י כָּעֵ֣ת ׀ מָחָ֗ר הַשִּׁלְשִׁית֙ וְהִנֵּה־טֹ֣וב אֶל־דָּוִ֔ד וְלֹא־אָ֥ז אֶשְׁלַ֖ח אֵלֶ֑יךָ וְגָלִיתִ֖י אֶת־אָזְנֶֽךָ׃

ה' אלהי ישראל. לשון שבועה:

השלשית. בימי מחר, זהו יום שלישי כשעה של עכשיו, כי מחר חדש, ושמא לא יתמה מחר אבי, אבל יתמה ביום השלישי:

יג כֹּֽה־יַעֲשֶׂ֤ה יְהוָה֙ לִיהוֹנָתָ֔ן וְכֹ֥ה יֹסִ֖יף כִּֽי־יִיטַ֣ב אֶל־אָבִ֑י אֶת־הָרָעָה֙ עָלֶ֔יךָ וְגָלִיתִ֖י אֶת־אָזְנֶ֑ךָ וְשִׁלַּחְתִּ֣יךָ וְהָלַכְתָּ֔ לְשָׁלֹ֖ום וְיִהְיֶ֣ה יְהוָ֔ה עִמָּ֖ךְ כַּאֲשֶׁ֥ר הָיָ֖ה עִם־אָבִֽי׃

כה יעשה לי. הקב"ה, כי אחקור את אבי ואמצא שהוא טוב אליך, אם לא אשלח על ידי שליח וגליתי אזנך, כי הטובה אני יכול לגלות, ואם ייטיב אל אבי להרע לך, אותה לא אגלה, פן יודע לאבי מקום שאתה שם, וגליתי אני בעצמי את אזנך:

יד וְלֹ֥א אִם־עוֹדֶ֖נִּי חָ֑י וְלֹא־תַעֲשֶׂ֥ה עִמָּדִ֛י חֶ֥סֶד יְהוָ֖ה וְלֹ֥א אָמֽוּת׃

ולא אם עודני חי. לשון בקשה הוא, כמו (מלכים-ב ה יז): ולא יתן נא לעבדיך. ואינו זז ממשמעו, ולא תעשה לי טובה בעודני חי, שתעשה עמי חסד ה' בטרם אמות, ומהו החסד, שלא תכרית את חסדך מעם ביתי, בזאת תכרות לי ברית בחיי:

טו וְלֹֽא־תַכְרִ֥ית אֶת־חַסְדְּךָ֖ מֵעִ֣ם בֵּיתִ֑י עַד־עוֹלָ֗ם וְלֹא֙ בְּהַכְרֵ֣ת יְהוָ֔ה אֶת־אֹיְבֵ֥י דָוִ֖ד אִ֥ישׁ מֵעַ֖ל פְּנֵ֥י הָאֲדָמָֽה׃

ולא בהכרית ה'. וגם לא תסיר חסדך מה', כי אף בבא הפורענות על בית אבי, שידעתי שיכרית המקום את אויביך:

טז וַיִּכְרֹ֥ת יְהוֹנָתָ֖ן עִם־בֵּ֣ית דָּוִ֑ד וּבִקֵּ֣שׁ יְהוָ֔ה מִיַּ֖ד אֹיְבֵ֥י דָוִֽד׃

ובקש ה'. את הברית הזאת:

מיד אויבי דוד. כנה הכתוב, ופירושו: בקש הקב"ה את העון מיד דוד, כשעבר על הברית ואמר למפיבושת (שמואל-ב יט ל): אתה וציבא תחלקו את השדה, יצתה בת קול ואמרה: רחבעם וירבעם יחלקו את המלכות (שבת נו ב). וכן תרגם יונתן: ואתפרע ליה ה' מיד שנאי דוד:

יז וַיֹּ֥סֶף יְהוֹנָתָ֖ן לְהַשְׁבִּ֣יעַ אֶת־דָּוִ֑ד בְּאַהֲבָתֹ֖ו אֹתֹ֔ו כִּֽי־אַהֲבַ֥ת נַפְשֹׁ֖ו אֲהֵבֹֽו׃ {ס}

יח וַיֹּ֣אמֶר־לֹ֔ו יְהוֹנָתָ֖ן מָחָ֣ר חֹ֑דֶשׁ וְנִפְקַדְתָּ֖ כִּ֥י יִפָּקֵ֖ד מוֹשָׁבֶֽךָ׃

מחר חדש. ודרך כל אוכלי שולחן המלך לבא ביום מועד אל השולחן:

ונפקדת. אבי יפקדך וישאל היכן אתה: **כי יפקד מושבך.** שיהיה מושבך חסר, שאתה יושב בו וכן תרגם יונתן: ותתבעי ארי יהי מרוח בית אסחרותך:

ונפקדת. לשון זכרון:

כי יפקד. לשון חסרון:

י״ט וְשִׁלַּשְׁתָּ֙ תֵּרֵ֣ד מְאֹ֔ד וּבָאתָ֖ אֶל־הַמָּקוֹם֙ אֲשֶׁר־נִסְתַּ֣רְתָּ שָּׁ֔ם בְּי֖וֹם הַמַּעֲשֶׂ֑ה וְיָשַׁבְתָּ֙ אֵ֣צֶל הָאֶ֔בֶן הָאָזֶֽל׃

ושלשת. שלשת ימים, ואז תרד מאוד, כלומר לכשתגיע היום השלישי, תרד במקום סתר ותתחבא הרבה, כי אז יבקשוך, ובאת אל המקום הסתר הזה אשר אתה נסתר בו היום, שהוא יום מעשה מלאכה וכן תרגם יונתן: ביומא דחולא, שאותו היום נסתר, כמה שנאמר (פסוק כד): ׳ויסתר דוד בשדה׳ מיד, ׳ויהי החדש׳ מחר:

האבן האזל. אבן שהיתה אות להולכי דרכים:

האזל. הולכי הדרך, וכן תרגם יונתן: אבן אתא, אבן האות:

כ׳ וַאֲנִ֗י שְׁלֹשֶׁת֙ הַחִצִּ֣ים צִדָּ֔ה אורֶ֖ה לְשָׁלְחִ֣י לִ֑י לְמַטָּרָֽה׃

צדה אורה. לא מפיק ה״א, ופתרון צדה כמו לצד, כל תיבה שצריכה למ״ד בתחלתה, הטיל לה ה״א בסופה, בצד אותה אבן, אורה חצים למטרה, כדי שלא יבין הנער, וזה סימן יהיה לך לנחש אם אתה צריך לברוח:

כ״א וְהִנֵּ֣ה אֶשְׁלַ֗ח אֶת־הַנַּ֙עַר֙ לֵ֣ךְ מְצָ֔א אֶת־הַחִצִּ֑ים אִם־אָמֹ֨ר אֹמַ֤ר לַנַּ֙עַר֙ הִנֵּ֣ה הַחִצִּ֔ים | מִמְּךָ֖ וַהֲנֵ֣ה קָחֶ֑נּוּ | וָבָ֣אָה כִּי־שָׁל֤וֹם לְךָ֙ וְאֵ֣ין דָּבָ֔ר חַי־יְהוָֽה׃

והנה אשלח וגו׳. ודרך המבקש חץ הירוי, הולך עד מקום שרואה שהחץ הולך, ואינו יכול לכוין יפה, פעמים שהוא מחפשה והחץ להלן ממנו, ופעמים שהוא הולך להלן מן החץ ומחפשה, והניחוש הזה יהיה לך:

אם אמור אומר לנער וגו׳ קחנו ובואה. צא אתה בעצמך ממקום מחבואך, וקחנו ובוא אלי, כי אין לך לירא, כי שלום לך, הקב״ה חפץ שתהא כאן ולא תירא, ואפילו שמעתי מאבא רעה:

כ״ב וְאִם־כֹּ֣ה אֹמַ֗ר לָֽעֶלֶם֙ הִנֵּ֣ה הַחִצִּ֔ים מִמְּךָ֖ וָהָלְאָ֑ה לֵ֚ךְ כִּ֣י שִׁלַּחֲךָ֔ יְהוָֽה׃

ואם כה אומר וגו׳ לך כי שלחך. הקב״ה אומר לך לברוח ולהמלט:

כ״ג וְהַדָּבָ֕ר אֲשֶׁ֥ר דִּבַּ֖רְנוּ אֲנִ֣י וָאַתָּ֑ה הִנֵּ֤ה יְהוָה֙ בֵּינִ֣י וּבֵינְךָ֔ עַד־עוֹלָ֖ם׃ {ס}

והדבר אשר דברנו. ברית שכרתנו יחד:

הנה ה׳ ביני וביניך. עד על אותו דבר:

כ״ד וַיִּסָּתֵ֥ר דָּוִ֖ד בַּשָּׂדֶ֑ה וַיְהִ֤י הַחֹדֶשׁ֙ וַיֵּ֣שֶׁב הַמֶּ֔לֶךְ (על) [אֶל־]הַלֶּ֖חֶם לֶאֱכֽוֹל׃

כ״ה וַיֵּ֣שֶׁב הַמֶּ֗לֶךְ עַל־מוֹשָׁבוֹ֙ כְּפַ֣עַם | בְּפַ֔עַם אֶל־מוֹשַׁב֙ הַקִּ֣יר וַיָּ֔קָם יְהוֹנָתָ֖ן וַיֵּ֣שֶׁב אַבְנֵ֑ר מִצַּ֥ד שָׁא֛וּל וַיִּפָּקֵ֥ד מְק֖וֹם דָּוִֽד׃

אל מושב הקיר. בראש המטה אצל הקיר:

ויקם יהונתן. עמד ממקומו, לפי שאין דרך הבן להיות מיסב אצל אביו, שדרכן היה לאכול מסובין על המטות, והיה דוד מיסב בין יהונתן ובין שאול, עכשיו שלא בא דוד, לא היסב יהונתן, עד שישב אבנר מצד שאול, ואחר כך ישב יהונתן מצד אבנר ואם תאמר לא ישב כלל, הרי הוא אומר (פסוק לד): ויקם יהונתן מעל השלחן, מכלל שישב:

כ״ו וְלֹא־דִבֶּ֥ר שָׁא֛וּל מְאוּמָ֖ה בַּיּ֣וֹם הַה֑וּא כִּ֣י אָמַ֤ר מִקְרֶה֙ הוּא֙ בִּלְתִּ֣י טָה֔וֹר הוּא֙ כִּי־לֹ֥א טָה֖וֹר׃ {ס}

מקרה הוא. קרי ראה:

בלתי טהור הוא. ועדיין לא טבל לקריו, שאלו טבל לקריו, אין צריך הערב שמש לחולין:

כי לא טהור. זו היא נתינת טעם לדבר, לפי שאינו טהור, לפיכך לא בא, שלא יטמא את הסעודה:

כ״ז וַיְהִי מִמָּחֳרַת הַחֹדֶשׁ הַשֵּׁנִי וַיִּפָּקֵד מְקוֹם דָּוִד {פ}

וַיֹּאמֶר שָׁאוּל אֶל־יְהוֹנָתָן בְּנוֹ מַדּוּעַ לֹא־בָא בֶן־יִשַׁי גַּם־תְּמוֹל גַּם־הַיּוֹם אֶל־הַלָּחֶם׃

ממחרת החדש. ממחרת חידוש הלבנה׃

השני. ביום שני לחדש׃

כ״ח וַיַּעַן יְהוֹנָתָן אֶת־שָׁאוּל נִשְׁאֹל נִשְׁאַל דָּוִד מֵעִמָּדִי עַד־בֵּית לָחֶם׃

כ״ט וַיֹּאמֶר שַׁלְּחֵנִי נָא כִּי זֶבַח מִשְׁפָּחָה לָנוּ בָּעִיר וְהוּא צִוָּה־לִי אָחִי וְעַתָּה אִם־מָצָאתִי חֵן בְּעֵינֶיךָ אִמָּלְטָה נָּא וְאֶרְאֶה אֶת־אֶחָי עַל־כֵּן לֹא־בָא אֶל־שֻׁלְחַן הַמֶּלֶךְ׃ {ס}

והוא צוה לי אחי. גדול הבית צוה לי שאהיה שם, והוא אחי אליאב׃

אמלטה. אשקמוצי״ד בלע״ז, אלך יום אחד ואבוא׃

ל׳ וַיִּחַר־אַף שָׁאוּל בְּיהוֹנָתָן וַיֹּאמֶר לוֹ בֶּן־נַעֲוַת הַמַּרְדּוּת הֲלוֹא יָדַעְתִּי כִּי־בֹחֵר אַתָּה לְבֶן־יִשַׁי לְבָשְׁתְּךָ וּלְבֹשֶׁת עֶרְוַת אִמֶּךָ׃

נעות המרדות. לשון נע, אשה נעה ונדה, יוצאנית, כאשר תאמר ׳זעוה׳ מן ׳זע׳, כן תאמר ׳נעוה׳ מן ׳נע׳, והתי״ו מן הדיבוק, שהוא דבוק למרדות׃

המרדות. שהיא ראויה לרדות ולייסר דבר אחר׃ כשחטפו בני בנימן מבנות שילה שיצאו לחול בכרמים, היה שאול ביישן ולא רצה לחטוף, עד שבאתה היא עצמה והעיזה פניה ורדפה אחריו׃

נעות. על שם הכרמים, והיא גת, כמו (עבודה זרה עד ב)׃ נעוה ארתחו. יטופון נעווהי בחמר (תרגום פרשת ויחי פסוק חכלילי עינים (בראשית מט יב))׳ ולא מן השם׃

ל״א כִּי כָל־הַיָּמִים אֲשֶׁר בֶּן־יִשַׁי חַי עַל־הָאֲדָמָה לֹא תִכּוֹן אַתָּה וּמַלְכוּתֶךָ וְעַתָּה שְׁלַח וְקַח אֹתוֹ אֵלַי כִּי בֶן־מָוֶת הוּא׃ {ס}

ל״ב וַיַּעַן יְהוֹנָתָן אֶת־שָׁאוּל אָבִיו וַיֹּאמֶר אֵלָיו לָמָּה יוּמַת מֶה עָשָׂה׃

ל״ג וַיָּטֶל שָׁאוּל אֶת־הַחֲנִית עָלָיו לְהַכֹּתוֹ וַיֵּדַע יְהוֹנָתָן כִּי־כָלָה הִיא מֵעִם אָבִיו לְהָמִית אֶת־דָּוִד׃ {ס}

ל״ד וַיָּקָם יְהוֹנָתָן מֵעִם הַשֻּׁלְחָן בְּחֲרִי־אַף וְלֹא־אָכַל בְּיוֹם־הַחֹדֶשׁ הַשֵּׁנִי לֶחֶם כִּי נֶעְצַב אֶל־דָּוִד כִּי הִכְלְמוֹ אָבִיו׃ {ס}

נעצב אל דוד. בשביל דוד׃

כי הכלימו אביו. בשביל דוד׃

ל״ה וַיְהִי בַבֹּקֶר וַיֵּצֵא יְהוֹנָתָן הַשָּׂדֶה לְמוֹעֵד דָּוִד וְנַעַר קָטֹן עִמּוֹ׃

למועד דוד. למועד אשר קבע לו דוד׃

ל״ו וַיֹּאמֶר לְנַעֲרוֹ רֹץ מְצָא נָא אֶת־הַחִצִּים אֲשֶׁר אָנֹכִי מוֹרֶה הַנַּעַר רָץ וְהוּא־יָרָה הַחֵצִי לְהַעֲבִרוֹ׃

להעבירו. החצי עבר את הנער׃

ל״ז וַיָּבֹא הַנַּעַר עַד־מְקוֹם הַחֵצִי אֲשֶׁר יָרָה יְהוֹנָתָן וַיִּקְרָא יְהוֹנָתָן אַחֲרֵי הַנַּעַר וַיֹּאמֶר הֲלוֹא הַחֵצִי מִמְּךָ וָהָלְאָה׃

ל״ח וַיִּקְרָא יְהוֹנָתָן אַחֲרֵי הַנַּעַר מְהֵרָה חוּשָׁה אַל־תַּעֲמֹד וַיְלַקֵּט נַעַר יְהוֹנָתָן אֶת־[הַחִצִּים] (החצי) וַיָּבֹא אֶל־אֲדֹנָיו׃

ל״ט וְהַנַּעַר לֹא־יָדַע מְאוּמָה אַךְ יְהוֹנָתָן וְדָוִד יָדְעוּ אֶת־הַדָּבָר׃ {ס}

מ׳ וַיִּתֵּן יְהוֹנָתָן אֶת־כֵּלָיו אֶל־הַנַּעַר אֲשֶׁר־לוֹ וַיֹּאמֶר לוֹ לֵךְ הָבִיא הָעִיר׃

מ״א הַנַּעַר בָּא וְדָוִד קָם מֵאֵצֶל הַנֶּגֶב וַיִּפֹּל לְאַפָּיו אַרְצָה וַיִּשְׁתַּחוּ שָׁלֹשׁ פְּעָמִים וַיִּשְׁקוּ | אִישׁ אֶת־רֵעֵהוּ וַיִּבְכּוּ אִישׁ אֶת־רֵעֵהוּ עַד־דָּוִד הִגְדִּיל׃

מאצל הנגב. (תרגום:) מסטר אבן אתא דלקבל דרומא׃

עד דוד הגדיל. הרבה לבכות׃

מ״ב וַיֹּאמֶר יְהוֹנָתָן לְדָוִד לֵךְ לְשָׁלוֹם אֲשֶׁר נִשְׁבַּעְנוּ שְׁנֵינוּ אֲנַחְנוּ בְּשֵׁם יְהוָה לֵאמֹר יְהוָה יִהְיֶה | בֵּינִי וּבֵינֶךָ וּבֵין זַרְעִי וּבֵין זַרְעֲךָ עַד־עוֹלָם׃ {פ}

לך לשלום. והשבועה אשר נשבענו, ה׳ יהיה עד עליה עד עולם׃

פרק כ״א

א׳ וַיָּקָם וַיֵּלַךְ וְיהוֹנָתָן בָּא הָעִיר׃

ב׳ וַיָּבֹא דָוִד נֹבָה אֶל־אֲחִימֶלֶךְ הַכֹּהֵן וַיֶּחֱרַד אֲחִימֶלֶךְ לִקְרַאת דָּוִד וַיֹּאמֶר לוֹ מַדּוּעַ אַתָּה לְבַדֶּךָ וְאִישׁ אֵין אִתָּךְ׃

ג׳ וַיֹּאמֶר דָּוִד לַאֲחִימֶלֶךְ הַכֹּהֵן הַמֶּלֶךְ צִוַּנִי דָבָר וַיֹּאמֶר אֵלַי אִישׁ אַל־יֵדַע מְאוּמָה אֶת־הַדָּבָר אֲשֶׁר־אָנֹכִי שֹׁלֵחֲךָ וַאֲשֶׁר צִוִּיתִךָ וְאֶת־הַנְּעָרִים יוֹדַעְתִּי אֶל־מְקוֹם פְּלֹנִי אַלְמוֹנִי׃

ואת הנערים יודעתי. לשון טורח, הנערים אשר יצאו עמי, הטרחתים לרוץ לפני אל מקום פלוני אלמוני׃

יודעתי. כמו (שופטים ח טז): ויודע בהם את אנשי סכות׃

פלוני אלמוני. ׳אלמון׳ מאין שם, שאיני חפץ להזכיר, כי דבר סתר הוא׃

פלוני. כמו (דברים יז ח): ׳כי יפלא׳, יתכסה׃

ד׳ וְעַתָּה מַה־יֶּשׁ תַּחַת־יָדְךָ חֲמִשָּׁה־לֶחֶם תְּנָה בְיָדִי אוֹ הַנִּמְצָא׃

או הנמצא. אם אין חמשה, תן לי מה שנמצא בידך׃

ה׳ וַיַּעַן הַכֹּהֵן אֶת־דָּוִד וַיֹּאמֶר אַיִן־לֶחֶם חֹל אֶל־תַּחַת יָדִי כִּי־אִם־לֶחֶם קֹדֶשׁ יֵשׁ אִם־נִשְׁמְרוּ הַנְּעָרִים אַךְ מֵאִשָּׁה׃ {פ}

אך מאשה. בקושי אני מאכילן לזרים, אך זה אי אפשר שאכילנו לטמאים׃

ו׳ וַיַּעַן דָּוִד אֶת־הַכֹּהֵן וַיֹּאמֶר לוֹ כִּי אִם־אִשָּׁה עָצְרָה־לָּנוּ כְּתְמוֹל שִׁלְשֹׁם בְּצֵאתִי וַיִּהְיוּ כְלֵי־הַנְּעָרִים קֹדֶשׁ וְהוּא־דֶרֶךְ חֹל וְאַף כִּי הַיּוֹם יְקֻדַּשׁ בַּכֶּלִי׃

עצורה לנו. עצורה ממנו׃

ויהיו כלי הנערים קדש. טהורים׃

והוא דרך חול. והלחם משנסתלק מעל השולחן והקטירו הבזיכין, קרוב הוא להיות חולין, שיצא מידי מעילה משיהיה לו שעת היתר לכהנים׃

ואף כי היום יקדש בכלי. ואפילו אם היום היתה תחלת קדושתו על השלחן, הייתי זקוק ליטלו משם ולהאכילנו, שאחזו בולמוס ומסוכן הוא, כך מפורש במנחות׃

ז׳ וַיִּתֶּן־לוֹ הַכֹּהֵן קֹדֶשׁ כִּי לֹא־הָיָה שָׁם לֶחֶם כִּי־אִם־לֶחֶם הַפָּנִים הַמּוּסָרִים מִלִּפְנֵי יְהוָה לָשׂוּם לֶחֶם חֹם בְּיוֹם הִלָּקְחוֹ׃

לשום לחם חם. אחר, ביום הלקח זה ורבותינו אמרו (יומא כא א): חם ביום הלקחו, גם ביום סלוקו, חם כיום סדורו׃

ח׳ וְשָׁם אִישׁ מֵעַבְדֵי שָׁאוּל בַּיּוֹם הַהוּא נֶעְצָר לִפְנֵי יְהוָה וּשְׁמוֹ דֹּאֵג הָאֲדֹמִי אַבִּיר הָרֹעִים אֲשֶׁר לְשָׁאוּל׃

נעצר לפני ה׳. עוצר עצמו לפני אהל מועד, לעסוק בתורה:

אביר הרועים. אב בית דין:

ט וַיֹּאמֶר דָּוִד֮ לַאֲחִימֶ֣לֶךְ וְאַ֣יִן יָשׁ־פֹּה֮ תַּחַת֣ יָדְךָ֒ חֲנִ֣ית א֗וֹ חֶ֚רֶב כִּ֣י גַם־חַרְבִּ֣י וְגַם־כֵּלַ֔י לֹא־לָקַ֖חְתִּי בְיָדִ֑י כִּי־הָיָ֥ה דְבַר־הַמֶּ֖לֶךְ נָחוּֽץ׃ {ס}

ואין יש פה. ואם יש פה:

נחוץ. בבהילות:

י וַיֹּ֣אמֶר הַכֹּהֵ֗ן חֶ֚רֶב גָּלְיָ֣ת הַפְּלִשְׁתִּ֔י אֲשֶׁר־הִכִּ֖יתָ | בְּעֵ֣מֶק הָאֵלָ֑ה הִנֵּ֤ה הִיא֙ לוּטָ֣ה בַשִּׂמְלָ֔ה אַחֲרֵ֖י הָאֵפוֹ֙ אִם־אֹתָ֣הּ תִּקַּ֔ח לְךָ֖ קַ֣ח כִּי֙ אֵ֣ין אַחֶ֔רֶת זוּלָתָ֖הּ בָּזֶ֑ה {ס} וַיֹּ֣אמֶר דָּוִ֔ד אֵ֥ין כָּמוֹהָ֖ תְּנֶ֥נָּה לִֽי׃

לוטה. כרוכה, וכן (מלכים-א יט יג): וילט פניו באדרתו:

אחרי האפוד. אחר ששאלו באורים ותומים, אמר לו כן וכן תרגם יונתן: בתר דשאיל ליה באפודא:

יא וַיָּ֣קָם דָּוִ֔ד וַיִּבְרַ֖ח בַּיּ֣וֹם הַה֑וּא מִפְּנֵ֣י שָׁא֔וּל וַיָּבֹ֖א אֶל־אָכִ֥ישׁ מֶ֖לֶךְ גַּֽת׃

יב וַיֹּאמְרוּ֙ עַבְדֵ֣י אָכִ֔ישׁ אֵלָ֖יו הֲלוֹא־זֶ֣ה דָוִ֗ד מֶ֚לֶךְ הָאָ֔רֶץ הֲלוֹא֩ לָזֶ֨ה יַעֲנ֜וּ בַּמְּחֹלוֹת֙ לֵאמֹ֔ר הִכָּ֥ה שָׁא֖וּל בַּאֲלָפָ֑יו וְדָוִ֖ד בְּרִבְבֹתָֽו׃

הלא זה דוד מלך הארץ. אמרו לו לאכיש, תנאי היה בינינו (לעיל יז ט): ׳אם יוכל להלחם אתי והכני והיינו לכם לעבדים׳, אין לך אלא שתרד מכסאך, ויהיה מלך הארץ הזאת:

יג וַיָּ֥שֶׂם דָּוִ֖ד אֶת־הַדְּבָרִ֣ים הָאֵ֑לֶּה בִּלְבָבֹ֔ו וַיִּרָ֥א מְאֹ֖ד מִפְּנֵ֣י אָכִ֑ישׁ מֶ֖לֶךְ גַּֽת׃

יד וַיְשַׁנּ֥וֹ אֶת־טַעְמוֹ֙ בְּעֵינֵיהֶ֔ם וַיִּתְהֹלֵ֖ל בְּיָדָ֑ם וַיְתָו֙ עַל־דַּלְתוֹת֙ הַשַּׁ֔עַר וַיְיֹרֶ֥ד רִירֹ֖ו אֶל־זְקָנֹֽו׃ {ס}

את טעמו. את דבריו:

ויתהולל. נשתטה:

ויתו. ויכתוב:

רירו. רוקו, דבר הנוטף קרוי ריר, וכן (איוב ו ו): בריר חלמות ; וכן (ויקרא טו ג): רר בשרו:

טו וַיֹּ֣אמֶר אָכִ֔ישׁ אֶל־עֲבָדָ֖יו הִנֵּ֣ה תִרְאוּ֙ אִ֣ישׁ מִשְׁתַּגֵּ֔עַ לָּמָ֥ה תָבִ֖יאוּ אֹתֹ֣ו אֵלָ֑י

טז חֲסַ֤ר מְשֻׁגָּעִים֙ אָ֣נִי כִּֽי־הֲבֵאתֶ֔ם אֶת־זֶ֖ה לְהִשְׁתַּגֵּ֣עַ עָלַ֑י הַזֶּ֥ה יָבֹ֖וא אֶל־בֵּיתִֽי׃ {פ}

הזה יבא אל ביתי. לשון תמיהה, ולכך נקוד חטף פתח, ורפי:

פרק כ״ב

א וַיֵּלֶךְ֮ דָּוִד֒ מִשָּׁם֙ וַיִּמָּלֵ֣ט אֶל־מְעָרַ֣ת עֲדֻלָּ֔ם וַיִּשְׁמְע֥וּ אֶחָ֛יו וְכָל־בֵּ֥ית אָבִ֖יו וַיֵּרְד֥וּ אֵלָ֖יו שָֽׁמָּה׃

ב וַיִּתְקַבְּצ֤וּ אֵלָיו֙ כָּל־אִ֣ישׁ מָצ֔וֹק וְכָל־אִ֖ישׁ אֲשֶׁר־לֹ֣ו נֹשֶׁ֑א וְכָל־אִ֣ישׁ מַר־נָ֔פֶשׁ וַיְהִ֥י עֲלֵיהֶ֖ם לְשָׂ֑ר וַיִּהְי֥וּ עִמֹּ֖ו כְּאַרְבַּ֥ע מֵא֖וֹת אִֽישׁ׃

ג וַיֵּ֥לֶךְ דָּוִ֛ד מִשָּׁ֖ם מִצְפֵּ֣ה מוֹאָ֑ב וַיֹּ֣אמֶר | אֶל־מֶ֣לֶךְ מוֹאָ֔ב יֵצֵ֤א נָא֙ אָבִ֣י וְאִמִּ֔י אִתְּכֶ֖ם עַד אֲשֶׁ֣ר אֵדַ֔ע מַה־יַּעֲשֶׂ֥ה לִ֖י אֱלֹהִֽים׃

ד וַיַּנְחֵ֣ם אֶת־פְּנֵ֣י מֶ֔לֶךְ מוֹאָ֑ב וַיֵּשְׁב֣וּ עִמּ֔וֹ כָּל־יְמֵ֖י הֱיוֹת־דָּוִ֥ד בַּמְּצוּדָֽה׃ {ס}

וישבו עמו כל ימי היות דוד במצודה. סמוך למואב, וכשיצא דוד משם ליער חרת, הרג מלך מואב את אביו ואת אמו ואחיו, חוץ מאחד שבהם שהחייהו נחש העמוני, והוא החסד שאמר דוד (שמואל-ב יב): כאשר עשה אביו עמדי חסד, כדאיתא במדרש רבי תנחומא:

ה׳ וַיֹּ֤אמֶר גָּד֙ הַנָּבִ֔יא אֶל־דָּוִ֖ד לֹ֣א תֵשֵׁ֑ב בַּמְּצוּדָ֗ה לֵ֚ךְ וּבָאתָ֣ לְךָ֔ אֶ֖רֶץ יְהוּדָ֑ה וַיֵּ֣לֶךְ דָּוִ֔ד וַיָּבֹ֖א יַ֥עַר חָֽרֶת׃ {ס}

ו׳ וַיִּשְׁמַ֣ע שָׁא֔וּל כִּ֥י נוֹדַ֖ע דָּוִ֣ד וַאֲנָשִׁ֑ים אֲשֶׁ֣ר אִתּ֔וֹ וְשָׁא֥וּל יוֹשֵׁ֛ב בַּגִּבְעָ֖ה תַּחַת־הָאֶ֣שֶׁל בָּרָמָ֑ה וַחֲנִיתוֹ֙ בְּיָד֔וֹ וְכָל־עֲבָדָ֖יו נִצָּבִ֥ים עָלָֽיו׃

כי נודע דוד. כי התבונן להשמר ממנו:

תחת האשל ברמה. אחת שהיתה בגבול בנימן ורבותינו אמרו (תענית ה ב): היא היתה רמה של שמואל, ושני מקומות הן, וכן מדרשו: ושאול יושב בגבעה, בזכות האשל הגדול אשר ברמה, שהיה מתפלל עליו:

ז׳ וַיֹּ֤אמֶר שָׁאוּל֙ לַעֲבָדָ֣יו הַנִּצָּבִ֔ים עָלָ֖יו שִׁמְעוּ־נָ֣א בְנֵי־יְמִינִ֑י גַּם־לְכֻלְּכֶ֗ם יִתֵּ֤ן בֶּן־יִשַׁי֙ שָׂדוֹת֙ וּכְרָמִ֔ים לְכֻלְּכֶ֖ם יָשִׂ֣ים שָׂרֵ֣י אֲלָפִ֑ים וְשָׂרֵ֖י מֵאֽוֹת׃

ח׳ כִּ֤י קְשַׁרְתֶּם֙ כֻּלְּכֶ֣ם עָלַ֔י וְאֵין־גֹּלֶ֥ה אֶת־אָזְנִ֖י בִּכְרֹ֣ת בְּנִ֣י עִם־בֶּן־יִשַׁ֑י וְאֵין־חֹלֶ֤ה מִכֶּם֙ עָלַ֔י וְגֹלֶ֥ה אֶת־אָזְנִ֖י כִּ֣י הֵקִ֣ים בְּנִ֔י אֶת־עַבְדִּ֥י עָלַ֖י לְאֹרֵ֑ב כַּיּ֖וֹם הַזֶּֽה׃ {ס}

ט׳ וַיַּ֣עַן דֹּאֵ֤גהָֽאֲדֹמִי֙ וְהוּא֙ נִצָּ֣ב עַל־עַבְדֵ֣י שָׁא֔וּל וַיֹּ֕אמֶר רָאִ֥יתִי אֶת־בֶּן־יִשַׁ֖י בָּ֣א נֹ֑בָה אֶל־אֲחִימֶ֖לֶךְ בֶּן־אֲחִיטֽוּב׃

י׳ וַיִּשְׁאַל־לוֹ֙ בַּיהוָ֔ה וְצֵידָ֖ה נָתַ֣ן לוֹ֑ וְאֶת־חֶ֥רֶב גָּלְיָ֖ת הַפְּלִשְׁתִּ֥י נָתַ֖ן לֽוֹ׃

י״א וַיִּשְׁלַ֤ח הַמֶּ֙לֶךְ֙ לִקְרֹ֔א אֶת־אֲחִימֶ֖לֶךְ בֶּן־אֲחִיטֽוּב הַכֹּהֵ֑ן וְאֶת֙ כָּל־בֵּ֣ית אָבִ֔יו הַכֹּהֲנִ֖ים אֲשֶׁ֣ר בְּנ֑וֹב וַיָּבֹ֥אוּ כֻלָּ֖ם אֶל־הַמָּֽלֶךְ׃ {ס}

י״ב וַיֹּ֤אמֶר שָׁאוּל֙ שְׁמַ֣ע־נָ֔א בֶּן־אֲחִיטֽוּב וַיֹּ֖אמֶר הִנֵּ֥נִי אֲדֹנִֽי׃

י״ג וַיֹּ֤אמֶר אֵלָיו֙ שָׁא֔וּל לָמָ֥ה קְשַׁרְתֶּ֖ם עָלַ֣י אַתָּ֣ה וּבֶן־יִשַׁ֑י בְּתִתְּךָ֤ לוֹ֙ לֶ֣חֶם וְחֶ֔רֶב וְשָׁאַ֥ל ל֖וֹ בֵּאלֹהִ֑ים לָק֤וּם אֵלַי֙ לְאֹרֵ֔ב כַּיּ֖וֹם הַזֶּֽה׃ {ס}

ושאול לו באלהים. עשיתו מלך, שאין נשאלין באורים ותומים להדיוט:

י״ד וַיַּ֤עַן אֲחִימֶ֙לֶךְ֙ אֶת־הַמֶּ֔לֶךְ וַיֹּאמַ֕ר וּמִ֥י בְכָל־עֲבָדֶ֖יךָ כְּדָוִ֣ד נֶאֱמָ֑ן וְחָתַ֥ן הַמֶּ֛לֶךְ וְסָ֥ר אֶל־מִשְׁמַעְתֶּ֖ךָ וְנִכְבָּ֥ד בְּבֵיתֶֽךָ׃

וסר אל משמעתך. כמו (בראשית יט ג): ויסורו אליו, וקרב לשמושך ואל שמע דבריך, וכי היה לי להבין שאינו הולך בשליחותך:

ט״ו הַיּ֥וֹם הַחִלֹּתִ֖י (לשאול) [לִשְׁאָל־]לוֹ֑ בֵּאלֹהִ֗ים חָלִ֤ילָה לִּי֙ אַל־יָשֵׂ֣ם הַמֶּ֔לֶךְ בְּעַבְדּ֖וֹ דָּבָ֣ר׀ בְּכָל־בֵּ֣ית אָבִ֑י כִּ֣י לֹא־יָדַ֥ע עַבְדְּךָ֛ בְּכָל־זֹ֥את דָּבָ֖ר קָטֹ֥ן אוֹ־גָדֽוֹל׃

היום החלותי לשאל לו. בתמיה, זה ימים רבים שצורך הצבור בו, שמינהו מוציא ומביא את ישראל, ומאז אני שואל לו באלהים:

חלילה לי. מעשות דבר זה למרד ומעל:

ט״ז וַיֹּ֤אמֶר הַמֶּ֙לֶךְ֙ מ֣וֹת תָּמ֔וּת אֲחִימֶ֖לֶךְ אַתָּ֑ה וְכָל־בֵּ֥ית אָבִֽיךָ׃

י״ז וַיֹּ֤אמֶר הַמֶּ֙לֶךְ֙ לָרָצִ֔ים הַנִּצָּבִ֖ים עָלָ֑יו סֹ֣בּוּ וְהָמִ֗יתוּ | כִּֽי־גַם֙ יָדָ֣ם עִם־דָּוִ֔ד וְכִ֤י יָדְעוּ֙ כִּֽי־בֹרֵ֣חַ הוּא֔ וְלֹ֥א גָלוּ֙ אֶת־[אָזְנִ֔י] (אזנו) וְלֹא־אָבוּ֙ עַבְדֵ֣י הַמֶּ֔לֶךְ לִשְׁלַ֥ח אֶת־יָדָ֖ם לִפְגֹּ֣עַ בְּכֹהֲנֵ֥י יְהוָֽה׃ {ס}

לרצים הנצבים עליו. אבנר ועמשא היו:

ולא אבו. דרשו אכין ורקין (יהושע א יח): כל איש אשר ימרה את פיך וגו׳, יכול אפילו לדבר עבירה תלמוד לומר ׳רק׳:

י״ח וַיֹּאמֶר הַמֶּלֶךְ׀ (לדויג) [לְדוֹאֵג] סֹב אַתָּה וּפְגַע בַּכֹּהֲנִים וַיִּסֹּב (דויג) [דּוֹאֵג] הָאֲדֹמִי וַיִּפְגַּע־הוּא׀ בַּכֹּהֲנִים וַיָּמֶת | בַּיּוֹם הַהוּא שְׁמֹנִים וְחֲמִשָּׁה׀ אִישׁ נֹשֵׂא אֵפוֹד בָּד׃

לדויג. נשתנה שמו, אמר לו נתפסת כדג, אתה הלשנת עליהם, אתה הרוג אותם׃

י״ט וְאֶת נֹב עִיר־הַכֹּהֲנִים׀ הִכָּה לְפִי־חָרֶב מֵאִישׁ׀ וְעַד־אִשָּׁה מֵעוֹלֵל וְעַד־יוֹנֵק וְשׁוֹר וַחֲמוֹר וָשֶׂה לְפִי־חָרֶב׃

כ׳ וַיִּמָּלֵט בֶּן־אֶחָד לַאֲחִימֶלֶךְ׀ בֶּן־אֲחִטוּב וּשְׁמוֹ אֶבְיָתָר וַיִּבְרַח אַחֲרֵי דָוִד׃

כ״א וַיַּגֶּד אֶבְיָתָר לְדָוִד כִּי הָרַג שָׁאוּל אֶת כֹּהֲנֵי יְהוָה׃

כ״ב וַיֹּאמֶר דָּוִד לְאֶבְיָתָר יָדַעְתִּי בַּיּוֹם הַהוּא׀ כִּי־שָׁם׀ (דויג) [דּוֹאֵג] הָאֲדֹמִי כִּי־הַגֵּד יַגֵּיד לְשָׁאוּל אָנֹכִי סַבֹּתִי בְּכָל־נֶפֶשׁ בֵּית אָבִיךָ׃

אנכי סבתי. סבבתי הדבר עד שבא לידי כך׃

כ״ג שְׁבָה אִתִּי אַל־תִּירָא כִּי אֲשֶׁר־יְבַקֵּשׁ אֶת־נַפְשִׁי יְבַקֵּשׁ אֶת־נַפְשֶׁךָ כִּי־מִשְׁמֶרֶת אַתָּה עִמָּדִי׃ {ס}

כי אשר יבקש את נפשי. אדם אחד רודף שנינו, במקום שאמלט שם אני, תמלט אתה, כי במשמרתי תהיה תמיד, כך תרגם יונתן׃ ארי מאן דבעי למיקטלי בעי למקטלך. ויש עוד לפרש; כי אשר יאהבני יאהבך, ואשר ישמור את נפשי ישמור את נפשך, ויש דוגמא במקרא (משלי כט י)׃ אנשי דמים ישנאו תם וישרים יבקשו נפשו, הרי כאן בקשת נפש לטובה׃

פרק כ״ג

א׳ וַיַּגִּדוּ לְדָוִד לֵאמֹר הִנֵּה פְלִשְׁתִּים׀ נִלְחָמִים בִּקְעִילָה וְהֵמָּה שֹׁסִים אֶת־הַגֳּרָנוֹת׃

ב׳ וַיִּשְׁאַל דָּוִד בַּיהוָה׀ לֵאמֹר הַאֵלֵךְ וְהִכִּיתִי בַּפְּלִשְׁתִּים הָאֵלֶּה {ס} וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־דָּוִד לֵךְ וְהִכִּיתָ בַּפְּלִשְׁתִּים וְהוֹשַׁעְתָּ אֶת־קְעִילָה׃

ג׳ וַיֹּאמְרוּ אַנְשֵׁי דָוִד׀ אֵלָיו הִנֵּה אֲנַחְנוּ פֹּה בִּיהוּדָה יְרֵאִים וְאַף׀ כִּי־נֵלֵךְ קְעִלָה אֶל־מַעַרְכוֹת פְּלִשְׁתִּים׃ {ס}

ד׳ וַיֹּסֶף עוֹד דָּוִד׀ לִשְׁאוֹל בַּיהוָה וַיַּעֲנֵהוּ יְהוָה וַיֹּאמֶר קוּם רֵד קְעִילָה כִּי־אֲנִי נֹתֵן אֶת־פְּלִשְׁתִּים בְּיָדֶךָ׃

ה׳ וַיֵּלֶךְ דָּוִד וַאֲנָשָׁיו קְעִילָה וַיִּלָּחֶם בַּפְּלִשְׁתִּים וַיְנַהֵג׀ אֶת־מִקְנֵיהֶם וַיַּךְ בָּהֶם מַכָּה גְדוֹלָה וַיֹּשַׁע דָּוִד אֵת יֹשְׁבֵי קְעִילָה׃ {ס}

ו׳ וַיְהִי בִּבְרֹחַ אֶבְיָתָר בֶּן־אֲחִימֶלֶךְ אֶל־דָּוִד קְעִילָה אֵפוֹד יָרַד בְּיָדוֹ׃

ז׳ וַיֻּגַּד לְשָׁאוּל כִּי־בָא דָוִד קְעִילָה וַיֹּאמֶר שָׁאוּל נִבַּר אֹתוֹ אֱלֹהִים׀ בְּיָדִי כִּי נִסְגַּר לָבוֹא בְּעִיר דְּלָתַיִם וּבְרִיחַ׃

נכר אותו אלהים בידי. הסגיר, וכן (עובדיה א יב)׃ **אל תרא ביום אחיך ביום נכרו.** וממשקל החזקים הוא, כמו (איכה ב ט)׃ אבד ושבר בריחיה. ואם בקש לדבר במשקולת הרפים, היה נקוד נכר׃

נסגר לבא בעיר דלתים ובריח. ויבטח בכך, ולא יחוש לברוח ממנו׃

ח׳ וַיִּשְׁמַע שָׁאוּל אֶת־כָּל־הָעָם לַמִּלְחָמָה לָרֶדֶת קְעִילָה לָצוּר אֶל־דָּוִד וְאֶל־אֲנָשָׁיו׃

ט׳ וַיֵּדַע דָּוִד כִּי עָלָיו שָׁאוּל מַחֲרִישׁ הָרָעָה וַיֹּאמֶר׀ אֶל־אֶבְיָתָר הַכֹּהֵן הַגִּישָׁה הָאֵפוֹד׃ {ס}

מחריש הרעה. (תרגום:) כמין ית בישתא׃

י וַיֹּאמֶר דָּוִד יְהוָה אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל שָׁמֹעַ שָׁמַע עַבְדְּךָ כִּי־מְבַקֵּשׁ שָׁאוּל לָבוֹא אֶל־קְעִילָה לְשַׁחֵת לָעִיר בַּעֲבוּרִי׃

יא הֲיַסְגִּרֻנִי בַעֲלֵי קְעִילָה בְּיָדוֹ הֲיֵרֵד שָׁאוּל כַּאֲשֶׁר שָׁמַע עַבְדְּךָ יְהוָה אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל הַגֶּד־נָא לְעַבְדֶּךָ {ס} וַיֹּאמֶר יְהוָה יֵרֵד׃ {ס}

היסגרוני בעלי קעילה וגו'. למדנו מכאן, שהשואל שני דברים, אין משיבין לו אלא אחד, ואין משיבין לו אלא ראשון, וכאן דוד שאל שלא כסדר, שהיה לו לשאול תחילה הירד שאול, היסגרוני בידו, והשיבוהו כסדר׃

יב וַיֹּאמֶר דָּוִד הֲיַסְגִּרוּ בַעֲלֵי קְעִילָה אֹתִי וְאֶת־אַנָשַׁי בְּיַד־שָׁאוּל וַיֹּאמֶר יְהוָה יַסְגִּירוּ׃ {ס}

יג וַיָּקָם דָּוִד וַאֲנָשָׁיו כְּשֵׁשׁ־מֵאוֹת אִישׁ וַיֵּצְאוּ מִקְּעִלָה וַיִּתְהַלָּכוּ בַּאֲשֶׁר יִתְהַלָּכוּ וּלְשָׁאוּל הֻגַּד כִּי־נִמְלַט דָּוִד מִקְּעִילָה וַיֶּחְדַּל לָצֵאת׃

באשר יתהלכו. (תרגום:) באתר דכשר להלכא, במקום הצלתם׃

יד וַיֵּשֶׁב דָּוִד בַּמִּדְבָּר בַּמְּצָדוֹת וַיֵּשֶׁב בָּהָר בְּמִדְבַּר־זִיף וַיְבַקְשֵׁהוּ שָׁאוּל כָּל־הַיָּמִים וְלֹא־נְתָנוֹ אֱלֹהִים בְּיָדוֹ׃

טו וַיַּרְא דָּוִד כִּי־יָצָא שָׁאוּל לְבַקֵּשׁ אֶת־נַפְשׁוֹ וְדָוִד בְּמִדְבַּר־זִיף בַּחֹרְשָׁה׃ {ס}

טז וַיָּקָם יְהוֹנָתָן בֶּן־שָׁאוּל וַיֵּלֶךְ אֶל־דָּוִד חֹרְשָׁה וַיְחַזֵּק אֶת־יָדוֹ בֵּאלֹהִים׃

ויחזק את ידו. חידש ברית שביניהם׃

יז וַיֹּאמֶר אֵלָיו אַל־תִּירָא כִּי לֹא תִמְצָאֲךָ יַד שָׁאוּל אָבִי וְאַתָּה תִּמְלֹךְ עַל־יִשְׂרָאֵל וְאָנֹכִי אֶהְיֶה־לְּךָ לְמִשְׁנֶה וְגַם־שָׁאוּל אָבִי יֹדֵעַ כֵּן׃

יח וַיִּכְרְתוּ שְׁנֵיהֶם בְּרִית לִפְנֵי יְהוָה וַיֵּשֶׁב דָּוִד בַּחֹרְשָׁה וְיהוֹנָתָן הָלַךְ לְבֵיתוֹ׃ {ס}

יט וַיַּעֲלוּ זִפִים אֶל־שָׁאוּל הַגִּבְעָתָה לֵאמֹר הֲלוֹא דָוִד מִסְתַּתֵּר עִמָּנוּ בַּמְּצָדוֹת בַּחֹרְשָׁה בְּגִבְעַת הַחֲכִילָה אֲשֶׁר מִימִין הַיְשִׁימוֹן׃

כ וְעַתָּה לְכֹל־אַוַּת נַפְשְׁךָ הַמֶּלֶךְ לָרֶדֶת רֵד וְלָנוּ הַסְגִּירוֹ בְּיַד הַמֶּלֶךְ׃

ולנו הסגירו. ועלינו להסגירו׃

כא וַיֹּאמֶר שָׁאוּל בְּרוּכִים אַתֶּם לַיהוָה כִּי חֲמַלְתֶּם עָלָי׃

כב לְכוּ־נָא הָכִינוּ עוֹד וּדְעוּ וּרְאוּ אֶת־מְקוֹמוֹ אֲשֶׁר תִּהְיֶה רַגְלוֹ מִי רָאָהוּ שָׁם כִּי אָמַר אֵלַי עָרוֹם יַעְרִם הוּא׃

כי אמר אלי. מי שאמר׃

ערום יערים הוא. מתנהג הוא בערמה, היום כאן, ולמחר במקום אחר, כדי שלא יודע מקומו׃

כג וּרְאוּ וּדְעוּ מִכָּל הַמַּחֲבְאִים אֲשֶׁר יִתְחַבָּא שָׁם וְשׁוּבוּ אֵלַי אֶל־נָכוֹן וְהָלַכְתִּי אִתְּכֶם וְהָיָה אִם־יֶשְׁנוֹ בָּאָרֶץ וְחִפַּשְׂתִּי אֹתוֹ בְּכֹל אַלְפֵי יְהוּדָה׃

אל נכון. על דבר מכוון ואמת׃

כד וַיָּקוּמוּ וַיֵּלְכוּ זִיפָה לִפְנֵי שָׁאוּל וְדָוִד וַאֲנָשָׁיו בְּמִדְבַּר מָעוֹן בָּעֲרָבָה אֶל יְמִין הַיְשִׁימוֹן׃

לפני שאול. שהיה שאול עתיד לילך אחריהם, והם הלכו לפניו לחפש אל נכון׃

כה וַיֵּלֶךְ שָׁאוּל וַאֲנָשָׁיו לְבַקֵּשׁ וַיַּגִּדוּ לְדָוִד וַיֵּרֶד הַסֶּלַע וַיֵּשֶׁב בְּמִדְבַּר מָעוֹן וַיִּשְׁמַע שָׁאוּל וַיִּרְדֹּף אַחֲרֵי־דָוִד מִדְבַּר מָעוֹן׃

כ״ו וַיֵּלֶךְ שָׁאוּל מִצַּד הָהָר מִזֶּה וְדָוִד וַאֲנָשָׁיו מִצַּד הָהָר מִזֶּה וַיְהִי דָוִד נָחְפָּז לָלֶכֶת מִפְּנֵי שָׁאוּל וְשָׁאוּל וַאֲנָשָׁיו עֹטְרִים אֶל דָּוִד וְאֶל אֲנָשָׁיו לְתָפְשָׂם׃

עוטרים. מקיפים וסובבים מצד אל צד, כעטרה המקפת את הראש׃

כ״ז וּמַלְאָךְ בָּא אֶל שָׁאוּל לֵאמֹר מַהֲרָה וְלֵכָה כִּי פָשְׁטוּ פְלִשְׁתִּים עַל הָאָרֶץ׃

ומלאך בא אל שאול. מלאך ממש, כדי להציל את דוד׃

כ״ח וַיָּשָׁב שָׁאוּל מֵרְדֹף אַחֲרֵי דָוִד וַיֵּלֶךְ לִקְרַאת פְּלִשְׁתִּים עַל כֵּן קָרְאוּ לַמָּקוֹם הַהוּא סֶלַע הַמַּחְלְקוֹת׃

סלע המחלקות. שהיה לבו של שאול חלוק לשתי דעות, אם לשוב להציל את ארצו מיד פלשתים, או לרדוף ולתפוש את דוד, כן תרגמו יונתן׃

פרק כ״ד

א׳ וַיַּעַל דָּוִד מִשָּׁם וַיֵּשֶׁב בְּמְצָדוֹת עֵין גֶּדִי׃ {ס}

ב׳ וַיְהִי כְּאֲשֶׁר שָׁב שָׁאוּל מֵאַחֲרֵי פְּלִשְׁתִּים וַיַּגִּדוּ לוֹ לֵאמֹר הִנֵּה דָוִד בְּמִדְבַּר עֵין גֶּדִי׃ {ס}

ג׳ וַיִּקַּח שָׁאוּל שְׁלֹשֶׁת אֲלָפִים אִישׁ בָּחוּר מִכָּל יִשְׂרָאֵל וַיֵּלֶךְ לְבַקֵּשׁ אֶת דָּוִד וַאֲנָשָׁיו עַל פְּנֵי צוּרֵי הַיְעֵלִים׃

צורי היעלים. סלעי היעלים׃

ד׳ וַיָּבֹא אֶל גְּדֵרוֹת הַצֹּאן עַל הַדָּרֶךְ וְשָׁם מְעָרָה וַיָּבֹא שָׁאוּל לְהָסֵךְ אֶת רַגְלָיו וְדָוִד וַאֲנָשָׁיו בִּיַרְכְּתֵי הַמְּעָרָה יֹשְׁבִים׃

להסך את רגליו. להפנות לנקבים גדולים׃

ה׳ וַיֹּאמְרוּ אַנְשֵׁי דָוִד אֵלָיו הִנֵּה הַיּוֹם אֲשֶׁר אָמַר יְהוָה אֵלֶיךָ הִנֵּה אָנֹכִי נֹתֵן אֶת אֹיִבְךָ [אֵיבִיךָ] (איבין) בְּיָדֶךָ וְעָשִׂיתָ לּוֹ כַּאֲשֶׁר יִטַב בְּעֵינֶיךָ וַיָּקָם דָּוִד וַיִּכְרֹת אֶת כְּנַף הַמְּעִיל אֲשֶׁר לְשָׁאוּל בַּלָּט׃

ו׳ וַיְהִי אַחֲרֵי כֵן וַיַּךְ לֵב דָּוִד אֹתוֹ עַל אֲשֶׁר כָּרַת אֶת כְּנַף אֲשֶׁר לְשָׁאוּל׃

ויהי אחרי כן וגו׳׃

ז׳ וַיֹּאמֶר לַאֲנָשָׁיו חָלִילָה לִי מֵיְהוָה אִם אֶעֱשֶׂה אֶת הַדָּבָר הַזֶּה לַאדֹנִי לִמְשִׁיחַ יְהוָה לִשְׁלֹחַ יָדִי בּוֹ כִּי מְשִׁיחַ יְהוָה הוּא׃

ויאמר לאנשיו חלילה. שני מקראות הללו כתובין שלא כסדרן, אלא כיון שהתחיל לדבר בכריתת המעיל, כלה כל דבריו, ואמר שאף בכריתת המעיל נתחרט, ואחר כך חוזר לדברו הראשון, ואומר ; על שאמרו לו אנשיו הנה היום וגו׳, השיב להם, חלילה לי וגו׳׃

ח׳ וַיְשַׁסַּע דָּוִד אֶת אֲנָשָׁיו בַּדְּבָרִים וְלֹא נְתָנָם לָקוּם אֶל שָׁאוּל וְשָׁאוּל קָם מֵהַמְּעָרָה וַיֵּלֶךְ בַּדָּרֶךְ׃ {ס}

וישסע. הבדיל ודחה אותם בדברים׃

ט׳ וַיָּקָם דָּוִד אַחֲרֵי כֵן וַיֵּצֵא (מן המערה) [מַהַמְּעָרָה] וַיִּקְרָא אַחֲרֵי שָׁאוּל לֵאמֹר אֲדֹנִי הַמֶּלֶךְ וַיַּבֵּט שָׁאוּל אַחֲרָיו וַיִּקֹּד דָּוִד אַפַּיִם אָרְצָה וַיִּשְׁתָּחוּ׃ {ס}

י׳ וַיֹּאמֶר דָּוִד לְשָׁאוּל לָמָּה תִשְׁמַע אֶת דִּבְרֵי אָדָם לֵאמֹר הִנֵּה דָוִד מְבַקֵּשׁ רָעָתֶךָ׃

למה תשמע. למה תקבל עלי לשון הרע של דואג׃

י״א הִנֵּה֩ הַיּ֨וֹם הַזֶּ֜ה רָא֣וּ עֵינֶ֗יךָ אֵ֣ת אֲשֶׁר־נְתָנְךָ֩ יְהוָ֨ה ׀ הַיּ֜וֹם בְּיָדִ֗י בַּמְּעָרָ֑ה וְאָמַ֣ר לַהַרְגֶ֔ךָ וַתָּ֥חָס עָלֶ֖יךָ וָאֹמַ֗ר לֹא־אֶשְׁלַ֤ח יָדִי֙ בַּאדֹנִ֔י כִּֽי־מְשִׁ֥יחַ יְהוָ֖ה הֽוּא׃

ואמר להרגך ותחס עליך. הרי כאן חסרים שתי תיבות, ואמר האומר שאהרגך, ותחס נפשי עליך, כמו (שמואל-ב יג לט): ותכל דוד לצאת אל אבשלום, ותכל נפש דוד:

י״ב וְאָבִ֣י רְאֵ֔ה גַּם־רְאֵ֖ה אֶת־כְּנַ֣ף מְעִילְךָ֑ בְּיָדִ֗י כִּ֣י בְכָרְתִ֤י אֶת־כְּנַף֙ מְעִילְךָ֔ וְלֹ֥א הַרַגְתִּ֖יךָ דַּ֣ע וּרְאֵ֔ה כִּ֣י אֵ֥ין בְּיָדִ֖י רָעָ֣ה וָפָ֑שַׁע וְלֹא־חָטָ֣אתִי לָ֔ךְ וְאַתָּ֥ה צֹדֶ֖ה אֶת־נַפְשִׁ֥י לְקַחְתָּֽהּ׃

ואבי ראה. כלומר תן לבך על הדבר, וגם ראה העדות, אשר כנף מעילך בידי, והייתי יכול להרגך:

י״ג יִשְׁפֹּ֤ט יְהוָה֙ בֵּינִ֣י וּבֵינֶ֔ךָ וּנְקָמַ֥נִי יְהוָ֖ה מִמֶּ֑ךָּ וְיָדִ֖י לֹ֥א תִהְיֶה־בָּֽךְ׃

י״ד כַּאֲשֶׁ֤ר יֹאמַר֙ מְשַׁל֣ הַקַּדְמֹנִ֔י מֵרְשָׁעִ֖ים יֵצֵ֣א רֶ֑שַׁע וְיָדִ֖י לֹ֥א תִהְיֶה־בָּֽךְ׃

כאשר יאמר משל הקדמוני. משל קדמונו של עולם, התורה, שהיא משלו של הקב״ה:

מרשעים יצא רשע. הקב״ה מזמן לרשע, שנופל ביד רשע כיוצא בו, והיכן אמרה תורה (שמות כא יג): והאלהים אנה לידו כדאיתא במסכת מכות (י ב):

ט״ו אַחֲרֵ֣י מִ֔י יָצָ֖א מֶ֣לֶךְ יִשְׂרָאֵ֑ל אַחֲרֵ֣י מִ֔י אַתָּ֖ה רֹדֵ֑ף אַחֲרֵי֙ כֶּ֣לֶב מֵ֔ת אַחֲרֵ֖י פַּרְעֹ֥שׁ אֶחָֽד׃

ט״ז וְהָיָ֤ה יְהוָה֙ לְדַיָּ֔ן וְשָׁפַ֥ט בֵּינִ֖י וּבֵינֶ֑ךָ וְיֵ֣רֶא וְיָרֵ֔ב אֶת־רִיבִ֖י וְיִשְׁפְּטֵ֥נִי מִיָּדֶֽךָ׃ {פ}

י״ז וַיְהִ֗י ׀ כְּכַלּ֣וֹת דָּוִד֮ לְדַבֵּר֒ אֶת־הַדְּבָרִ֣ים הָאֵ֔לֶּה אֶל־שָׁא֖וּל וַיֹּ֣אמֶר שָׁא֑וּל הֲקֹלְךָ֤ זֶה֙ בְּנִ֣י דָוִ֔ד וַיִּשָּׂ֥א שָׁא֖וּל קֹל֥וֹ וַיִּבְכֶּֽה׃

י״ח וַיֹּ֣אמֶר֮ אֶל־דָּוִד֒ צַדִּ֤יק אַתָּה֙ מִמֶּ֔נִּי כִּ֥י אַתָּ֖ה גְּמַלְתַּ֣נִי הַטּוֹבָ֑ה וַאֲנִ֗י גְּמַלְתִּ֥יךָ הָרָעָֽה׃

י״ט (ואת) [וְאַתָּה] הִגַּ֣דְתָּ הַיּ֗וֹם אֵ֤ת אֲשֶׁר־עָשִׂ֙יתָה֙ אִתִּ֔י טוֹבָ֔ה אֵ֛ת אֲשֶׁ֥ר סִגְּרַ֖נִי יְהוָ֣ה בְּיָדְךָ֑ וְלֹ֥א הֲרַגְתָּֽנִי׃

כ׳ וְכִֽי־יִמְצָ֤א אִישׁ֙ אֶת־אֹיְב֔וֹ וְשִׁלְּחוֹ֖ בְּדֶ֣רֶךְ טוֹבָ֑ה וַיהוָה֙ יְשַׁלֶּמְךָ֣ טוֹבָ֔ה תַּ֚חַת הַיּ֣וֹם הַזֶּ֔ה אֲשֶׁ֥ר עָשִׂ֖יתָה לִֽי׃

כ״א וְעַתָּ֕ה הִנֵּ֥ה יָדַ֖עְתִּי כִּ֣י מָלֹ֣ךְ תִּמְלֹ֑וךְ וְקָמָ֥ה בְיָדְךָ֖ מַמְלֶ֥כֶת יִשְׂרָאֵֽל׃

ידעתי כי מלוך תמלוך. שרואה אני שהקב״ה מצילך מידי ומדרש אגדה (ילקוט שמעוני רמז קלד): סימן זה מסר לו שמואל, שהקורע מעילו, ימלוך תחתיו:

כ״ב וְעַתָּ֕ה הִשָּׁבְעָ֥ה לִֽי־בַיהוָ֖ה אִם־תַּכְרִ֣ית אֶת־זַרְעִ֑י וְאִם־תַּשְׁמִ֣יד אֶת־שְׁמִ֔י מִבֵּ֖ית אָבִֽי׃

כ״ג וַיִּשָּׁבַ֥ע דָּוִ֖ד לְשָׁא֑וּל וַיֵּ֣לֶךְ שָׁא֔וּל אֶל־בֵּית֖וֹ וְדָוִ֥ד וַאֲנָשָׁ֖יו עָלוּ֙ עַל־הַמְּצוּדָֽה׃ {ס}

פרק כ״ה

א׳ וַיָּמָת֙ שְׁמוּאֵ֔ל וַיִּקָּבְצ֥וּ כָל־יִשְׂרָאֵ֖ל וַיִּסְפְּדוּ־ל֑וֹ וַיִּקְבְּרֻ֙הוּ֙ בְּבֵיתוֹ֙ בָּרָמָ֔ה וַיָּ֣קָם דָּוִ֔ד וַיֵּ֖רֶד אֶל־מִדְבַּ֥ר פָּארָֽן׃ {פ}

ב׳ וְאִ֣ישׁ בְּמָע֔וֹן וּמַעֲשֵׂ֖הוּ בַּכַּרְמֶ֑ל וְהָאִ֣ישׁ גָּד֤וֹל מְאֹד֙ וְלוֹ֙ צֹ֣אן שְׁלֹ֣שֶׁת־אֲלָפִ֔ים וְאֶ֖לֶף עִזִּ֑ים וַיְהִ֗י בִּגְזֹ֛ז אֶת־צֹאנ֖וֹ בַּכַּרְמֶֽל׃

ואיש במעון. שם העיר:

ומעשהו. מקנהו וקנינו:

גדול. עשיר:

ויהי בגזוז את צאנו בכרמל. ויהי יום אחד בהגיע עת גזוז צאנו בכרמל, ודרכו היה לעשות משתה ויום טוב לגוזזי הצאן:

ג׳ **וְשֵׁם הָאִישׁ נָבָל וְשֵׁם אִשְׁתּוֹ אֲבִגַיִל וְהָאִשָּׁה טוֹבַת־שֶׂכֶל וְיִפַת תֹּאַר וְהָאִישׁ קָשֶׁה וְרַע מַעֲלָלִים וְהוּא (כלבו) [כָלְבִּי]:**

והוא כלבי. מבית כלב:

ד׳ **וַיִּשְׁמַע דָּוִד בַּמִּדְבָּר כִּי־גֹזֵז נָבָל אֶת־צֹאנוֹ:**

ה׳ **וַיִּשְׁלַח דָּוִד עֲשָׂרָה נְעָרִים וַיֹּאמֶר דָּוִד לַנְּעָרִים עֲלוּ כַרְמֶלָה וּבָאתֶם אֶל־נָבָל וּשְׁאַלְתֶּם־לוֹ בִשְׁמִי לְשָׁלוֹם:**

ו׳ **וַאֲמַרְתֶּם כֹּה לֶחָי וְאַתָּה שָׁלוֹם וּבֵיתְךָ שָׁלוֹם וְכֹל אֲשֶׁר־לְךָ שָׁלוֹם:**

כה לחי. כה יהיה לשנה הבאה, גוזז (כה לחי. כה יהיה לשנה הבאה, מזל חי וקים). (ל״א כה לחי. אמרו על טבחו ונסכו שתראו, כן ראוי לאיש חי, לאיש זריז וחשוב, כמו (שמואל-ב כג כ) בן איש חי רב פעלים, חי ומזורז, בעל מעשים, ע״כ):

לחי. טוב וקיים:

ואתה שלום וגו׳. כן תהיה לאורך ימים:

ז׳ **וְעַתָּה שָׁמַעְתִּי כִּי גֹזְזִים לָךְ עַתָּה הָרֹעִים אֲשֶׁר־לְךָ הָיִו עִמָּנוּ לֹא הֲכְלַמְנוּם וְלֹא־נִפְקַד לָהֶם מְאוּמָה כָּל־יְמֵי הֱיוֹתָם בַּכַּרְמֶל:**

לא הכלמנום. אם נצרכו לנו לשום דבר, לא השיבונום ריקם:

ולא נפקד להם. מצאנום כי שומרים היינו להם:

ח׳ **שְׁאַל אֶת־נְעָרֶיךָ וְיַגִּידוּ לָךְ וְיִמְצְאוּ הַנְּעָרִים חֵן בְּעֵינֶיךָ כִּי־עַל־יוֹם טוֹב בָּנוּ תְּנָה־נָּא אֵת אֲשֶׁר תִּמְצָא יָדְךָ לַעֲבָדֶיךָ וּלְבִנְךָ לְדָוִד:**

וימצאו הנערים. שלי, חן בעיניך, בטובה שיגידו לך עבדיך מהם עליהם:

כי על יום טוב באנו. על סמך משתה ויום טוב שיש לך, באנו עתה לשאול דבר אחר: ערב ראש השנה היה, וצריכין אנו לסעודת יום טוב:

ט׳ **וַיָּבֹאוּ נַעֲרֵי דָוִד וַיְדַבְּרוּ אֶל־נָבָל כְּכָל־הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה בְּשֵׁם דָּוִד וַיָּנוּחוּ:**

וידברו אל נבל ככל הדברים האלה בשם דוד וינוחו. יגעים היו מטורח הדרך, ונזדרזו למצות דוד, ולא נחו עד שדברו אליו, ואחר כך וינוחו ויונתן תרגם: ופסקו, כלומר פסקו מלדבר עוד, עד שישמעו תשובתו:

י׳ **וַיַּעַן נָבָל אֶת־עַבְדֵי דָוִד וַיֹּאמֶר מִי דָוִד וּמִי בֶן־יִשַׁי הַיּוֹם רַבּוּ עֲבָדִים הַמִּתְפָּרְצִים אִישׁ מִפְּנֵי אֲדֹנָיו:**

מי דוד. מה הוא חשוב שאתן לו את שלי, הלא מרות המואביה בא:

י״א **וְלָקַחְתִּי אֶת־לַחְמִי וְאֶת־מֵימַי וְאֶת־טִבְחִי אֲשֶׁר טָבַחְתִּי לְגֹזְזָי וְנָתַתִּי לַאֲנָשִׁים אֲשֶׁר לֹא יָדַעְתִּי אֵי מִזֶּה הֵמָּה:**

י״ב **וַיֵּהָפְכוּ נַעֲרֵי־דָוִד לְדַרְכָּם וַיָּשֻׁבוּ וַיָּבֹאוּ וַיַּגִּדוּ לוֹ כְּכֹל הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה:**

י״ג **וַיֹּאמֶר דָּוִד לַאֲנָשָׁיו חִגְרוּ | אִישׁ אֶת־חַרְבּוֹ וַיַּחְגְּרוּ־אִישׁ אֶת־חַרְבּוֹ וַיַּחְגֹּר גַּם־דָּוִד אֶת־חַרְבּוֹ וַיַּעֲלוּ | אַחֲרֵי דָוִד כְּאַרְבַּע מֵאוֹת־אִישׁ וּמָאתַיִם יָשְׁבוּ עַל־הַכֵּלִים:**

ויחגור גם דוד את חרבו. מכאן שמתחילין בדיני נפשות מן הקטנים בדין תחלה (סנהדרין לו א):

על הכלים. לשמור אהליהם וכליהם:

י״ד **וְלַאֲבִיגַיִל אֵשֶׁת נָבָל הִגִּיד נַעַר־אֶחָד מֵהַנְּעָרִים לֵאמֹר הִנֵּה שָׁלַח דָּוִד מַלְאָכִים | מֵהַמִּדְבָּר לְבָרֵךְ אֶת־אֲדֹנֵינוּ וַיַּעַט בָּהֶם:**

אחד מהנערים. שלה:

ויעט בהם. (תרגום:) אפרחינון במלין (ילקוט שמעוני רמז קל״ד, ופירושו הכריחם בדבריו הרעים), לשון עיט (בראשית טו יא):

ט״ו וְגַם־אֲנַחְנוּ כְּטוֹבִים לָנוּ מְאֵד וְלֹא הָכְלַמְנוּ וְלֹא־פָקַדְנוּ מְאוּמָה כָּל־יְמֵי הִתְהַלָּכֵנוּ אִתָּם בְּהְיוֹתֵנוּ בַּשָּׂדֶה׃

ולא הכלמנו. לא נכלמנו:

ט״ז חוֹמָה הָיוּ עָלֵינוּ גַּם־לַיְלָה גַּם־יוֹמָם כָּל־יְמֵי הֱיוֹתֵנוּ עִמָּם רֹעִים הַצֹּאן׃

י״ז וְעַתָּה דְּעִי וּרְאִי מָה־תַּעֲשִׂי כִּי־כָלְתָה הָרָעָה אֶל־אֲדֹנֵינוּ וְעַל כָּל־בֵּיתוֹ וְהוּא בֶּן־בְּלִיַּעַל מִדַּבֶּר אֵלָיו׃

כי כלתה הרעה. מאת דוד אליו:

והוא בן בליעל מדבר אליו. ואדונינו בן בליעל, מהיות דובר אליו מה שאני אומר אליך, כי יקצוף עלינו:

י״ח וַתְּמַהֵר (אבוגיל) [אֲבִיגַיִל] וַתִּקַּח מָאתַיִם לֶחֶם וּשְׁנֵי נִבְלֵי־יָיִן וְחָמֵשׁ צֹאן (עשוות) [עֲשׂוּיוֹת] וְחָמֵשׁ סְאִים קָלִי וּמֵאָה צִמֻּקִים וּמָאתַיִם דְּבֵלִים וַתָּשֶׂם עַל־הַחֲמֹרִים׃

עשויות. תרגם יונתן: תכבדא, ממולאות בשר דק וביצים, פשטי״ן בלע״ז כמו ששנינו בפסחים (עד א, עיין שם היטב ברש״י ד״ה רבי ישמעאל קורהו וכו׳, ומצוה ליישב): ונותן את הכרעים ובני מעיו לתוכו, רבי טרפון קורהו תכבדא, מה שבתוכו לברו, כרבי עקיבא דאמר תולין חוצה לו, כך היא שנויה בתוספתא, רבי קלונימוס זצ״ל מן רומי פרשה לנו כן:

צמוקים. ענבים יבשים:

דבלים. עגולי דבלה, תאנים דרוסות וכבושות בכלי:

י״ט וַתֹּאמֶר לְנַעֲרֶיהָ עִבְרוּ לְפָנַי הִנֵּנִי אַחֲרֵיכֶם בָּאָה וּלְאִישָׁהּ נָבָל לֹא הִגִּידָה׃

כ׳ וְהָיָה הִיא | רֹכֶבֶת עַל־הַחֲמוֹר וְיָרְדָת בְּסֵתֶר הָהָר וְהִנֵּה דָוִד וַאֲנָשָׁיו יֹרְדִים לִקְרָאתָהּ וַתִּפְגֹּשׁ אֹתָם׃

יורדים לקראתה. גיא היה בין שני ההרים, היא יורדת מהר זה, והם יורדים מהר זה שכנגדו:

כ״א וְדָוִד אָמַר אַךְ לַשָּׁקֶר שָׁמַרְתִּי אֶת־כָּל־אֲשֶׁר לָזֶה בַּמִּדְבָּר וְלֹא־נִפְקַד מִכָּל־אֲשֶׁר־לוֹ מְאוּמָה וַיָּשֶׁב־לִי רָעָה תַּחַת טוֹבָה׃

ודוד אמר. בלבו כשאמרו לו נעריו גדופי נבל, אך לשקר שמרתי וגו׳:

כ״ב כֹּה־יַעֲשֶׂה אֱלֹהִים לְאֹיְבֵי דָוִד וְכֹה יֹסִיף אִם־אַשְׁאִיר מִכָּל־אֲשֶׁר־לוֹ עַד־הַבֹּקֶר מַשְׁתִּין בְּקִיר׃

משתין. יונתן תרגם: ידע מדע, משית קירות לבו. דבר אחר, אפילו כלב, שדרכו להשתין בקיר:

כ״ג וַתֵּרֶא אֲבִיגַיִל אֶת־דָּוִד וַתְּמַהֵר וַתֵּרֶד מֵעַל הַחֲמוֹר וַתִּפֹּל לְאַפֵּי דָוִד עַל־פָּנֶיהָ וַתִּשְׁתַּחוּ אָרְץ׃

כ״ד וַתִּפֹּל עַל־רַגְלָיו וַתֹּאמֶר בִּי־אֲנִי אֲדֹנִי הָעָוֹן וּתְדַבֶּר־נָא אֲמָתְךָ בְּאָזְנֶיךָ וּשְׁמַע אֶת דִּבְרֵי אֲמָתֶךָ׃

בי אני אדני העון. מתחלה אמרה כך, כדי שיטה אוזן לדבריה, ולסוף אמרה לו האמת, אני אמתך לא ראיתי את נערי אדני:

כ״ה אַל־נָא יָשֵׂם אֲדֹנִי | אֶת־לִבּוֹ אֶל־אִישׁ הַבְּלִיַּעַל הַזֶּה עַל־נָבָל כִּי כִשְׁמוֹ כֵּן־הוּא נָבָל שְׁמוֹ וּנְבָלָה עִמּוֹ וַאֲנִי אֲמָתְךָ לֹא רָאִיתִי אֶת־נַעֲרֵי אֲדֹנִי אֲשֶׁר שָׁלָחְתָּ׃

כ״ו וְעַתָּה אֲדֹנִי חַי־יְהוָה וְחֵי־נַפְשְׁךָ אֲשֶׁר מְנָעֲךָ יְהוָה מִבּוֹא בְדָמִים וְהוֹשַׁע יָדְךָ לָךְ וְעַתָּה יִהְיוּ כְנָבָל אֹיְבֶיךָ וְהַמְבַקְשִׁים אֶל־אֲדֹנִי רָעָה׃

אשר מנעך. ששלחני לקראתך למנעך משפיכות דמים:

והושע ידך לך. מלנקום אתה בעצמך את נקמתך ותענש:

יהיו כנבל איביך. נתנבאת ברוח הקודש שלא יאריך ימים:

כ״ז וְעַתָּה֮ הַבְּרָכָה֒ הַזֹּ֣את אֲשֶׁר־הֵבִ֣יא שִׁפְחָתְךָ֮ לַאדֹנִי֒ וְנִתְּנָה֮ לַנְּעָרִים֒ הַמִּתְהַלְּכִ֣ים בְּרַגְלַ֔י אֲדֹנִֽי׃

ונתנה לנערים. ותנתן לנערים המתהלכים וגו׳, ׳נתנה׳ לשון עבר, ו׳נתנה׳ לשון להבא׃

כ״ח שָׂ֣א נָ֗א לְפֶ֙שַׁע֙ אֲמָתֶ֔ךָ כִּ֣י עָשֹׂ֤ה יַעֲשֶׂה֙ יְהוָ֣ה לַאדֹנִ֔י בַּ֖יִת נֶאֱמָ֑ן כִּֽי־מִלְחֲמ֤וֹת יְהוָה֙ אֲדֹנִ֣י נִלְחָ֔ם וְרָעָ֛ה לֹא־תִמָּצֵ֥א בְךָ֖ מִיָּמֶֽיךָ׃

כי עשה יעשה ה׳ לאדני בית נאמן. להיות מלך על ישראל, לפיכך, ורעה לא תמצא בך, לכך לא נאה לך לעשות שלא כדין, להוציא לעז על מלכותך׃

כ״ט וַיָּ֤קָם אָדָם֙ לְרָדְפְךָ֔ וּלְבַקֵּ֖שׁ אֶת־נַפְשֶׁ֑ךָ וְהָיְתָ֞ה נֶ֤פֶשׁ אֲדֹנִי֙ צְרוּרָ֔ה | בִּצְרֹ֖ר הַחַיִּ֣ים אֵ֣ת יְהוָ֣ה אֱלֹהֶ֑יךָ וְאֶת֙ נֶ֣פֶשׁ אֹיְבֶ֔יךָ יְקַלְּעֶ֖נָּה בְּת֥וֹךְ כַּף־הַקָּלַֽע׃

כף הקלע. חתיכת עור רחבה עשויה כמין כף באמצע הקלע, שנותן בה האבן׃

ל׳ וְהָיָ֗ה כִּֽי־יַעֲשֶׂ֨ה יְהוָ֤ה לַאדֹנִי֙ כְּכָל־אֲשֶׁ֣ר דִּבֶּ֔ר אֹתְךָ֖ טוֹבָ֑ה עָלֶ֙יךָ֙ וְצִוָּ֣ךְ לְנָגִ֔יד עַל־יִשְׂרָאֵֽל׃

והיה כי יעשה ה׳ וגו׳. ותמלוך׃

ל״א וְלֹא־תִהְיֶ֨ה זֹּ֜את | לְךָ֣ לְפוּקָ֗ה וּלְמִכְשׁ֤וֹל לֵב֙ לַאדֹנִ֔י וְלִשְׁפְּךָ־דָ֥ם חִנָּ֖ם וּלְהוֹשִׁ֣יעַ אֲדֹנִ֣י לּ֑וֹ וְהֵיטִ֤יב יְהוָה֙ לַאדֹנִ֔י וְזָכַרְתָּ֖ אֶת־אֲמָתֶ֥ךָ׃ {ס}

ולא תהיה וגו׳ לפוקה. לכשלון, כמו (נחום ב יא): לפיק ברכים, שאם היית עושה זאת, לא יהיה לך פתחון פה לרדות אדם לדורות הבאים על שפיכות דמים׃

ולהושיע אדני לו. שתנקום אתה את נקמתך׃

ל״ב וַיֹּ֣אמֶר דָּוִד֮ לַאֲבִיגַ֣יל בָּרוּךְ֒ יְהוָ֣ה אֱלֹהֵ֣י יִשְׂרָאֵ֔ל אֲשֶׁ֥ר שְׁלָחֵ֖ךְ הַיּ֣וֹם הַזֶּ֑ה לִקְרָאתִֽי׃

ל״ג וּבָרוּךְ֙ טַעְמֵ֔ךְ וּבְרוּכָ֖ה אַ֣תְּ אֲשֶׁ֣ר כְּלִתַ֔נִי הַיּ֥וֹם הַזֶּ֖ה מִבּ֣וֹא בְדָמִ֑ים וְהוֹשַׁ֥ע יָדִ֖י לִֽי׃

כליתני. מנעת אותי, כמו (תהלים מ יב): לא תכלא רחמיך ; לא יכלה ממך (בראשית כג ז)׃

והושע ידי לי. מוסב על מבוא בדמים, מ״ם של מבוא מחוברת על והושע, כמו מבוא בדמים ומהושע ידי לי׃

ל״ד וְאוּלָ֗ם חַי־יְהוָה֙ אֱלֹהֵ֣י יִשְׂרָאֵ֔ל אֲשֶׁ֥ר מְנָעַ֖נִי מֵהָרַ֣ע אֹתָ֑ךְ כִּ֣י | לוּלֵ֗י מִהַרְתְּ֙ (ותבאתי) [וַתָּבֹאת] לִקְרָאתִ֔י כִּ֣י אִם־נוֹתַ֥ר לְנָבָ֖ל עַד־אוֹר֥ הַבֹּ֖קֶר מַשְׁתִּֽין בְּקִֽיר׃

ל״ה וַיִּקַּ֣ח דָּוִד֮ מִיָּדָהּ֒ אֵ֣ת אֲשֶׁר־הֵבִ֣יאָה לּ֔וֹ וְלָ֣הּ אָמַ֔ר עֲלִ֥י לְשָׁל֖וֹם לְבֵיתֵ֑ךְ רְאִי֙ שָׁמַ֣עְתִּי בְקוֹלֵ֔ךְ וָאֶשָּׂ֥א פָנָֽיִךְ׃

ל״ו וַתָּבֹ֤א אֲבִיגַיִל֙ | אֶל־נָבָ֔ל וְהִנֵּה־ל֥וֹ מִשְׁתֶּ֖ה בְּבֵיתוֹ֑ כְּמִשְׁתֵּ֣ה הַמֶּ֔לֶךְ וְלֵ֤ב נָבָל֙ ט֣וֹב עָלָ֔יו וְה֥וּא שִׁכֹּ֖ר עַד־מְאֹ֑ד וְלֹא־הִגִּ֤ידָה לּוֹ֙ דָּבָ֣ר קָטֹ֔ן וְגָד֖וֹל עַד־א֥וֹר הַבֹּֽקֶר׃

ל״ז וַיְהִ֣י בַבֹּ֗קֶר בְּצֵ֤את הַיַּ֙יִן֙ מִנָּבָ֔ל וַתַּגֶּד־ל֥וֹ אִשְׁתּ֖וֹ אֶת־הַדְּבָרִ֣ים הָאֵ֑לֶּה וַיָּ֤מָת לִבּוֹ֙ בְּקִרְבּ֔וֹ וְה֥וּא הָיָ֖ה לְאָֽבֶן׃

בצאת היין מנבל. (תרגום:) כד פג חמרא מנבל׃

וימת לבו. שנצטער על המנחה שהובאת לדוד׃

ל״ח וַיְהִ֣י כַּעֲשֶׂ֣רֶת הַיָּמִ֗ים וַיִּגֹּ֤ף יְהוָה֙ אֶת־נָבָ֔ל וַיָּמֹֽת׃

כעשרת הימים. שבעת ימי אבלו של שמואל תלה לו הקב״ה, שלא יתערב אבל רשע באבלו, ואחר כך חלה שלשה ימים ומת, כענין שנאמר: ויגוף ה׳ את נבל, ואמר מר (שמחות ג ט): חלה שלשה ימים ומת, זו היא מיתת מגפה. ורבותינו אמרו (ראש השנה יח א): אלו עשרת ימי תשובה, שהמתין לו הקב״ה שיחזור בתשובה. ויש אומרים: כנגד עשר לגימות שנתן נבל לעבדי דוד, ששלח לו דוד עשרה נערים והאכילן׃

ל״ט וַיִּשְׁמַע דָּוִד֙ כִּי֩ מֵ֨ת נָבָ֜ל וַיֹּ֗אמֶר בָּר֤וּךְ יְהוָה֙ אֲשֶׁ֣ר רָ֔ב אֶת־רִ֖יב חֶרְפָּ֣תִי מִיַּ֣ד נָבָ֑ל וְאֶת־עַבְדּ֙וֹ֙ חָשַׂ֣ךְ מֵרָעָ֔ה וְאֶת־רָעַ֥ת נָבָ֛ל הֵשִׁ֥יב יְהוָ֖ה בְּרֹאשׁ֑וֹ וַיִּשְׁלַ֤ח דָּוִד֙ וַיְדַבֵּ֣ר בַּאֲבִיגַ֔יִל לְקַחְתָּ֥הּ לֹ֖ו לְאִשָּֽׁה׃

> **את ריב חרפתי.** גדופי שחרפני (לעיל פסוק י): היום רבו עבדים המתפרצים:
>
> **ואת עבדו חשך מרעה.** שלא הרגתיו:

מ׳ וַיָּבֹ֜אוּ עַבְדֵ֤י דָוִד֙ אֶל־אֲבִיגַ֣יִל הַכַּרְמֶ֔לָה וַיְדַבְּרוּ֙ אֵלֶ֣יהָ לֵאמֹ֔ר דָּוִ֥ד שְׁלָחָ֖נוּ אֵלַ֑יִךְ לְקַחְתֵּ֥ךְ לֹ֖ו לְאִשָּֽׁה׃

מ״א וַתָּ֣קָם וַתִּשְׁתַּ֤חוּ אַפַּ֙יִם֙ אָ֔רְצָה וַתֹּ֕אמֶר הִנֵּ֥ה אֲמָתְךָ֖ לְשִׁפְחָ֑ה לְרָחֹ֕ץ רַגְלֵ֖י עַבְדֵ֥י אֲדֹנִֽי׃

מ״ב וַתְּמַהֵ֞ר וַתָּ֣קָם אֲבִיגַ֗יִל וַתִּרְכַּ֤ב עַל־הַחֲמֹור֙ וַחֲמֵ֣שׁ נַעֲרֹתֶ֔יהָ הַהֹלְכֹ֖ות לְרַגְלָ֑הּ וַתֵּ֣לֶךְ אַחֲרֵ֔י מַלְאֲכֵ֖י דָּוִ֥ד וַתְּהִי־לֹ֖ו לְאִשָּֽׁה׃

מ״ג וְאֶת־אֲחִינֹ֥עַם לָקַ֖ח דָּוִ֑ד מִיִּזְרְעֶ֣אל וַתִּהְיֶ֔ינָה גַּם־שְׁתֵּיהֶ֖ן לֹ֥ו לְנָשִֽׁים׃ {ס}

מ״ד וְשָׁא֣וּל נָתַ֗ן אֶת־מִיכַל֙ בִּתֹּ֣ו אֵ֣שֶׁת דָּוִ֔ד לְפַלְטִ֖י בֶּן־לַ֑יִשׁ אֲשֶׁ֖ר מִגַּלִּֽים׃

פרק כ״ו

א׳ וַיָּבֹ֣אוּ הַזִּפִ֗ים אֶל־שָׁא֙וּל הַגִּבְעָתָ֣ה לֵאמֹ֔ר הֲלֹוא֙ דָּוִ֣ד מִסְתַּתֵּ֔ר בְּגִבְעַ֖ת הַחֲכִילָ֑ה עַ֖ל פְּנֵ֥י הַיְשִׁימֹֽן׃

ב׳ וַיָּ֣קָם שָׁא֔וּל וַיֵּ֣רֶד אֶל־מִדְבַּ֣ר זִ֔יף וְאִתֹּ֖ו שְׁלֹשֶׁת־אֲלָפִ֣ים אִ֑ישׁ בְּחוּרֵ֥י יִשְׂרָאֵ֖ל לְבַקֵּ֥שׁ אֶת־דָּוִ֖ד בְּמִדְבַּר־זִֽיף׃

ג׳ וַיִּ֣חַן שָׁא֗וּל בְּגִבְעַ֤ת הַחֲכִילָה֙ אֲשֶׁ֣ר עַל־פְּנֵ֣י הַיְשִׁימֹ֔ן עַל־הַדֶּ֖רֶךְ וְדָוִ֣ד יֹשֵׁ֣ב בַּמִּדְבָּ֑ר וַיַּ֗רְא כִּ֤י בָא֙ שָׁא֣וּל אַחֲרָ֔יו הַמִּדְבָּֽרָה׃

ד׳ וַיִּשְׁלַ֥ח דָּוִ֖ד מְרַגְּלִ֑ים וַיֵּ֣דַע כִּי־בָ֔א שָׁא֥וּל אֶלְנָכֹֽון׃

ה׳ וַיָּ֣קָם דָּוִ֔ד וַיָּבֹ֖א אֶל־הַמָּקֹ֑ום אֲשֶׁ֣ר חָנָ֔ה שָׁ֖ם שָׁא֑וּל וַיַּ֣רְא דָּוִ֗ד אֶת־הַמָּקֹום֙ אֲשֶׁ֣ר שָׁכַב־שָׁ֔ם שָׁא֖וּל וַאבְנֵ֣ר בֶּן־נֵ֑ר שַׂר־צְבָאֹ֔ו וְשָׁא֣וּל שֹׁכֵ֔ב בַּמַּעְגָּ֖ל וְהָעָ֥ם חֹנִ֖ים סְבִיבֹתָֽו׃

ו׳ וַיַּ֣עַן דָּוִ֔ד וַיֹּ֕אמֶר | אֶל־אֲחִימֶ֖לֶךְ הַחִתִּ֑י וְאֶל־אֲבִישַׁ֞י בֶּן־צְרוּיָ֣ה אֲחִ֤י יֹואָב֙ לֵאמֹ֔ר מִֽי־יֵרֵ֥ד אִתִּ֖י אֶל־שָׁא֣וּל אֶל־הַמַּחֲנֶ֑ה וַיֹּ֥אמֶר אֲבִישַׁ֖י אֲנִ֥י אֵרֵ֖ד עִמָּֽךְ׃

ז׳ וַיָּבֹ֨א דָוִ֜ד וַאֲבִישַׁ֗י | אֶל־הָעָם֙ לַ֔יְלָה וְהִנֵּ֣ה שָׁא֔וּל שֹׁכֵ֖ב יָשֵׁ֣ן בַּמַּעְגָּ֑ל וַחֲנִיתֹ֞ו מְעֻכָּ֤ה בָאָ֙רֶץ֙ מְרַאֲשֹׁתָ֔יו וַאבְנֵ֣ר וְהָעָ֔ם שֹׁכְבִ֖ים סְבִיבֹתָֽו׃ {ס}

> **מעוכה.** נעוצה:

ח׳ וַיֹּ֣אמֶר אֲבִישַׁ֣י אֶל־דָּוִ֗ד סָגַ֨ר אֱלֹהִ֤ים הַיֹּום֙ אֶת־אֹויִבְךָ֣ בְיָדֶ֔ךָ וְעַתָּ֕ה אַכֶּ֥נּוּ נָ֖א בַּחֲנִ֣ית וּבָאָ֑רֶץ פַּ֥עַם אַחַ֖ת וְלֹ֥א אֹשְׁנֶ֖ה לֹֽו׃

ט׳ וַיֹּ֣אמֶר דָּוִ֔ד אֶל־אֲבִישַׁ֖י אַל־תַּשְׁחִיתֵ֑הוּ כִּ֣י מִֽי שָׁלַ֤ח יָדֹו֙ בִּמְשִׁיחַ֣ יְהוָ֔ה וְנִקָּֽה׃ {פ}

י׳ וַיֹּ֣אמֶר דָּוִ֔ד חַי־יְהוָ֖ה כִּ֣י אִם־יְהוָ֣ה יִגָּפֶ֑נּוּ אֹו־יֹומֹ֥ו יָבֹ֖וא וָמֹ֥ת אֹו֙ בַּמִּלְחָמָ֣ה יֵרֵ֔ד וְנִסְפָּֽה׃

> **חי ה׳.** יש אומרים, ליצרו נשבע, ויש אומרים, לאבישי נשבע, אם תהרוג את הצדיק, אני אערב דמך בדמו:
>
> **כי אם ה׳ יגפנו.** יקרב מיתתו:

או יומו יבא. יום שזמן מיתתו בו:

י״א חָלִילָה לִּי֙ מֵיְהוָ֔ה מִשְׁלַ֖ח יָדִ֑י בִּמְשִׁיחַ֣ יְהוָ֔ה וְעַתָּ֕ה קַח־נָ֥א אֶת־הַחֲנִ֖ית אֲשֶׁר־מְרַאֲשֹׁתָ֑ו וְאֶת־צַפַּ֣חַת הַמַּ֔יִם וְנֵלְכָ֖ה לָּנוּ׃

צפחת. צלוחית:

י״ב וַיִּקַּ֣ח דָּוִ֗ד אֶת־הַחֲנִית֙ וְאֶת־צַפַּ֣חַת הַמַּ֔יִם מֵרַאֲשֹׁ֖תֵי שָׁא֑וּל וַיֵּלְכ֣וּ לָהֶ֔ם וְאֵ֥ין רֹאֶ֖ה וְאֵ֣ין יוֹדֵ֑עַ וְאֵ֣ין מֵקִ֔יץ כִּ֣י כֻלָּ֔ם יְשֵׁנִ֖ים כִּ֣י תַרְדֵּמַ֥ת יְהוָ֖ה נָפְלָ֥ה עֲלֵיהֶֽם׃

י״ג וַיַּעֲבֹ֣ר דָּוִ֗ד הָעֵבֶר֙ וַיַּעֲמֹ֣ד עַל־רֹאשׁ־הָהָ֔ר מֵרָח֖ק רַ֣ב הַמָּקֹ֑ום בֵּינֵיהֶֽם׃

י״ד וַיִּקְרָ֣א דָּוִ֗ד אֶל־הָעָם֙ וְאֶל־אַבְנֵ֣ר בֶּן־נֵ֔ר לֵאמֹ֖ר הֲלֹ֣וא תַעֲנֶ֑ה אַבְנֵ֗ר וַיַּ֤עַן אַבְנֵר֙ וַיֹּ֔אמֶר מִ֥י אַתָּ֖ה קָרָ֥אתָ אֶל־הַמֶּֽלֶךְ׃ {פ}

ט״ו וַיֹּ֤אמֶר דָּוִד֙ אֶל־אַבְנֵ֔ר הֲלוֹא־אַ֖תָּה אִ֑ישׁ וּמִ֣י כָמֹ֗וךָ בְּיִשְׂרָאֵל֙ וְלָמָּה֙ לֹא־שָׁמַ֣רְתָּ אֶל־אֲדֹנֶ֔יךָ הַמֶּ֖לֶךְ כִּֽי־בָ֣א אַחַ֗ד הָעָם֙ לְהַשְׁחִ֣ית אֶת־הַמֶּ֔לֶךְ אֲדֹנֶֽיךָ׃

ט״ז לֹא־טֹ֣וב הַדָּבָ֣ר הַזֶּ֔ה אֲשֶׁ֥ר עָשִׂ֖יתָ חַי־יְהוָ֑ה כִּ֥י בְנֵי־מָ֖וֶת אַתֶּ֣ם אֲשֶׁ֣ר לֹא־שְׁמַרְתֶּ֣ם עַל־אֲדֹנֵיכֶ֗ם עַל־מְשִׁיחַ֙ יְהוָ֔ה וְעַתָּ֕ה | רְאֵ֕ה אֵי־חֲנִ֥ית הַמֶּ֖לֶךְ וְאֶת־צַפַּ֣חַת הַמַּ֑יִם אֲשֶׁ֥ר מְרַאֲשֹׁתָֽו׃

י״ז וַיַּכֵּ֣ר שָׁא֗וּל אֶת־קוֹל֙ דָּוִ֔ד וַיֹּ֕אמֶר הֲקֹולְךָ֥ זֶ֛ה בְּנִ֥י דָוִ֖ד וַיֹּ֣אמֶר דָּוִ֑ד קֹולִ֣י אֲדֹנִ֔י הַמָּֽלֶךְ׃

י״ח וַיֹּ֕אמֶר לָמָּ֥ה זֶ֛ה אֲדֹנִ֖י רֹדֵ֣ף אַחֲרֵ֑י עַבְדֹּ֔ו כִּ֥י מֶה־עָשִׂ֖יתִי וּמַה־בְּיָדִ֥י רָעָֽה׃

י״ט וְעַתָּ֗ה יִשְׁמַע־נָ֤א אֲדֹנִי֙ הַמֶּ֣לֶךְ אֶת־דִּבְרֵ֣י עַבְדֹּ֔ו אִם־יְהוָ֥ה הֱסִיתְךָ֖ בִּ֑י יָרַ֥ח מִנְחָ֖ה וְאָ֑ם | בְּנֵ֣י הָאָדָ֔ם אֲרוּרִ֥ים הֵ֖ם לִפְנֵ֣י יְהוָ֑ה כִּֽי־גֵרְשׁ֨וּנִ֜י הַיֹּ֗ום מֵהִסְתַּפֵּ֛חַ בְּנַחֲלַ֥ת יְהוָ֖ה לֵאמֹ֑ר לֵ֚ךְ עֲבֹ֣ד אֱלֹהִ֔ים אֲחֵרִֽים׃

הסיתך בי. לשנאתי, כל הסתה לשון שומה, אמיטמינ״ט בלע״ז:

ירח מנחה. יקבל ברחמים תפלתי, להשיב חמתך ממני:

כי גרשוני. מארץ ישראל:

לך עבוד אלוהים אחרים. היוצא מארץ ישראל לחוץ לארץ בזמן הבית, כאלו עובד עבודה זרה ויונתן תרגם: איזיל דוד ביני עממיא פלחי טעותא:

כ׳ וְעַתָּ֗ה אַל־יִפֹּ֤ל דָּמִי֙ אַ֣רְצָה מִנֶּ֣גֶד פְּנֵ֣י יְהוָ֔ה כִּֽי־יָצָ֥א מֶֽלֶךְ־יִשְׂרָאֵ֖ל לְבַקֵּ֣שׁ אֶת־פַּרְעֹ֑ש אֶחָ֕ד כַּאֲשֶׁ֥ר יְרַדֵּ֛ף הַקֹּרֵ֖א בֶּהָרִֽים׃

הקורא. עוף ששמו קורא, ובלע״ז פרדי״ץ, וכן (ירמיהו יז יא): קורא דגר ולא ילד, ומרדף אחר קני שאר עופות, ויושב על בציהם:

כ״א וַיֹּ֣אמֶר שָׁא֗וּל חָטָ֙אתִי֙ שׁ֣וּב בְּנִי־דָוִ֔ד כִּ֣י לֹא־אָרַ֥ע לְךָ֖ עֹ֑וד תַּ֚חַת אֲשֶׁ֣ר יָקְרָ֣ה נַפְשִׁ֔י בְּעֵינֶ֖יךָ הַיֹּ֣ום הַזֶּ֑ה הִנֵּ֥ה הִסְכַּ֙לְתִּי֙ וָאֶשְׁגֶּ֣ה הַרְבֵּ֔ה מְאֹֽד׃

כ״ב וַיַּ֣עַן דָּוִד֮ וַיֹּ֣אמֶר הִנֵּה֒ (החנית) [חֲנִית] הַמֶּ֔לֶךְ וְיַעֲבֹ֥ר אֶחָ֖ד מֵהַנְּעָרִ֑ים וְיִקָּחָֽהּ׃

כ״ג וַיהוָה֮ יָשִׁ֣יב לָאִ֣ישׁ אֶת־צִדְקָתֹ֣ו וְאֶת־אֱמֻנָתֹ֔ו אֲשֶׁ֥ר נְתָנְךָ֖ יְהוָ֑ה | הַיֹּ֗ום בְּיָד֙ וְלֹ֣א אָבִ֔יתִי לִשְׁלֹ֖חַ יָדִ֥י בִּמְשִׁ֖יחַ יְהוָֽה׃

ישיב לאיש. לכל צדיק וצדיק:

כ״ד וְהִנֵּ֣ה כַאֲשֶׁ֣ר גָּדְלָ֤ה נַפְשְׁךָ֙ הַיֹּ֣ום הַזֶּ֔ה בְּעֵינָ֑י כֵּ֥ן תִּגְדַּ֙ל נַפְשִׁ֣י בְּעֵינֵ֔י יְהוָ֖ה וַיַּצִּלֵ֥נִי מִכָּל־צָרָֽה׃ {פ}

כ״ה וַיֹּ֤אמֶר שָׁאוּל֙ אֶל־דָּוִ֔ד בָּר֥וּךְ אַתָּ֖ה בְּנִ֣י דָוִ֑ד גַּ֚ם עָשֹׂ֣ה תַעֲשֶׂ֔ה וְגַם־יָכֹ֖ל תּוּכָ֑ל וַיֵּ֤לֶךְ דָּוִד֙ לְדַרְכֹּ֔ו וְשָׁא֖וּל שָׁ֥ב לִמְקֹומֹֽו׃ {פ}

פרק כ״ז

א וַיֹּאמֶר דָּוִד בְּלִבּוֹ עַתָּה אָסְפָּה יוֹם־אֶחָד בְּיַד־שָׁאוּל אַיִן־לִי טוֹב כִּי הִמָּלֵט אִמָּלֵט | אֶל־אֶרֶץ פְּלִשְׁתִּים וְנוֹאַשׁ מִמֶּנִּי שָׁאוּל לְבַקְשֵׁנִי עוֹד בְּכָל־גְּבוּל יִשְׂרָאֵל וְנִמְלַטְתִּי מִיָּדוֹ׃

עתה אספה יום אחד. שמא יארוב ויבא עלי פתאום׃

ב וַיָּקָם דָּוִד וַיַּעֲבֹר הוּא וְשֵׁשׁ־מֵאוֹת אִישׁ אֲשֶׁר עִמּוֹ אֶל־אָכִישׁ בֶּן־מָעוֹךְ מֶלֶךְ גַּת׃

ג וַיֵּשֶׁב דָּוִד עִם־אָכִישׁ בְּגַת הוּא וַאֲנָשָׁיו אִישׁ וּבֵיתוֹ דָּוִד וּשְׁתֵּי נָשָׁיו אֲחִינֹעַם הַיִּזְרְעֵאלִת וַאֲבִיגַיִל אֵשֶׁת נָבָל הַכַּרְמְלִית׃

ד וַיֻּגַּד לְשָׁאוּל כִּי־בָרַח דָּוִד גַּת וְלֹא־[יָסַף] (יוסף) עוֹד לְבַקְשׁוֹ׃ {ס}

ה וַיֹּאמֶר דָּוִד אֶל־אָכִישׁ אִם־נָא מָצָאתִי חֵן בְּעֵינֶיךָ יִתְּנוּ־לִי מָקוֹם בְּאַחַת עָרֵי הַשָּׂדֶה וְאֵשְׁבָה שָּׁם וְלָמָּה יֵשֶׁב עַבְדְּךָ בְּעִיר הַמַּמְלָכָה עִמָּךְ׃

ולמה ישב עבדך וגו׳. ואהיה לך למשא׃

ו וַיִּתֶּן־לוֹ אָכִישׁ בַּיּוֹם הַהוּא אֶת־צִקְלַג לָכֵן הָיְתָה צִקְלַג לְמַלְכֵי יְהוּדָה עַד הַיּוֹם הַזֶּה׃ {פ}

ז וַיְהִי מִסְפַּר הַיָּמִים אֲשֶׁר־יָשַׁב דָּוִד בִּשְׂדֵה פְלִשְׁתִּים יָמִים וְאַרְבָּעָה חֳדָשִׁים׃

ימים וארבעה חדשים. מיעוט ימים שנים, ואי אפשר לפרש ימים זה שנה, שהרי לא הלך דוד אצל אכיש עד שמת שמואל, ושאול לא מלך אחר מיתת שמואל אלא ארבעה חדשים, כמו ששנינו בסדר עולם וגם ממנין שנותיו של עלי, ועשרים שנה שהיה הארון בקרית יערים, הרי ששים שנה, צא מהם חמשים ושתים של שמואל, ושנה אחת לעיבורו עם ארבעה חדשים הללו, ושבע שנים שמלך דוד בחברון קודם שהביא את הארון מקרית יערים, נמצא שלא מלך שאול אחר מיתת שמואל, יותר מארבעה חדשים׃

ח וְדָוִד וַאֲנָשָׁיו וַיִּפְשְׁטוּ אֶל־הַגְּשׁוּרִי (והגרזי) [וְהַגִּזְרִי] וְהָעֲמָלֵקִי כִּי הֵנָּה יֹשְׁבוֹת הָאָרֶץ אֲשֶׁר מֵעוֹלָם בּוֹאֲךָ שׁוּרָה וְעַד־אֶרֶץ מִצְרָיִם׃

ויעל דוד. לשון הוה, הוא תמיד היה רגיל בכך׃

בואך שורה. (תרגום׃) מן מעלנא דחגרא׃

ט וְהִכָּה דָוִד אֶת־הָאָרֶץ וְלֹא יְחַיֶּה אִישׁ וְאִשָּׁה וְלָקַח צֹאן וּבָקָר וַחֲמֹרִים וּגְמַלִּים וּבְגָדִים וַיָּשָׁב וַיָּבֹא אֶל־אָכִישׁ׃

י וַיֹּאמֶר אָכִישׁ אַל־פְּשַׁטְתֶּם הַיּוֹם וַיֹּאמֶר דָּוִד עַל־נֶגֶב יְהוּדָה וְעַל־נֶגֶב הַיְרַחְמְאֵלִי וְאֶל־נֶגֶב הַקֵּינִי׃

אל פשטתם. למ״ד מתחלפת בנו״ן, כמו ויעש לו נשכה בספר עזרא (נחמיה יג ז), כמו לשכה׃

י״א וְאִישׁ וְאִשָּׁה לֹא־יְחַיֶּה דָּוִד לְהָבִיא גַּת לֵאמֹר פֶּן־יַגִּדוּ עָלֵינוּ לֵאמֹר כֹּה־עָשָׂה דָּוִד וְכֹה מִשְׁפָּטוֹ כָּל־הַיָּמִים אֲשֶׁר יָשַׁב בִּשְׂדֵה פְלִשְׁתִּים׃

י״ב וַיַּאֲמֶן אָכִישׁ בְּדָוִד לֵאמֹר הַבְאֵשׁ הִבְאִישׁ בְּעַמּוֹ בְיִשְׂרָאֵל וְהָיָה לִי לְעֶבֶד עוֹלָם׃ {פ}

פרק כ״ח

א׳ וַיְהִי֙ בַּיָּמִ֣ים הָהֵ֔ם וַיִּקָּבְצ֥וּ פְלִשְׁתִּ֖ים אֶת־מַחֲנֵיהֶ֑ם לַצָּבָ֗א לְהִלָּחֵם֙ בְּיִשְׂרָאֵ֔ל וַיֹּ֨אמֶר אָכִ֜ישׁ אֶל־דָּוִ֗ד יָדֹ֤עַ תֵּדַע֙ כִּֽי אִתִּ֣י תֵצֵ֔א בְּמַחֲנֶ֖ה אַתָּ֥ה וַאֲנָשֶֽׁיךָ׃

ב׳ וַיֹּ֨אמֶר דָּוִ֜ד אֶל־אָכִ֗ישׁ לָכֵן֙ אַתָּ֣ה תֵדַ֔ע אֵ֥ת אֲשֶׁר־יַעֲשֶׂ֖ה עַבְדֶּ֑ךָ וַיֹּ֨אמֶר אָכִ֜ישׁ אֶל־דָּוִ֗ד לָכֵן֙ שֹׂמְךָ֣ לְרֹאשִׁ֔י אֶל־כָּל־הַיָּמִֽים׃ {פ}

ג׳ וּשְׁמוּאֵ֖ל מֵ֣ת וַיִּסְפְּדוּ־ל֑וֹ כָּל־יִשְׂרָאֵ֗ל וַיִּקְבְּרֻ֙הוּ֙ בָּרָמָ֣ה וּבְעִירֹ֔ו וְשָׁא֖וּל הֵסִ֣יר הָאֹבֹ֑ות וְאֶת־הַיִּדְּעֹנִ֖ים מֵהָאָֽרֶץ׃

> **ושמואל מת.** הרי כבר נאמר וימת שמואל, אלא לפי שבא לדבר בשאול שהוצרך לדרוש בבעלת אוב, פתח ואמר ושמואל מת, שאילו היה קיים, ממנו היה שאול דורש, ושאול הסיר האובות, והוצרך לבקש אשה בעלת אוב׃
>
> **ויספדו לו כל ישראל ויקברוהו ברמה ובעירו.** (תרגום:) וספדו עלוהי כל ישראל וקברוהי ברמתא וספדו עלוהי אנש בקרתיה; ׳ובעירו׳ מוסב על ׳ויספדו לו׳, ספדוהו ברמה כשקברוהו, וספדוהו איש בעירו׃

ד׳ וַיִּקָּבְצ֣וּ פְלִשְׁתִּ֗ים וַיָּבֹ֙אוּ֙ וַיַּחֲנ֣וּ בְשׁוּנֵ֔ם וַיִּקְבֹּ֥ץ שָׁא֖וּל אֶת־כָּל־יִשְׂרָאֵ֑ל וַיַּחֲנ֖וּ בַּגִּלְבֹּֽעַ׃

ה׳ וַיַּ֣רְא שָׁא֗וּל אֶת־מַחֲנֵה֙ פְּלִשְׁתִּ֔ים וַיִּרָ֖א וַיֶּחֱרַ֥ד לִבֹּ֖ו מְאֹֽד׃

ו׳ וַיִּשְׁאַ֤ל שָׁאוּל֙ בַּֽיהוָ֔ה וְלֹ֥א עָנָ֖הוּ יְהוָ֑ה גַּ֚ם בַּחֲלֹמֹ֔ות גַּ֖ם בָּאוּרִ֑ים גַּ֖ם בַּנְּבִיאִֽם׃

> **גם באורים.** לפי שהרג נוב עיר הכהנים, לא נענה׃

ז׳ וַיֹּ֨אמֶר שָׁא֜וּל לַעֲבָדָ֗יו בַּקְּשׁוּ־לִ֙י֙ אֵ֣שֶׁת בַּעֲלַת־אֹ֔וב וְאֵלְכָ֥ה אֵלֶ֖יהָ וְאִדְרְשָׁה־בָּ֑הּ וַיֹּאמְרוּ֙ עֲבָדָ֔יו אֵלָ֕יו הִנֵּ֥ה אֵ֖שֶׁת בַּעֲלַת־אֹ֑וב בְּעֵ֖ין דֹּֽור׃

ח׳ וַיִּתְחַפֵּ֣שׂ שָׁא֗וּל וַיִּלְבַּשׁ֙ בְּגָדִ֣ים אֲחֵרִ֔ים וַיֵּ֣לֶךְ ה֔וּא וּשְׁנֵ֥י אֲנָשִׁ֖ים עִמֹּ֑ו וַיָּבֹ֙אוּ֙ אֶל־הָאִשָּׁ֣ה לָ֔יְלָה וַיֹּ֨אמֶר (קסומי) [קָסְמִי־]נָ֤א לִי֙ בָּאֹ֔וב וְהַעֲלִ֥י לִ֖י אֵ֣ת אֲשֶׁר־אֹמַ֥ר אֵלֶֽיךָ׃

> **ויתחפש שאול.** שינה בגדיו, וכן (מלכים-א כב ל): התחפש ובא במלחמה ; וכן (איוב ל יח): ברב כח יתחפש לבושי, וכן תרגם יונתן: ואשתני שאול׃
>
> **ויבאו אל האשה לילה.** יום היה, אלא מתוך צרתם היה דומה להם לילה, כך דרש רבי תנחומא (פרשת אמור ב)׃

ט׳ וַתֹּ֤אמֶר הָאִשָּׁה֙ אֵלָ֔יו הִנֵּ֥ה אַתָּ֖ה יָדַ֑עְתָּ אֵ֚ת אֲשֶׁר־עָשָׂ֣ה שָׁא֔וּל אֲשֶׁ֥ר הִכְרִ֖ית אֶת־הָאֹבֹ֣ות וְאֶת־הַיִּדְּעֹנִ֑י מִן־הָאָ֗רֶץ וְלָמָ֤ה אַתָּה֙ מְתַנְקֵּ֣שׁ בְּנַפְשִׁ֔י לַהֲמִיתֵ֖נִי׃

> **מתנקש.** מבקש תקלה׃

י׳ וַיִּשָּׁבַ֥ע לָ֖הּ שָׁא֑וּל בַּֽיהוָה֙ לֵאמֹ֔ר חַי־יְהוָ֕ה אִם־יִקָּרֶ֥ךְ עָוֹ֖ן בַּדָּבָ֥ר הַזֶּֽה׃

י״א וַתֹּ֥אמֶר הָאִשָּׁ֖ה אֶת־מִ֣י אַעֲלֶה־לָּ֑ךְ וַיֹּ֕אמֶר אֶת־שְׁמוּאֵ֖ל הַעֲלִי־לִֽי׃

י״ב וַתֵּ֣רֶא הָאִשָּׁה֮ אֶת־שְׁמוּאֵל֒ וַתִּזְעַ֣ק בְּקֹ֣ול גָּדֹ֔ול וַתֹּ֥אמֶר הָאִשָּׁ֖ה אֶל־שָׁא֑וּל ו לֵאמֹ֣ר לָמָ֤ה רִמִּיתָנִי֙ וְאַתָּ֣ה שָׁא֔וּל

> **ותזעק בקול גדול.** שראתהו עולה שלא כדרך העולים, שהמעלה בזכורו, עולים רגליהם למעלה, וזה עולה ראשו למעלה, בשביל כבודו של שאול (תנחומא שם)׃

י״ג וַיֹּ֥אמֶר לָ֖הּ הַמֶּ֑לֶךְ אַל־תִּירְאִי֙ כִּ֣י מָ֣ה רָאִ֔ית וַתֹּ֥אמֶר הָאִשָּׁ֖ה אֶל־שָׁא֑וּל אֱלֹהִ֥ים רָאִ֛יתִי עֹלִ֖ים מִן־הָאָֽרֶץ׃

> **אלהים ראיתי עולים מן הארץ.** מלאכים שנים, משה ושמואל, שנתיירא שמואל שמא אני מתבקש בדין, והעלה משה עמו (כדאיתא בחגיגה ד ב)׃

י״ד וַיֹּ֥אמֶר לָ֖הּ מַה־תָּאְרָ֑ו וַתֹּ֣אמֶר אִ֤ישׁ זָקֵן֙ עֹלֶ֣ה וְהוּא֙ עֹטֶ֣ה מְעִ֔יל וַיֵּ֣דַע שָׁא֔וּל כִּֽי־שְׁמוּאֵ֖ל הֽוּא וַיִּקֹּ֤ד אַפַּ֙יִם֙ אָ֔רְצָה וַיִּשְׁתָּֽחוּ׃ {ס}

מה תארו. שלשה דברים נאמרו באוב: המעלה אותו, רואהו ואינו שומע קולו, והנשאל לו, שומעו ואינו רואהו, ולפיכך שאל מה תארו, ואחר, לא רואהו ולא שומעו (תנחומא שם):

והוא עוטה מעיל. שהיה רגיל ללבוש מעיל, שנאמר (לעיל ב יט): ומעיל קטן תעשה לו אמו, ובמעילו נקבר, וכן עלה, וכן לעתיד לבא יעמדו בלבושיהם (תנחומא שם):

ט״ו וַיֹּאמֶר שְׁמוּאֵל אֶל־שָׁאוּל לָמָּה הִרְגַּזְתַּנִי לְהַעֲלוֹת אֹתִי וַיֹּאמֶר שָׁאוּל צַר־לִי מְאֹד וּפְלִשְׁתִּים | נִלְחָמִים בִּי וֵאלֹהִים סָר מֵעָלַי וְלֹא־עָנָנִי עוֹד גַּם בְּיַד־הַנְּבִיאִים גַּם־בַּחֲלֹמוֹת וָאֶקְרָאֶה לְךָ לְהוֹדִיעֵנִי מָה אֶעֱשֶׂה: {ס}

הרגזתני. החרדתני:

גם ביד הנביאים גם בחלומות. אבל באורים ותומים לא אמר לו, ואף על פי ששאל בהם כמו שאמור למעלה, שהיה בוש ממנו על שהרג נוב עיר הכהנים:

ואקראה לך. לשון ואזעק אחריך, כמו (שמואל-ב א ו): נקרא נקראתי בהר הגלבוע ; וכמו (שם כ א): ושם נקרא איש בליעל, הוצרכתי להיות נקרא אליך, שתודיעני מה אעשה:

ט״ז וַיֹּאמֶר שְׁמוּאֵל וְלָמָּה תִּשְׁאָלֵנִי וַיהוָה סָר מֵעָלֶיךָ וַיְהִי עָרֶךָ:

ולמה תשאלני. הרי שאלת מן הנביאים החיים:

ויהי ערך. (תרגום:) והוה בסעדיה דגברא דאת בעיל דבביה:

ערך. לשון שונא וכמה יש במקרא, (ישעיהו יד כא) ומלאו פני תבל ערים ; (מיכה ה יג). והשמדתי עריך (דניאל ד טז). חלמא לשנאך ופשרה לערך ; (דניאל ד טז):

י״ז וַיַּעַשׂ יְהוָה לוֹ כַּאֲשֶׁר דִּבֶּר בְּיָדִי וַיִּקְרַע יְהוָה אֶת־הַמַּמְלָכָה מִיָּדֶךָ וַיִּתְּנָהּ לְרֵעֲךָ לְדָוִד:

לרעך לדוד. ובחייו לא הזכיר לו שמו, אלא ונתנה לרעך הטוב ממך (לעיל טו כח), לפי שהיה ירא ממנו שלא יהרגנו, לפי שמשחו למלכות (תנחומא שם):

י״ח כַּאֲשֶׁר לֹא־שָׁמַעְתָּ בְּקוֹל יְהוָה וְלֹא־עָשִׂיתָ חֲרוֹן־אַפּוֹ בַּעֲמָלֵק עַל־כֵּן הַדָּבָר הַזֶּה עָשָׂה־לְךָ יְהוָה הַיּוֹם הַזֶּה:

י״ט וְיִתֵּן יְהוָה גַּם אֶת־יִשְׂרָאֵל עִמְּךָ בְּיַד־פְּלִשְׁתִּים וּמָחָר אַתָּה וּבָנֶיךָ עִמִּי גַּם אֶת־מַחֲנֵה יִשְׂרָאֵל יִתֵּן יְהוָה בְּיַד־פְּלִשְׁתִּים:

אתה ובניך עמי. במחיצתי:

כ׳ וַיְמַהֵר שָׁאוּל וַיִּפֹּל מְלֹא־קוֹמָתוֹ אַרְצָה וַיִּרָא מְאֹד מִדִּבְרֵי שְׁמוּאֵל גַּם־כֹּחַ לֹא־הָיָה בּוֹ כִּי לֹא אָכַל לֶחֶם כָּל־הַיּוֹם וְכָל־הַלָּיְלָה:

כ״א וַתָּבוֹא הָאִשָּׁה אֶל־שָׁאוּל וַתֵּרֶא כִּי־נִבְהָל מְאֹד וַתֹּאמֶר אֵלָיו הִנֵּה שָׁמְעָה שִׁפְחָתְךָ בְּקוֹלֶךָ וָאָשִׂים נַפְשִׁי בְכַפִּי וָאֶשְׁמַע אֶת־דְּבָרֶיךָ אֲשֶׁר דִּבַּרְתָּ אֵלָי:

כ״ב וְעַתָּה שְׁמַע־נָא גַם־אַתָּה בְּקוֹל שִׁפְחָתֶךָ וְאָשִׂמָה לְפָנֶיךָ פַּת־לֶחֶם וְאֻכְלוּל וִיהִי בְךָ כֹּחַ כִּי תֵלֵךְ בַּדָּרֶךְ:

כ״ג וַיְמָאֵן וַיֹּאמֶר לֹא אֹכַל וַיִּפְרְצוּ־בוֹ עֲבָדָיו וְגַם־הָאִשָּׁה וַיִּשְׁמַע לְקֹלָם וַיָּקָם מֵהָאָרֶץ וַיֵּשֶׁב אֶל־הַמִּטָּה:

כ״ד וְלָאִשָּׁה עֶגֶל־מַרְבֵּק בַּבַּיִת וַתְּמַהֵר וַתִּזְבָּחֵהוּ וַתִּקַּח־קֶמַח וַתָּלָשׁ וַתֹּפֶה מַצּוֹת:

עגל מרבק. (תרגום:) עגל פטים:

כ״ה וַתַּגֶּשׁ לִפְנֵי־שָׁאוּל וְלִפְנֵי עֲבָדָיו וַיֹּאכֵלוּ וַיָּקֻמוּ וַיֵּלְכוּ בַּלַּיְלָה הַהוּא: {פ}

פרק כ״ט

א׳ וַיְקַבְּצוּ פְלִשְׁתִּים אֶת־כָּל־מַחֲנֵיהֶם אֲפֵקָה וְיִשְׂרְאֵל חֹנִים בַּעֲיִן אֲשֶׁר בְּיִזְרְעֶאל׃

ב׳ וְסַרְנֵי פְלִשְׁתִּים עֹבְרִים לְמֵאוֹת וְלַאֲלָפִים וְדָוִד וַאֲנָשָׁיו עֹבְרִים בָּאַחֲרֹנָה עִם־אָכִישׁ׃

ג׳ וַיֹּאמְרוּ שָׂרֵי פְלִשְׁתִּים מָה הָעִבְרִים הָאֵלֶּה וַיֹּאמֶר אָכִישׁ אֶל־שָׂרֵי פְלִשְׁתִּים הֲלוֹא־זֶה דָּוִד עֶבֶד | שָׁאוּל מֶלֶךְ־יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר הָיָה אִתִּי זֶה יָמִים אוֹ־זֶה שָׁנִים וְלֹא־מָצָאתִי בוֹ מְאוּמָה מִיּוֹם נָפְלוֹ עַד־הַיּוֹם הַזֶּה׃ {פ}

> **מיום נפלו.** מיום חנייתו עלי׃

ד׳ וַיִּקְצְפוּ עָלָיו שָׂרֵי פְלִשְׁתִּים וַיֹּאמְרוּ לוֹ שָׂרֵי פְלִשְׁתִּים הָשֵׁב אֶת־הָאִישׁ וְיָשֹׁב אֶל־מְקוֹמוֹ אֲשֶׁר הִפְקַדְתּוֹ שָׁם וְלֹא־יֵרֵד עִמָּנוּ בַּמִּלְחָמָה וְלֹא־יִהְיֶה־לָּנוּ לְשָׂטָן בַּמִּלְחָמָה וּבַמָּה יִתְרַצֶּה זֶה אֶל־אֲדֹנָיו הֲלוֹא בְּרָאשֵׁי הָאֲנָשִׁים הָהֵם׃

ה׳ הֲלוֹא־זֶה דָּוִד אֲשֶׁר יַעֲנוּ־לוֹ בַּמְּחֹלוֹת לֵאמֹר הִכָּה שָׁאוּל בַּאֲלָפָיו וְדָוִד בְּרִבְבֹתָו׃ {ס}

ו׳ וַיִּקְרָא אָכִישׁ אֶל־דָּוִד וַיֹּאמֶר אֵלָיו חַי־יְהוָה כִּי־יָשָׁר אַתָּה וְטוֹב בְּעֵינַי צֵאתְךָ וּבֹאֲךָ אִתִּי בַּמַּחֲנֶה כִּי לֹא־מָצָאתִי בְךָ רָעָה מִיּוֹם בֹּאֲךָ אֵלַי עַד־הַיּוֹם הַזֶּה וּבְעֵינֵי הַסְּרָנִים לֹא־טוֹב אָתָּה׃

ז׳ וְעַתָּה שׁוּב וְלֵךְ בְּשָׁלוֹם וְלֹא־תַעֲשֶׂה רָע בְּעֵינֵי סַרְנֵי פְלִשְׁתִּים׃ {ס}

ח׳ וַיֹּאמֶר דָּוִד אֶל־אָכִישׁ כִּי מֶה עָשִׂיתִי וּמַה־מָּצָאתָ בְעַבְדְּךָ מִיּוֹם אֲשֶׁר הָיִיתִי לְפָנֶיךָ עַד הַיּוֹם הַזֶּה כִּי לֹא אָבוֹא וְנִלְחַמְתִּי בְּאֹיְבֵי אֲדֹנִי הַמֶּלֶךְ׃

ט׳ וַיַּעַן אָכִישׁ וַיֹּאמֶר אֶל־דָּוִד יָדַעְתִּי כִּי טוֹב אַתָּה בְּעֵינַי כְּמַלְאַךְ אֱלֹהִים אַךְ שָׂרֵי פְלִשְׁתִּים אָמְרוּ לֹא־יַעֲלֶה עִמָּנוּ בַּמִּלְחָמָה׃

י׳ וְעַתָּה הַשְׁכֵּם בַּבֹּקֶר וְעַבְדֵי אֲדֹנֶיךָ אֲשֶׁר־בָּאוּ אִתָּךְ וְהִשְׁכַּמְתֶּם בַּבֹּקֶר וְאוֹר לָכֶם וָלֵכוּ׃

י״א וַיַּשְׁכֵּם דָּוִד הוּא וַאֲנָשָׁיו לָלֶכֶת בַּבֹּקֶר לָשׁוּב אֶל־אֶרֶץ פְּלִשְׁתִּים וּפְלִשְׁתִּים עָלוּ יִזְרְעֶאל׃ {ס}

פרק ל׳

א׳ וַיְהִי בְּבֹא דָוִד וַאֲנָשָׁיו צִקְלַג בַּיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי וַעֲמָלֵקִי פָּשְׁטוּ אֶל־נֶגֶב וְאֶל־צִקְלַג וַיַּכּוּ אֶת־צִקְלַג וַיִּשְׂרְפוּ אֹתָהּ בָּאֵשׁ׃

ב׳ וַיִּשְׁבּוּ אֶת־הַנָּשִׁים אֲשֶׁר־בָּהּ מִקָּטֹן וְעַד־גָּדוֹל לֹא הֵמִיתוּ אִישׁ וַיִּנְהֲגוּ וַיֵּלְכוּ לְדַרְכָּם׃

ג׳ וַיָּבֹא דָוִד וַאֲנָשָׁיו אֶל־הָעִיר וְהִנֵּה שְׂרוּפָה בָאֵשׁ וּנְשֵׁיהֶם וּבְנֵיהֶם וּבְנֹתֵיהֶם נִשְׁבּוּ׃

ד׳ וַיִּשָּׂא דָוִד וְהָעָם אֲשֶׁר־אִתּוֹ אֶת־קוֹלָם וַיִּבְכּוּ עַד אֲשֶׁר אֵין־בָּהֶם כֹּחַ לִבְכּוֹת׃

ה׳ וּשְׁתֵּי נְשֵׁי־דָוִד נִשְׁבּוּ אֲחִינֹעַם הַיִּזְרְעֶאלִית וַאֲבִיגַיִל אֵשֶׁת נָבָל הַכַּרְמְלִי׃

ו׳ וַתֵּצַר לְדָוִד מְאֹד כִּי־אָמְרוּ הָעָם לְסָקְלוֹ כִּי־מָרָה נֶפֶשׁ כָּל־הָעָם אִישׁ עַל־בָּנָיו וְעַל־בְּנֹתָיו וַיִּתְחַזֵּק דָּוִד בַּיהוָה אֱלֹהָיו׃ {ס}

ז׳ וַיֹּאמֶר דָּוִד אֶל־אֶבְיָתָר הַכֹּהֵן בֶּן־אֲחִימֶלֶךְ הַגִּישָׁה־נָּא לִי הָאֵפוֹד וַיַּגֵּשׁ אֶבְיָתָר אֶת־הָאֵפוֹד אֶל־דָּוִד׃

ח וַיִּשְׁאַל דָּוִד בַּיהוָה לֵאמֹר אֶרְדֹּף אַחֲרֵי הַגְּדוּד־הַזֶּה הַאַשִּׂגֵנּוּ וַיֹּאמֶר לוֹ רְדֹף כִּי־הַשֵּׂג תַּשִּׂיג וְהַצֵּל תַּצִּיל׃

ט וַיֵּלֶךְ דָּוִד הוּא וְשֵׁשׁ־מֵאוֹת אִישׁ אֲשֶׁר אִתּוֹ וַיָּבֹאוּ עַד־נַחַל הַבְּשׂוֹר וְהַנּוֹתָרִים עָמָדוּ׃

ויבואו עד נחל הבשור. שש מאות איש׃

והנותרים עמדו. כשהגיעו לנחל הבשור, היו בהם עייפים, ונותרו שם מקצתן׃

י וַיִּרְדֹּף דָּוִד הוּא וְאַרְבַּע־מֵאוֹת אִישׁ וַיַּעַמְדוּ מָאתַיִם אֲשֶׁר פִּגְּרוּ מֵעָבְרֹ אֶת־נַחַל הַבְּשׂוֹר׃

אשר פגרו. אשר נמנעו, ואומר אני לשון ארמי הוא, תרגום של ונהרסו׃

יא וַיִּמְצְאוּ אִישׁ־מִצְרִי בַּשָּׂדֶה וַיִּקְחוּ אֹתוֹ אֶל־דָּוִד וַיִּתְּנוּ־לוֹ לֶחֶם וַיֹּאכַל וַיַּשְׁקֻהוּ מָיִם׃

יב וַיִּתְּנוּ־לוֹ פֶּלַח דְּבֵלָה וּשְׁנֵי צִמֻּקִים וַיֹּאכַל וַתָּשָׁב רוּחוֹ אֵלָיו כִּי לֹא־אָכַל לֶחֶם וְלֹא־שָׁתָה מַיִם שְׁלֹשֶׁת יָמִים וּשְׁלֹשָׁה לֵילוֹת׃ {ס}

יג וַיֹּאמֶר לוֹ דָּוִד לְמִי־אַתָּה וְאֵי מִזֶּה אָתָּה וַיֹּאמֶר נַעַר מִצְרִי אָנֹכִי עֶבֶד לְאִישׁ עֲמָלֵקִי וַיַּעַזְבֵנִי אֲדֹנִי כִּי חָלִיתִי הַיּוֹם שְׁלֹשָׁה׃

יד אֲנַחְנוּ פָּשַׁטְנוּ נֶגֶב הַכְּרֵתִי וְעַל־אֲשֶׁר לִיהוּדָה וְעַל־נֶגֶב כָּלֵב וְאֶת־צִקְלַג שָׂרַפְנוּ בָאֵשׁ׃

נגב הכרתי. לדרום של פלשתים, מצינו במקום אחר פלשתים נקראים גוי כרתים, (צפניה ב ה): יושבי חבל הים גוי כרתים׃

טו וַיֹּאמֶר אֵלָיו דָּוִד הֲתוֹרִדֵנִי אֶל־הַגְּדוּד הַזֶּה וַיֹּאמֶר הִשָּׁבְעָה לִּי בֵאלֹהִים אִם־תְּמִיתֵנִי וְאִם־תַּסְגִּרֵנִי בְּיַד־אֲדֹנִי וְאוֹרִדְךָ אֶל־הַגְּדוּד הַזֶּה׃

טז וַיֹּרִדֵהוּ וְהִנָּה נְטָשִׁים עַל־פְּנֵי כָל־הָאָרֶץ אֹכְלִים וְשֹׁתִים וְחֹגְגִים בְּכֹל הַשָּׁלָל הַגָּדוֹל אֲשֶׁר לָקְחוּ מֵאֶרֶץ פְּלִשְׁתִּים וּמֵאֶרֶץ יְהוּדָה׃

יז וַיַּכֵּם דָּוִד מֵהַנֶּשֶׁף וְעַד־הָעֶרֶב לְמָחֳרָתָם וְלֹא־נִמְלַט מֵהֶם אִישׁ כִּי אִם־אַרְבַּע מְאוֹת אִישׁ־נַעַר אֲשֶׁר־רָכְבוּ עַל־הַגְּמַלִּים וַיָּנָסוּ׃

למחרתם. למודים הם עמלקים ללקות ביום מחר, כמו שנאמר (שמות יז ט): מחר אנכי נצב וגו׳, לכך נאמר למחרתם׃

יח וַיַּצֵּל דָּוִד אֵת כָּל־אֲשֶׁר לָקְחוּ עֲמָלֵק וְאֶת־שְׁתֵּי נָשָׁיו הִצִּיל דָּוִד׃

יט וְלֹא נֶעְדַּר־לָהֶם מִן־הַקָּטֹן וְעַד־הַגָּדוֹל וְעַד־בָּנִים וּבָנוֹת וּמִשָּׁלָל וְעַד כָּל־אֲשֶׁר לָקְחוּ לָהֶם הַכֹּל הֵשִׁיב דָּוִד׃

כ וַיִּקַּח דָּוִד אֶת־כָּל־הַצֹּאן וְהַבָּקָר נָהֲגוּ לִפְנֵי־הַמִּקְנָה הַהוּא וַיֹּאמְרוּ זֶה שְׁלַל דָּוִד׃

את כל הצאן והבקר. ששבה הגדוד מנגב יהודה ומנגב כלב׃

נהגו. אנשים מנהיגים והולכים לפני המקנה ההוא, להתכבד ולהתהלל, זה שלל דוד׃

כא וַיָּבֹא דָּוִד אֶל־מָאתַיִם הָאֲנָשִׁים אֲשֶׁר־פִּגְּרוּ | מִלֶּכֶת | אַחֲרֵי דָּוִד וַיֹּשִׁיבֵם בְּנַחַל הַבְּשׂוֹר וַיֵּצְאוּ לִקְרַאת דָּוִד וְלִקְרַאת הָעָם אֲשֶׁר־אִתּוֹ וַיִּגַּשׁ דָּוִד אֶת־הָעָם וַיִּשְׁאַל לָהֶם לְשָׁלוֹם׃ {ס}

כב וַיַּעַן כָּל־אִישׁ־רָע וּבְלִיַּעַל מֵהָאֲנָשִׁים אֲשֶׁר הָלְכוּ עִם־דָּוִד וַיֹּאמְרוּ יַעַן אֲשֶׁר לֹא־הָלְכוּ עִמִּי לֹא־נִתֵּן לָהֶם מֵהַשָּׁלָל אֲשֶׁר הִצַּלְנוּ כִּי־אִם־אִישׁ אֶת־אִשְׁתּוֹ וְאֶת־בָּנָיו וְינְהָגוּ וְיֵלֵכוּ׃ {ס}

כג וַיֹּאמֶר דָּוִד לֹא־תַעֲשׂוּ כֵן אָחַי אֵת אֲשֶׁר־נָתַן יְהוָה לָנוּ וַיִּשְׁמֹר אֹתָנוּ וַיִּתֵּן אֶת־הַגְּדוּד הַבָּא עָלֵינוּ בְּיָדֵנוּ׃

כד וּמִי יִשְׁמַע לָכֶם לַדָּבָר הַזֶּה כִּי כְּחֵלֶק | הַיֹּרֵד בַּמִּלְחָמָה וּכְחֵלֶק הַיֹּשֵׁב עַל־הַכֵּלִים יַחְדָּו יַחֲלֹקוּ׃ {ס}

כ״ה וַיְהִי֙ מֵהַיּ֣וֹם הַה֔וּא וָמַ֖עְלָה וַיָּשֶׂם֙ לְח֔וֹק וּלְמִשְׁפָּ֖ט לְיִשְׂרָאֵ֑ל עַ֚ד הַיּ֣וֹם הַזֶּ֔ה׃ {פ}

מהיום ההוא ומעלה. לא נאמר והלאה, אלא ומעלה, כבר הנהיג אברהם בחוק זה (בראשית יד כד): ׳בלעדי רק אשר אכלו הנערים׳ וגו׳, הם היושבים על הכלים, ׳וחלק האנשים׳, ההולכים במלחמה בבראשית רבה (מג ט):

כ״ו וַיָּבֹ֣א דָוִ֔ד אֶל־צִקְלַ֖ג וַיִּשְׁלַ֣ח מֵהַשָּׁלָ֗ל לִזְקֵנֵ֛י יְהוּדָ֖ה לְרֵעֵ֑הוּ לֵאמֹ֗ר הִנֵּ֤ה לָכֶם֙ בִּרְכָ֔ה מִשְּׁלַ֖ל אֹיְבֵ֥י יְהוָֽה׃ {ס}

לרעהו. לאוהביו:

כ״ז לַאֲשֶׁ֥ר בְּבֵית־אֵ֖ל {ס} וְלַאֲשֶׁ֣ר בְּרָמֹ֣ות־נֶ֑גֶב {ס} וְלַאֲשֶׁ֖ר בְּיַתִּֽיר׃ {ס}

כ״ח וְלַאֲשֶׁ֥ר בַּעֲרֹעֵ֖ר {ס} וְלַאֲשֶׁ֣ר בְּשִׁפְמֹ֑ות {ס} וְלַאֲשֶׁ֖ר בְּאֶשְׁתְּמֹֽעַ׃ {ס}

כ״ט וְלַאֲשֶׁ֥ר בְּרָכָ֖ל {ס} וְלַאֲשֶׁ֣ר בְּעָרֵ֣י הַיְרַחְמְאֵ֑לִי {ס} וְלַאֲשֶׁ֖ר בְּעָרֵ֥י הַקֵּינִֽי׃ {ס}

ל׳ וְלַאֲשֶׁ֥ר בְּחָרְמָ֖ה {ס} וְלַאֲשֶׁ֣ר בְּבֹור־עָשָׁ֑ן {ס} וְלַאֲשֶׁ֖ר בַּעֲתָֽךְ׃ {ס}

ל״א וְלַאֲשֶׁ֥ר בְּחֶבְרֹ֖ון וּלְכָל־הַמְּקֹמֹ֑ות אֲשֶׁר־הִתְהַלֶּךְ־שָׁ֥ם דָּוִ֖ד הוּא֥ וַאֲנָשָֽׁיו׃ {פ}

אשר התהלך שם דוד. שהיו מחבאים אותו מפני שאול:

פרק ל״א

א׳ וּפְלִשְׁתִּ֖ים נִלְחָמִ֣ים בְּיִשְׂרָאֵ֑ל וַיָּנֻ֨סוּ֙ אַנְשֵׁ֣י יִשְׂרָאֵ֔ל מִפְּנֵ֖י פְּלִשְׁתִּ֑ים וַיִּפְּלוּ֙ חֲלָלִ֔ים בְּהַ֖ר הַגִּלְבֹּֽעַ׃

ופלשתים נלחמים בישראל. כאדם האומר נחזור לענין ראשון:

ב׳ וַיַּדְבְּק֤וּ פְלִשְׁתִּים֙ אֶת־שָׁא֣וּל וְאֶת־בָּנָ֔יו וַיַּכּ֥וּ פְלִשְׁתִּ֖ים אֶת־יְהֹונָתָ֣ן וְאֶת־אֲבִינָדָ֑ב וְאֶת־מַלְכִּי־שׁ֖וּעַ בְּנֵ֥י שָׁאֽוּל׃

ג׳ וַתִּכְבַּ֤ד הַמִּלְחָמָה֙ אֶל־שָׁא֔וּל וַיִּמְצָאֻ֥הוּ הַמּוֹרִ֖ים אַנְשֵׁ֣י הַקָּ֑שֶׁת וַיָּ֖חֶל מְאֹ֥ד מֵהַמּוֹרִֽים׃

ד׳ וַיֹּ֤אמֶר שָׁאוּל֙ לְנֹשֵׂ֣א כֵלָ֔יו שְׁלֹ֤ף חַרְבְּךָ֙ | וְדָקְרֵ֣נִי בָ֔הּ פֶּן־יָבֹ֥אוּ הָעֲרֵלִ֖ים הָאֵ֑לֶּה וּדְקָרֻ֙נִי֙ וְהִתְעַלְּלוּ־בִ֔י וְלֹ֥א אָבָ֖ה נֹשֵׂ֣א כֵלָ֑יו כִּ֥י יָרֵ֖א מְאֹ֑ד וַיִּקַּ֤ח שָׁאוּל֙ אֶת־הַחֶ֔רֶב וַיִּפֹּ֖ל עָלֶֽיהָ׃

ה׳ וַיַּ֤רְא נֹשֵׂא־כֵלָיו֙ כִּי֙ מֵ֣ת שָׁא֔וּל וַיִּפֹּ֥ל גַּם־ה֖וּא עַל־חַרְבֹּ֑ו וַיָּ֖מָת עִמֹּֽו׃

ו׳ וַיָּ֤מָת שָׁאוּל֙ וּשְׁלֹשֶׁ֣ת בָּנָ֔יו וְנֹשֵׂ֥א כֵלָ֖יו גַּם֙ כָּל־אֲנָשָׁ֣יו בַּיֹּ֔ום הַה֖וּא יַחְדָּֽו׃

ז׳ וַיִּרְא֣וּ אַנְשֵׁי־יִשְׂרָאֵ֗ל אֲשֶׁר־בְּעֵבֶר֙ הָעֵ֣מֶק וַאֲשֶׁ֔ר | בְּעֵבֶ֖ר הַיַּרְדֵּ֑ן כִּי־נָ֙סוּ֙ אַנְשֵׁ֣י יִשְׂרָאֵ֔ל וְכִי־מֵ֥תוּ שָׁא֖וּל וּבָנָ֑יו וַיַּעַזְב֤וּ אֶת־הֶֽעָרִים֙ וַיָּנֻ֔סוּ וַיָּבֹ֥אוּ פְלִשְׁתִּ֖ים וַיֵּשְׁבוּ־בָֽהֶן׃ {פ}

ח׳ וַיְהִ֤י מִמָּחֳרָת֙ וַיָּבֹ֣אוּ פְלִשְׁתִּ֔ים לְפַשֵּׁט֙ אֶת־הַחֲלָלִ֔ים וַיִּמְצְא֥וּ אֶת־שָׁא֖וּל וְאֶת־שְׁלֹשֶׁ֣ת בָּנָ֑יו נֹפְלִ֖ים בְּהַ֥ר הַגִּלְבֹּֽעַ׃

ט׳ וַיִּכְרְת֣וּ אֶת־רֹאשֹׁ֗ו וַיַּפְשִׁט֤וּ אֶת־כֵּלָיו֙ וַיְשַׁלְּח֣וּ בְאֶֽרֶץ־פְּלִשְׁתִּ֔ים סָבִ֖יב לְבַשֵּׂ֣ר בֵּ֣ית עַצַּבֵּיהֶ֑ם וְאֶת־הָעָֽם׃

י׳ וַיָּשִׂ֙ימוּ֙ אֶת־כֵּלָ֔יו בֵּ֖ית עַשְׁתָּרֹ֑ות וְאֶת־גְּוִיָּתֹ֖ו תָּקְע֥וּ בְחֹומַ֖ת בֵּ֥ית שָֽׁן׃

י״א וַיִּשְׁמְע֣וּ אֵלָ֔יו יֹשְׁבֵ֖י יָבֵ֑ישׁ גִּלְעָ֕ד אֵ֖ת אֲשֶׁר־עָשׂ֥וּ פְלִשְׁתִּ֖ים לְשָׁאֽוּל׃

וישמעו אליו. כמו עליו, על שאול:

י״ב וַיָּקוּמוּ כָּל־אַנְשֵׁי חַיִל֙ וַיֵּלְכוּ כָל־הַלַּ֔יְלָה וַיִּקְח֛וּ אֶת־גְּוִיַּ֥ת שָׁא֖וּל וְאֵ֣ת׀ גְּוִיַּ֣ת בָּנָ֑יו מֵחוֹמַ֣ת בֵּֽית־שָׁ֗ן וַיָּבֹ֙אוּ֙ יָבֵ֔שָׁה וַיִּשְׂרְפ֥וּ אֹתָ֖ם שָֽׁם׃

וישרפו אותם שם. תרגום: וקלו עליהן כמא דקלן על מלכיא תמן, כדתנן (עבודה זרה יא א) שורפין על המלכים ולא מדרכי האמורי:

י״ג וַיִּקְח֣וּ אֶת־עַצְמֹתֵיהֶ֗ם וַיִּקְבְּרוּ֙ תַּחַת־הָאֶ֣שֶׁל בְּיָבֵ֔שָׁה וַיָּצ֖מוּ שִׁבְעַ֥ת יָמִֽים׃ {פ}